чăваш халăх хаçачĕ

ХЫПАР

ССР Аслă Канашĕн Президиумĕ 1968 çулхи пуш /март/ уйăхĕн 11-мĕшĕнче "Коммунизм ялавĕ" /халĕ "Хыпар"/ хаçата "ХИСЕП ПАЛЛИ" орденпа наградăланă

ШĂМАТ КУН 2014, çу /май/ 17

88-89 /26494-26495/ № №   Хакĕ ирĕклĕ   WWW.hypar.ru

Çамрăк корреспондентсен пĕрремĕш слечĕ. Чăваш сăмахĕ ылтăнран та хаклăрах...

Çу уйăхĕн 15-мĕшĕнче Шупашкарта «Хыпар» Издательство çурчĕн çамрăк корреспондентсен слечĕ иртрĕ. Республикăри тĕрлĕ район-хулара пурăнакан шкул ачисем, çамрăк 100 ытла автор, Чăваш патшалăх пукане театрне пухăнчĕç. Уява ЧР информаци политикипе массăллă коммуникацисен министрĕ Валентина Андреева, «Хыпар» Издательство çурчĕн директорĕ-тĕп редакторĕ Алексей Леонтьев, Чăваш наци телерадиокомпанийĕн директорĕ Александр Магарин, «Советская Чувашия» хаçатăн тĕп редакторĕ Владимир Васильев, ЧР Вĕренӳ министерствин пай пуçлăхĕ Инесса Ядранская хутшăнчĕç.

Чи малтанах пухăннисене Валентина Андреева министр саламларĕ.

– Сăмахпа ĕçлесси питĕ яваплă та пĕлтерĕшлĕ ĕç. «Сăмах ылтăнпа тан», – тенĕ ваттисем. Эсир чăвашла хайлавсем çыратăр, журналист ăсталăхне туптатăр. Çавăнпа чăваш чĕлхин пуласлăхĕ сирĕнтен килет. Ăнăçу сунатăп сире, хисеплĕ ĕçтешсем, – терĕ вăл.

2 стр.

Акци: çу уйăхĕн 30-мĕшĕччен 20% йӳнĕрех çырăнтараççĕ

"Хыпар" Издательство çурчĕн хаçачĕсемпе журналĕсене 2014 çулăн иккĕмĕш çурри валли почта уйрăмĕсенче çу уйăхĕн 30-мĕшĕччен 20 процент йӳнĕрех хакпа çырăнтараççĕ. Шел те, почта хăйĕн хакне пĕчĕклетмерĕ, анчах яллă вырăнта пурăнакансене "Хыпар" хаçат çырăннăшăн пĕр кĕленче тип çу парса хавхалантарать.

Çу уйăхĕн 30-мĕшĕ хыççăн хаçат-журнал хакĕсем мĕнле пуласси таблицăра кăтартнă.

Çакна шанатпăр: почта тытăмĕн Мускаври ертӳçисем хаçат-журнал çырăнмалли хаксене самаях пысăклатрĕç пулин те пирĕн тусăмăрсем, чăвашсем, юратнă кăларăмĕсенчен писмеççех, чун çимĕçне çырăнса илеççех. Лайăххарах тĕшмĕртсен, хаçат е журнал çур çулта миçе номер тухнине тĕпе хурсан хаксем капашсăр темеллех мар. Калăпăр, "Хыпара" çырăнмалли хака, 744 тенкĕ те 12 пуса, 125 çине /вулакан патне çур çулта çакăн чухлĕ пырса тăрать/ пайласан "Хыпар" хаçатăн пĕр номерĕ пĕтĕмпе те 6 тенке яхăн çеç тăрать.

Куллен тухакан "Хыпара" çырăнма укçа-тенкĕ çитместех пулсан "Хыпар - шăмат куна" суйласа илĕр. Вăл чылай йӳнĕрех. Çемье бюджетне тата та перекетлес тесен, район центрĕсенче пурăнакансене, пирĕн хаçатсене, журналсене "Чăваш пичечĕн" киоскĕсенче çырăнма сĕнетпĕр.

Кĕске справка

"Хыпар" хаçатăн каталог хакĕ /редакцие кĕрекен укçа/ 6 уйăха – 144 тенкĕ, çырăнтару хакĕ – 744 тенкĕ те 12 пус. 600 тенкĕ почтăна кайнине вулакан тавçăрса илчĕ пулĕ.

Кăларăмсем	Çырăнтару хакĕсем				
	Почта уйрăмĕсенче		«Чăваш пичет» киоскĕсенче	«Советская Чувашия» киоскĕсенче	Редакцире
	акци вăхăтĕнче	акци хыççăн			
Хыпар	715-32	744-12	279	279	144
Хыпар-шăмат кун	303-96	321-96	141	141	90
Çамрăксен хаçачĕ	347-16	375-96	231	231	144
Чăваш хĕрарăмĕ	312-24	340-44	213	213	141
Сывлăх	199-20	215-40	111	111	81
Кил-çурт, хушма хуçалăх	176-46	192-66	111	111	81
Хресчен сасси	356-28	379-08	162	162	114
Хресчен сасси – Кил	176-46	192-66	105	105	81
Тăван Атăл	279-48	319-08	246	246	198
Капкăн	163-44	185-04	144	126	108
ЛИК (Литература. Искусство. Культура)	120-36	140-36	120	120	100
Вести Чувашии	282-12	310-92	186	186	144
Собрание законодательства Чувашской Республики	629-58	743-58	660	660	570
Тантăш	271-44	289-44	132	132	90
Самант	157-02	181-02	156	156	120
Тетте	125-52	143-52	111	111	90

Çамрăк корреспондентсен пĕрремĕш слечĕ. Чăваш сăмахĕ ылтăнран та хаклăрах...

/Вĕçĕ. Пуçламăшĕ 1-мĕш стр./.

Алексей Леонтьев пичет журналистикин паянхи йывăрлăхĕсем çинчен каласа кăтартрĕ. Раççей почти çырăнтару хакне палăрмаллах хăпартнăран вулакансен йышĕ сыхланса юлтăр тесен сахал мар тăрăшмаллине палăртрĕ. Чăнах та, 744,12 тенкĕрен 144 тенки кăна редакцие килет, ытти йăлтах почтăра юлать.

– Эпир 16 хаçат-журнал кăларса тăратпăр, вĕсенчен тăваттăшĕ ачасемпе çамрăксен валли: «Тетте», «Тантăш», «Самант» тата «Çамрăксен хаçачĕ». Эсир вĕсемпе çыхăну тытатăр. Ку – «Хыпар» Издательство çурчĕн пĕрремĕш слечĕ. Малашне эпир ăна çулленех тата анлăрах ирттереме палăртатпăр, – тĕллевĕсемпе паллаштарчĕ Алексей Петрович. Унтан вăл чи маттур корреспондентсене «Хыпар» Издательво çурчĕн Тав çырăвĕпе чысларĕ.

Елчĕк районĕнчи Аслă Елчĕк шкулĕнче вĕренекен Юлия Адюкова сăмах илчĕ. Вăл «Тантăш» хаçата вуланине, йăмăкĕ «Тетте» журнала алăран яманнине, аппăшĕ «Саманта» кăмăлланине, амăшĕ «Çамрăксен хаçачĕн» кашни статйине шĕкĕлчение, ашшĕ вара кашни кунах почтальон «Хыпар» хаçата килсе парассине кĕтнине пĕлтерчĕ. Мĕнле маттур çемье! Адюковсем хăйсем те чăваш кăларăмĕсемпе туслă, ачипăчине те тăван сăмаха юратма мĕн пĕчĕкрен хăнăхтараççĕ.

– Ачасем, эсир мана тĕлĕнтеретĕр. Сирĕн заметкăрсене, статйăрсене савăнса вулатăп, темиçе хут пăхса тухатăп. 5-мĕш, 6-мĕш классенче вĕренекенсем çавăн пек ăста çырма пултарнăшăн хĕпĕртетĕп. Малашне те çырăр, çакă чунпа пуянланма пулăшать, – палăртрĕ Галина Зотова вĕрентекен.

Çамрăк корреспондентсем пукане театрĕн «Турă патне çырнă 14 çыру» спектаклне куриччен ăсталăх класĕсене хутшăнчĕç. Вĕсене «Тантăшпа» «Тетте» редакторĕ Владимир Федоров, «Самант» редакторĕ Владимир Степанов, Раççейри çамрăк журналистсен лигин Чăваш Енри координаторĕ Евгений Суховерко тата çак йĕркесен авторĕ ирттерчĕç.

Слет вăхăтĕнче çамрăк журналистсем пĕр-пĕринпе çывăхрах паллашрĕç, туслашрĕç, чăваш хаçат-журналĕпе малашне те çыхăну тытма шантарчĕç. Пирвайхи слета хутшăннисен хушшинче хăйсен пурнăçне чăваш журналистикипе çыхăнтаракансем пуласса шанатпăр.

■ **Дмитрий МОИСЕЕВ.**

Сергей ЖУРАВЛЕВ сăн ӳкерчĕкĕсем

РЕДАКЦИРЕН. «Хыпар» Издательство çурчĕ çамрăк корреспондентсен I слетне ирттерме пулăшнăшăн «ДОРИСС» АУО генеральнăй директорне И.В.Рощина, «ТУС» строительство компанийĕ» АХО генеральнăй директорне, ЧР Патшалăх Канашĕн депутатне Н.Ф.Угаслова, Чăвашпотребсоюз Канашĕн председательне, ЧР Патшалăх Канашĕн депутатне В.М.Павлова, Чăваш пукане театрĕн директорне Е.А.Абрамовăна, «Антей-сервис» компани директорне А.Н.Ивановăна, «Информ-медиа» РПФ генеральнăй директорне Э.Н.Максимова чунтан тав тăвать.

Чăваш Республикин пиллĕкмĕш суйлаври Патшалăх Канашĕн черетлĕ çирĕм пĕрремĕш сессийĕ уçăласси çинчен

Чăваш Республикин пиллĕкмĕш суйлаври Патшалăх Канашĕн черетлĕ çирĕм пĕрремĕш сессийĕ 2014 çулхи çу уйăхĕн 20-мĕшĕнче Шупашкар хулинчи Правительство çурчĕн Ларусен пысăк залĕнче /Шупашкар хули, Президент бульварĕ, 17 çурт/ уçăлать. 10 сехетре пуçланать.

Чăваш Республикин Патшалăх Канашĕн депутачĕсене тата чĕннĕ хăнасене Правительство çурчĕн Ларусен пысăк залĕнче 2014 çулхи çу уйăхĕн 20-мĕшĕнче 9 сехетрен пуçласа регистрацилеççĕ.

Ыйтса пĕлмелли телефон: 64-21-65.

Ăслăлăх

«Анлă Атăл çамрăклăхĕ» старт илчĕ

Регионсен хушшинчи вĕренекен çамрăксен наука пултарулăхĕн XVI фестиваль-конференцийĕ ĕнер И.Н.Ульянов ячĕллĕ Чăваш патшалăх университечĕн культура керменĕнче уçăлчĕ.

Професси пĕлĕвĕ паракан учреждениесенче тата аслă шкулсенче пĕлӳ илекен студентсен хăйне евĕр интеллект тупăшăвне старт памашкăн Чăваш Ен Пуçлăхĕ Михаил Игнатьев та çитрĕ.

Ăслăлăх фестивальне кăçал 835 çын хутшăнать. Вĕсен йышĕнче – республикăри 39 вĕренӳ организацийĕн, Пушкăртстанпа Мордва республикинчи тĕрлĕ вуз студенчĕсем. Конференцин эксперт комиссийĕ 19 секцире 53 ушкăн йĕркеленĕ.

Анлă форума уçнă хыççăн Чăваш Ен ертӳçи ЧПУн историпе филологи тата журналистика факультетĕнче йĕркеленĕ секцисенче пулчĕ. Тĕплĕнрех – çитес номерте.

И.ПУШКИНА.

Çурт-йĕр

Федераци пулăшăвĕ ӳсет

Чăваш Ен Пуçлăхĕ Михаил Игнатьев Раççей Федерацийĕн строительство тата çурт-йĕрпе коммуналлă хуçалăх министрĕ Михаил Мень ирттернĕ селектор канашлăвне хутшăнчĕ. 2012 çулхи кăрлачăн 1-мĕшĕччен пурăнма юрăхсăр тесе йышăннă çуртсенчи çынсене хăтлă хваттерсене куçарас ыйту епле пурнăçланнине сӳтсе яврĕç.

Федерацин чылай субъектĕнче ку енĕпе лару-тăру йывăр. Уйрăмах кăткăс 28 регионтан пиллĕкĕшĕнче тĕпчев ирттернĕ те çав хутлăхсенче пĕлтĕртенпе пĕр çынна та пурăнма май çук çуртсенчен хăтлă хваттерсене куçарманни палăрнă.

Субъектсенчи строительство организацийĕсене хавхалантарас тата программăпа килĕшӳллĕн çурт-йĕр тăвас ĕçе хăвăртлатас тĕллевпе РФ Правительстви пулăшу виçине çĕнĕрен пăхса тухнă. Унччен регионсем уйрăм категориллĕ граждансем валли çурт-йĕр тума хăйсен бюджечĕнчен 62% укçа уйăрнă, малашне вăл 50 процентран ытла пулмĕ. Михаил Мень пĕлтернĕ тăрăх – пулăшăвăн 12 процентлă ӳсĕмне саплаштарма федераци бюджечĕнчен 34 млрд та 600 млн тенкĕ хушма кĕмĕл куçараççĕ.

Çынсене пурăнма юрăхсăр çуртсенчен хăтлă хваттерсене куçарма йышăннă программа хальлĕхе çĕр-шыври 15 субъектра çеç ăнăçлă пурнăçланать. Çиччĕшĕнче строительство графикран маларах та пырать, вăл шутра – Чăваш Республикинче те.

Чăваш Енре ишĕлес патне çитнĕ çуртсенчи 174,3 пин тăваткал метр лаптăкра пурăнакан 13,3 пин çынна /5 пин çемьене/ хăтлă хваттерпе тивĕçтерме 4979,6 млн тенкĕ кирлĕ. РФ Правительствин çĕнĕ йышăнăвĕпе килĕшӳллĕн республика тата район бюджечĕсем çак суммăн çуррине уйăрĕç.

Хальхи вăхăтра программăн пĕрремĕш тапхăрĕ пурнăçа кĕрет. Ун валли 1381,3 млн тенкĕ пăхса хунă.

■ **В.ГРИГОРЬЕВ**

Вăрмана кĕрсе çӳреме чарнă

ЧР çут çанталăк ресурсĕсен тата экологи министрĕн хушăвĕпе килĕшӳллĕн çу уйăхĕн 31-мĕшĕччен транспорта, граждансене республика вăрманĕсене ирĕккĕн кĕрсе çӳреме чарнă.

Чăтлăх-вĕтлĕхре пушар тухас хăрушлăх IV класпа танлашать. Хушăва вăрманлăхсем, вут-кăварпа кĕрешекен службăсем пурнăçлаççĕ. Вăрманта пушар тухасран сыхă тăраççĕ. Уйрăммăн илсен симĕслĕхе кĕрекен иртен-çӳрен çулне пӳлеççĕ.

Сывлăш вĕриленнĕрен ешĕллĕхри пĕлтĕрхи çулçă, хăрăк-марăк типĕ, шăрпăк пĕрчине сӳнтермесĕрех пăрахсан çийĕнчех вут хыпса илет. Вут-кăварпа кĕрешекенсем талăкăн кирек хăш сехетĕнче те дежурствăра. Пушар пысăк тăкак кăтартма пултарассине лайăх пĕлеççĕ. Çу уйăхĕн 14-мĕшĕнче федерацин çут çанталăкăн уйрăмах сыхлакан «Сăрçи» лаптăкĕн Атрать станцийĕнчен 6 çухрăмри 13-мĕш кварталĕнчи /10,5 га/ йывăç-тĕм çунса кĕлленнĕ. Горький чукун çулĕпе пуйăс иртнĕ хыççăн вăрмана вут хыпнă теççĕ. Хальхи вăхăтра пушар сăлтавне тĕплĕнрех тĕпчеççĕ. Ăна федерацин пушар службин 4-мĕш уйрăмĕн ушкăнĕ, министерствăн вăрман пушарĕпе кĕрешекен службин, Кире вăрманлăхĕн, «Сăрçи» ĕçченĕсем сӳнтернĕ. Пуйăс шывпа тивĕçтерме пулăшнă.

Ю.МИХАЙЛОВ.

Ачасен хăрушсăрлăхĕшĕн

Ача-пăча сывлăхне çирĕплетмелли çуллахи кампани пуçланас умĕн МЧС ĕçченĕсем профилактика тата пушар тăрăмĕн тĕрĕслевĕсене ирттересçĕ. Çавăн пекех вĕсем асăннă учреждениесенче тактика вĕренĕвĕсем йĕркелеççĕ.

Çак кунсенче Шупашкар гарнизонĕн пушарнăйĕсем Раççей МЧСĕн Чăваш Республикинчи тĕп управленийĕн пуçлăхĕ Станислав Антонов генерал-майор ертсе пынипе хăйсен ăсталăхне «Чайка» санатори комплексĕнче /вăл ачасене каникулсен вăхăтĕнче йышăнать/ иртнĕ тактика вĕренĕвĕнче тепĕр хут кăтартрĕç. Сценарипе килĕшÿллĕн санаторин пĕр корпусĕн 2-мĕш хутĕнче пушар тухнă.

– Çакнашкал мероприятисенче эпир асăннă учреждениесенче вăй хуракансене инкек тухас тăк хăйсене тĕрĕс мĕнле тытмаллине вĕрентес тетпĕр. Тепĕр тĕллев – ача-пăча сывлăхне çирĕплетмелли лагерьсене хăрушсăрлăхпа тивĕçтерессишĕн яваплă вăйсемпе тата хатĕрсемпе тачă çыхăну тытса ĕçлессине йĕркелесси. Паян администратор хăйĕн тивĕçĕсене, инкек пулас тăк чи малтан мĕн тумаллине лайăх пĕлнине кăтартса панă: «пушар» тухнине сиссенех вăл сасă хыпарлавĕн тытăмне хута ячĕ, корпусри çынсене урама кăларчĕ, пушар хуралне чĕнсе илчĕ, – терĕ Станислав Антонов.

Часах 41-мĕш пушар чаçĕн /Шупашкар районĕ/ пĕрремĕш расчечĕ килсе çитрĕ, «вут-çулăмпа» кĕрешме тытăнчĕ. Кĕçех Шупашкар хулинчи пушар машинисем кăшкăртса килчĕç: кун пек учреждениесенче тухакан синкер пысăк хăрушлăхлă шутланать, çавăнпа тĕрлĕ техникăна ярăççĕ. «Чайка» корпусне «сыхласа хăварма» 5 автоцистерна, 1 автопусма, штаб автомобилĕ, баллонсене сывлăш тултаракан машина тата ыттисем хутшăнчĕç. Пушар сÿнтерекен оперативлă штаба васкавлă хыпар çитрĕ: канакан темиçе çын тĕтĕм-сĕрĕмпе тулнă 2-мĕш хутрах «юлнă». Вут тыткăнне «лекнисене» çăлмашкăн газ-тĕтĕм хÿтĕлевĕн службин хастарĕсем ыткăнчĕç. Вĕсем «шар курнисене» часах шыраса тупрĕç, уçă сывлăша илсе тухса медицина ĕçченĕсен аллине пачĕç. Тепĕр икĕ çынна вара корпус тăррипчен автопусмапа антарчĕç. Пĕтĕмлетсе каласан – пурте чупсах ĕçлерĕç. Тактика вĕренĕвне пушар хуралĕн Шупашкарти гарнизонĕн йышĕпе пĕрле ШĔМ, ÇÇХПИ, васкавлă медицина пулăшăвĕн ĕçченĕсем, газ службин специалисчĕсем тата энергетиксем хутшăнчĕç.

– Чи кирли – администраци представителĕсем çухалса кайманни. Синкерĕн малтанхи тапхăрĕнче никам та хăраса-сехĕрленсе ÿкменни, хаклă вăхăта сая яманни. Вĕренĕве хутшăннă службăсем хăйсен умĕнчи тĕллеве йĕркеллĕ пурнăçларĕç, – журналистсен ыйтăвĕсене хуравланă май пĕлтерчĕ Станислав Юрьевич.

Çу уйăхĕ вĕçлениччен çакнашкал вĕренÿ ача-пăча сывлăхне çирĕплетмелли пĕтĕм лагерьте /çул çитменнисем талăкĕпех пулаканнисенче/ иртĕ. Çĕртме уйăхĕнчен пуçласа вĕсенче тата шкулсен çумĕнче йĕркеленĕ лагерьсенче пушара хирĕçле инструктажсем, тренировкăсем йĕркелеме палăртнă.

■ **Ирина КЛЕМЕНТЬЕВА**

Госслужба занятости Чувашии

Чун туртăмне кура суйла,

е Çамрăксене професси ориентацийĕ парас енĕпе пухнă опыт çинчен

Ĕç урлă выртать телей çулĕ.
Ытти çул ун патне илсе пымĕ.
/Абу Шукур/.

Этем пурнăçĕнчи яваплă утăмсенчен пĕри професси суйласси пулса тăрать. Ăна суйлани хамăр шăпана шыраниех тесе ахальтен каламаççĕ. Çавăнпа кун пек чухне çамрăк ăрушăн аслисен пулăшăвĕ ытлашши пулмĕ.

Малашлăх проекчĕ

Професси суйласа илес тĕлĕшпе ашшĕ-амăшĕн канашĕ, паллах, выранлă. Çапах та шанчăклă пулăшакансем – республикăри служба центрĕсен профконсультанчĕсем – шкулта вĕренекенсемпе профориентаци ĕçне йĕркелекенсем пулнине тивĕçлипе хакламалла. Вĕсем кашни çамрăка кăмăл-туйăмăн хăйне евĕрлĕхне кура тата унăн пултарулăхне шута илсе консультаци параççĕ, диагностика тăваççĕ. Унсăр пуçне ушкăн занятийĕсене ирттереççĕ, уçă алăксен кунĕсене, профориентаци уйăхлăхĕсене, професси ярмăрккисене, профориентацин тĕрлĕ мероприятине – конкурссемпе презентацисем, викторинăсемпе ĕçлев урокĕсем тата ытти те – йĕркелеççĕ.

Ачасем профориентаци вăййисене уйрăмах кăмăллаççĕ. Специалистсен шухăшĕпе – вăйă мелĕпе усă курни пулас профессири тата социаллă пурнăçри сăнарсене лайăхрах тата тарăнрах ăнланса илме май парать.

1-4-мĕш классенче вĕренекенсем «Чи лайăххи», «Кам вăл?», «Эпĕ кам пуласшăн?» вăййăсене хутшăнса професси тĕнчин тĕрлĕ енĕпе паллашаççĕ. 5-8 классенчи ачасене профориентацин «Эпĕ професси суйлатăп», «Никам пурăнман утрав» йышши вăййисемпе хăнăхтарусем, конкурссемпе викторинăсем сĕнеççĕ. 9-11 классенчи çамрăксем – пурнăç çулĕ çине тухма хатĕрленекенсем – валли специалистсем информаципе консультаци «Професси суйласси», «Ăнăçлă карьера тумалли утăм», «Малашлăх валли пилĕк проект» мероприятийĕсене йĕркелеççĕ. Унсăр пуçне шкулта вĕренекенсен професси пултарулăхне тата интересĕсене вĕсен ăс-хакăлĕн уйрăмлăхĕсене тĕпе хурса палăртмашкăн тестсем ирттереççĕ.

Кам-ха рабочи пуласшăн?..

Республикăри промышленноç предприятийĕсенчен чылайăшĕнче рабочисен квалификациллĕ кадрĕ çитенĕксĕр. Юлашки çулсенче ĕçлев службин органĕсене çитернĕ вакансисен 80 проценчĕ рабочи профессийĕсемпе – кирпĕч купалакан, электрогазосварщик, наладчик, термист, монтажник, отделочник, плотник, столяр, фрезеровщик – çыхăннă. Çавăн пекех парикмахерсене, портнойсене, закройщиксене, çĕвĕçсене йыхравлакан нумай.

Хальхи вăхăтра республикăри ĕçлев службин органĕсенче регистрациленнĕ ĕççĕр граждансен 28,6 проценчĕ – 29 çула çитмен çамрăксем. Çакă чи малтанах рынокра ĕç вăйне сĕннипе ыйтни пĕр килменнипе çыхăннă. Апла пулин те темиçе çул ĕнтĕ профориентаци мероприятийĕсен тĕп пайне шкулти аслă классенче вĕренекенсене шута илсе ирттернĕ, профориентаципе çыхăннă ĕçе вара регионти рынок ыйтнине тĕпе хумасăр туса пынă. Çавна пулах вăтам пĕлÿ илсе пурнăç çулĕ çине тухнă çамрăксем самана ыйтакан специальноçсем, профессин пуçламăш тата вăтам пĕлĕвĕ паракан вĕренÿ заведенийĕсем пирки шухăшласах кайман тата вĕсем çинчен пĕлмен. Професси суйламалли никĕсе тата ĕç рынокĕн уйрăмлăхĕсене ăнкарманнине пула яш-кĕрĕмпе хĕрупраç чаплă профессисем еннелле туртăннă е пулас специальноçа юлташĕсене кура суйласа илнĕ. Колледжри тата техникумри вĕренĕве чылайăшĕ малашлăхсăрри выранне хунă, рабочи профессийĕсен ячĕ-сумĕ те янăраман.

Çавна май шкулта вĕренекенсемпе ирттерекен профориентаци ĕçне вăйлатма тивнĕ те.

Волонтерсем пулăшаççĕ

Чăваш Ен Халăха ĕçпе тивĕçтерекен патшалăх службин пуçарнипе темиçе çул каялла йĕркеленĕ «çавра сĕтеле» ЧР Вĕренÿ тата Культура министерствисем, И.Н.Ульянов ячĕллĕ ЧПУ тата И.Я.Яковлев ячĕллĕ ЧППУ представителĕсем хутшăннă, унта хăйсен ирĕкĕпе профориентатор пулса тăнисен республикăри «Эсĕ професси суйлатăн» акцине ирттермешкĕн пĕрремĕш килĕшĕве алă пуснă.

Асăннă мероприятин тĕп тĕллевĕ – шкулта вĕренекенсене профориентаци енĕпе кирлĕ пĕлĕве волонтер-профориентаторсем пулăшнипе парасси. Професси ориентацийĕн тытăмĕнчи волонтерсен юхăмĕ «рольсене улăштарас» тĕллеве тĕпе хурать: пĕрремĕш тапхăрта информаци илекен иккĕмĕшĕнче хыпар çăл куçĕ – волонтер – шутланать.

2008-2013 çулсенче 1022 студент волонтер-профориентатор пулнă, ял хуçалăх предприятийĕсемпе хресчен-фермер хуçалăхĕсен 200 ытла хастарĕ, çавăн пекех производство тытăмĕн, строительство комплексĕн, вулавăшсен представителĕсем, предпринимательсем, шкул директорĕсен воспитани енĕпе ĕçлекен çумĕсем, психологсемпе педагогсем çак ĕçе хутшăннă. Акци ирттернĕ вăхăтра добровольцесем 5370 вĕренекене «рольсене улăштарма» хатĕрленĕ – çавсем кĕçĕн классенче пĕлÿ илекенсемпе профориентаци занятийĕсем ирттерме пултарнă.

Чăваш Ен Халăха ĕçпе тивĕçтерекен патшалăх службин волонтер-профориентаторсене ачасен ÿсĕм уйрăмлăхне шута илсе занятисем, вăйăсем йĕркелемелли план-конспект туса хатĕрленĕ. Чи кĕçĕннисене, тĕслĕхрен, волонтерсем вăйă занятийĕсенче професси тĕнчипе паллаштарнă, аслă класра вĕренекенсемпе кăткăсрах темăсене сÿтсе явнă: вĕсене ĕç рынокĕ ыйтнипе сĕнни çинчен каласа панă, тепĕр 5-10 çултан кирлĕ пулакан вăл е ку професси пирки ăнлантарнă.

Професси сĕмĕллĕ инсталляци

Икĕ çул каялла професси ориентацийĕн çĕнĕ тепĕр мелĕ вăй илчĕ. Республика Правительстви хушнипе ĕçпе тивĕçтерекен служба тата ЧР Вĕренÿ министерстви машиностроенире, строительствăра, общество апатланăвĕнче уйрăмах кирлĕ профессисене инсталляцилес енĕпе профиль центрĕсем йĕркелеме тытăнчĕç. Хальхи вăхăтра çавнашкал центрсене профессин вăтам пĕлĕвĕ паракан ултă учреждени никĕсĕ çинче уçнă.

Профиль центрĕсенче çамрăксем рабочи профессийĕсен тĕнчипе паллашса хăйсен тавра курăмне анлăлатнипе пĕрлех чун килĕштернине тата пултарулăхпа пĕр килнине суйласа илсе ку енĕпе хăйсене тĕрĕслесе пăхма пултараççĕ.

Центрсенче тĕрлĕ профессие сăнарлакан аудиторисем /залсем/ пур. Профессисен инсталляци центрĕсенче консультаци илме, тест витĕр тухма, ĕç рынокĕн социаллă адаптацийĕн программисемпе тренингĕсене хутшăнма май пур.

Профиль центрĕсен никĕсĕ çинче 2013 çулхи пуш, çу, çӳк уйăхĕсенче шкул ачисемпе вĕсен ашшĕ-амăшĕ, çавăн пекех служба органĕсенче учетра тăракан ĕççĕр граждансем валли профориентацин пĕрлехи кунĕсем иртнĕ. Вĕсене сакăр пин ытла çын хутшăннă.

Ачасем профессисен тĕрлĕ маршручĕпе çÿренĕ, рабочи специальноçĕсен экспозицийĕсемпе паллашнă. Демонстраци «залĕсенче» вĕсем интерьер япалисене, ятарлă тума, инструментсене курнă, предприяти-организаци представителĕсемпе тĕл пулнă. Кунтах профессисене презентациленĕ, кăмăл тăвакансене токарь, çăкăр пĕçерекен, кирпĕч купалакан тата ытти прфессие «туйса» илме май панă. Вĕренÿ заведенийĕсен педагогĕсем çамрăксем валли уçă уроксем тата мастер-классем ирттернĕ. Асăннă центрсенче Чăваш Ен Халăха ĕçпе тивĕçтерекен патшалăх службин тата Шупашкар хулин халăха ĕçпе тивĕçтерекен центрĕн професси консультанчĕсем те ĕçленĕ, шкулта вĕренекенсем тест тĕрĕслевне йĕркеленĕ.

Профориентаци мероприятийĕсен эффективлăхне малашлăхра кăна туйса илессине пăхмасăр, ĕçлев центрĕсен специалисчĕсем ĕç рынокĕнче халех хăш-пĕр позици енĕпе ырă улшăну пуррине палăртаççĕ. Тĕслĕхрен, ĕç вăйĕн мобильлĕхĕ сисĕнмеллех лайăхланнă тата рабочи профессийĕсен ячĕ-сумĕ ÿснĕ.

Чăваш Ен Халăха ĕçпе тивĕçтерекен патшалăх службин пресс-служби.

Халӑх итлевӗ

Бюджет укҫи шута пушшех юрататать

Кӗҫнерни кун Правительство ҫуртӗнче республикӑн 2013 ҫулхи бюджетне мӗнле пурнӑҫлани тӗлӗшпе халӑх итлевӗ иртрӗ. Унта Патшалӑх Канашӗн депутачӗсемпе министерствӑсен ертӳҫисемсӗр пуҫне общество организацийӗсен, массӑллӑ информаци хатӗрӗсен представителӗсем те хутшӑнчӗҫ. Интереслӗ те тӗплӗ калаҫу пулчӗ.

Тӗп доклада вице-премьер – финанс министрӗ Светлана Енилина турӗ те – Финанс министерствин ертӳҫин должноҫӗнче ҫак кунсенче кӑна «тулли правалӑ» пулса тӑнӑскере ҫак ятпа чи малтанах ПК вице-спикерӗ Анатолий Князев саламларӗ, сывлӑх, тӳсӗмлӗх сунчӗ. Должноҫӗ, чӑнах та, питӗ яваплӑскер, тӗрӗсех, сывлӑхӗ те, тӳсӗмлӗхӗ те ытлашши пулмӗ. Ҫакӑ Светлана Александровна иртнӗ ҫул бюджетне пурнӑҫлани ҫинчен тунӑ отчетран та лайӑх курӑнать.

С.Енилина пӗлтернӗ тӑрӑх – республика бюджетне пӗлтӗр тупӑшсем тӗлӗшпе 35,6 млрд ытларах тенкӗлӗх пурнӑҫланӑ, тӑкаксем тӗлӗшпе – 36,8 млрд яхӑн тенкӗлӗх. Министр бюджетӑн социаллӑ тӗллевлӗхне пайӑррӑн палӑртрӗ. Калӑпӑр, тӑкаксен пысӑк пайӗ, 25,6%, вӗрентӳ валли кайнӑ, социаллӑ политикӑна тӗревлеме – 20,9%, сывлӑх сыхлавӗ валли – 17,6%. Ҫапах наци экономики ҫине те алӑ сулман, унӑн тӳпи 19,3% танлашнӑ.

Макроэкономика кӑтартӑвӗсен ырӑ туртӑмӗ бюджетӑн тупӑш пайне ҫирӗплетме пулӑшнӑ. Хамӑрӑн тупӑшсен тӳпи 20,4 млрд яхӑн тенке ҫитнӗ. Ҫав шутра налуксен калӑпӑшӗ 95,3% танлашнӑ. Кунта уйрӑм ҫынсен тупӑшӗнчен илекен налук тӳпи пысӑк – вӑл республика бюджечӗн налук тупӑшӗсен 31,4% тан. Организацисен усламӗнчен, пурлӑхран илнӗ налуксен калӑпӑшӗ те ӳсӗмлӗ. Ҫав вӑхӑтрах акцизсен тӳпи пӗчӗкленнӗ.

Кӑҫалхи кӑрлачӑн 1-мӗшӗ тӗлне патшалӑхӑн парӑм обязательствисен виҫи парӑмсен парӑмлах чакнӑ – 9,8 млрд тенкӗ ытларах. Ҫулталӑк каяллахипе танлаштарсан ҫак кӑтарту 3,7% чакнӑ. Светлана Александровна тупӑшсен калӑпӑшӗ кризис умӗнхи тапхӑртинчен 1,5-2 хут пысӑкланнине кӑмӑллӑн палӑртрӗ. Тӗрӗссипе, хамӑрӑн тупӑшсен ӳсӗмӗн хӑвӑртлӑхӗпе эпир малтисен шутӗнче-мӗн.

Экономика аталанӑвӗн министрӗ Владимир Аврелькин тунӑ ҫумдоклад республикӑри ларутӑрӑва уҫӑмлӑрах тума пулӑшрӗ. Вӑл палӑртнӑ тӑрӑх – 2013 ҫулшӑн ырӑ туртӑмсемпе пӗрлех япӑххисем те кӑтартуллӑ пулнӑ. Ҫапах ытларах отрасль ӳсӗм ҫулӗ ҫинче пулни аван.

Шел те, промышленноҫ производствин индексӗ пӗлтӗр 98,6% кӑна пулнӑ. Ҫакна Владимир Александрович кунта туса кӑларакан продукци сутӑнас енӗпе пулнӑ чӑрмавсемпе ҫӑлтавларӗ. Ку чи малтанах йывӑр машиностроение такӑнтарнӑ. Тулашри суту-илӳре те чӑрмавсӑр мар. Тӗпрен илсен импорт чакнӑ. Экспорт вара 9% ӳснӗ иккен.

«Миллиардҫӑ»-предприятисен шучӗ ӳснӗ – 3 теҫеткене ҫитнӗ. Вӗсен шутӗнче – «Элара», «Бреслер», «Экра», «Акконд», «Букет Чувашии», ыттисем. Пӗлтӗр Чӑваш Енри предприятисенче ҫӗнӗ 6 производство хута янӑ. Кӑҫалхи 1-мӗш кварталта промышленноҫ производствин индексӗ ӳснинче ҫакӑн витӗмӗ те пур-тӑр.

Министр кӑҫалхи ӗҫсем ҫине шанӑҫпа пӑхать. Ҫакна чи малтанах «Промтрактор-Вакун» аван ӗҫлесе кайнипе, унччен тӗпрен илсен оборона саккасӗсене пурнӑҫланӑ «Элара» ҫынсем валли продукци ытларах кӑларма пуҫланипе, Ҫӗмӗрлери автофургонсен комбиначӗн темиҫе ҫуллӑх саккассем пуррипе, ытти проектпа ҫӑлтавлать.

Пӗлтӗр ял хуҫалӑхӗ каялла чакнӑччӗ. В.Аврелькин аграрисем те кӑҫал малалла талпӑннине палӑртрӗ, иртнӗ ҫул чакнине кӑҫал саплаштармалла. Хӑш-пӗр район курӑмлӑ ӳсӗмсемпе савӑнтарать те ӗнтӗ. Сӑмахран, Патӑрьелсен ӳсӗмӗ халех пысӑк – 15% шайӗнче.

Министр ӗҫ укҫин кӑтартӑвӗсене те пӗлтерчӗ: пӗлтӗр уйӑхри вӑтам шалу республикӑра 19423 тенкӗпе танлашнӑ – ӳсӗм 13%. Кӑҫалхи 4 уйӑх пӗтӗмлетӗвӗсем тӑрӑх ку виҫе 19487 тенкӗ пулмалла.

Бюджета мӗнле пурнӑҫланине ЧР Тӗрӗслевпе шут палатин председателӗ Татьяна Минина, ПК Эксперт канашӗн председателӗ Владимир Шуверов хакларӗҫ. Пӗтӗмӗшле илсен ырларӗҫ темелле.

Трибуна ҫине вӗсен хыҫҫӑн тухнисен сӑмахӗнче вара сӗнӳсем те янӑрарӗҫ, влаҫ ӗҫлесе ҫитереймен самантсем пирки калани те пулчӗ. Чӑвашпотребсоюз ертӳҫи Валерий Павлов «Правительство граждансен умӗнчи тивӗҫне пурнӑҫланине, экономика малалла туртӑннине» палӑртрӗ. Анчах, унӑн шухӑшӗпе, тӑкаксене виҫеллӗ тумалли хушма мерӑсем кирлӗ, хальлӗхе вара вӗсем хамӑрӑн тупӑшсен ӳсӗмӗнчен пысӑкрах хӑвӑртлӑхпа хӑпарса пыраҫҫӗ. Ҫийӗнчен тӗрӗслев органӗсен ӗҫне виҫеллӗ тума тӑрӑшмалла: «Ҫав органсенче ӗҫлекенсем лайӑх ҫынсем. Анчах бюджета штрафсемпе пуянлатма тӑрӑшни икӗ вӗҫлӗ – ҫав штрафсем ытла та пысӑккине кура вӑл е ку производство хупӑнасси патне илсе ҫитерме те пултараҫҫӗ». В.Павлов ҫавӑн пекех ҫӗре хаклас тӗлӗшпе те улшӑнусем кирли ҫинчен каларӗ, вырӑнти продукцие федераци шайӗнчи суту-илӳ сечӗсене кӑларассипе ҫыхӑннӑ йывӑрлӑхсен темине те ҫӗклерӗ.

«Тароупаковка» АУО ертӳҫи Олег Таланов пирки промышленноҫ представителӗ темелле ӗнтӗ, анчах вӑл ку хутӗнче ял хуҫалӑх ыйтӑвӗсем тавра пӑшӑрханса калаҫрӗ. Тепӗр тесен АПК нуши уншӑн та ют мар – Пӑрачкав районӗнче предприятин хуҫалӑх пур вӗт. Олег Борисович ял хуҫалӑхне пӗлтӗрхи кӑтартусем чакнӑшӑн сивлени вырӑнсӑррине палӑртрӗ: «Ҫанталӑк йӗпе пулчӗ вӗт. Кӗркунне нумайӑшӗ кӗрхи культурӑсене акса хӑвараймарӗ. Эпир те акаймарӑмӑр – уйра шурлӑхчӗ, тракторсем путса лараҫҫӗ...» Ҫав вӑхӑтрах патшалӑх, унӑн шухӑшӗпе, ял хуҫалӑхӗ тӗлӗшпе питӗ тимлӗ теейӗмӗн. Хресчен малтан темиҫе уйӑх тӑкакланать, тупӑшӗ вара ҫулталӑк вӗҫӗнче кӑна кӗрет. Патшалӑхӑн ҫакна шута илмелле пек ӗнтӗ, анчах вӑл та тивӗҫлӗ субсидисене ҫулталӑк вӗҫӗнче кӑна парать. Е – тата та каярах, тепӗр ҫул пуҫламӑшӗнче тин.

О.Таланов ялта ӗҫлекенсем ҫителӗксӗрри пирки те пӑшӑрханса калаҫрӗ: «Агрономсем, зоотехниксем, ветеринарсем ҫитмеҫҫӗ. Аслӑрах ӑрурисем ӗҫлеҫҫӗ-ха, вӗсем кайсан вара мӗн курӑпӑр? Хамӑрӑн ял хуҫалӑх академийӗ специалистсене хатӗрлет, анчах ӑна пӗтерекенсенчен яла каякан сайра. Вӑрнарти ветеринари техникумӗнче вӗренекенсемпе курнӑҫрӑм. Вӗренсе пӗтерсен хулана йытӑсемпе кушаксене сиплеме каятпӑр теҫҫӗ...»

«СР» партин парламентри фракцийӗн лидерӗ Игорь Моляков бюджета пурнӑҫлас тӗлӗшпе коррупци пысӑк чӑрмав пулса тӑни пирки калаҫу пуҫарчӗ. Ку хутӗнче вӑрман хуҫалӑхӗнчи йӗркесӗрлӗх тӗслӗхӗсемпе паллаштарчӗ. Ҫав тӗслӗхсемпе темиҫе уголовлӑ ӗҫ пуҫарнӑ-мӗн. Депутат пӗлтернӗ тӑрӑх – сиен 300 млн тенкӗ патнеллех-мӗн. «Вӑрланӑ вӑрман калӑпӑшӗ – 6,5 пин вакун!» – тесе пӗлтерчӗ-ха, анчах ҫак цифра тӗлӗшпе хӑй те иккӗленнӗн туйӑнчӗ. Юрӗ, уголовлӑ ӗҫсене тӗпчесе пӗтерессе кӗтер.

Ҫӗнӗ Шупашкар мэрне Александр Сироткина вара хӑйӗн хулин нушисем пӑшӑрхантараҫҫӗ. Сӑмахран, химиксен хулинче ҫӗнӗ шкулсем кирлӗ. Юлашкине унта 17 ҫул каялла ҫӗкленӗ – унтанпа урӑх туман. Ҫулсене юсас, ҫӗннисене тӑвас ыйтусем те ҫивӗч. Ку енӗпе Ҫӗнӗ Шупашкар влаҫӗсен Шупашкар тӗлӗшпе ӳпкев те пур: «Ҫулсем валли Шупашкара пирӗннинчен 12 хут пысӑкрах укҫа пама палӑртнӑ...» Ҫулсем тенӗрен, укҫа ытти район-хулана та пӑсмӗ. Тӗслӗхрен, Елчӗксен представителӗ, халӑх итлевӗнче сӑмах илнӗскер, 23 км тӑсӑлакан Елчӗк-Курнавӑш ҫула юсама вӑхӑт ҫитнине палӑртрӗ. Вӑл – районӑн, анчах ҫавӑн тӑршшӗскере юсама Елчӗксем хӑйсем кӑна вӑй ҫитерейменни куҫ кӗрет.

Итлеве хутшӑннисем Патшалӑх Канашне бюджета пурнӑҫлани ҫинчен тунӑ отчета ҫирӗплетмешкӗн сӗнме йышӑнчӗҫ. Министрсен Кабинечӗ, вырӑнти хӑй тытӑмлӑх органӗсем валли те сӗнӳсем палӑртрӗҫ: вӗсем бюджет укҫипе тирпейлӗ те тухӑҫлӑ усӑ курассине тивӗҫтерес тӗллевлӗ.

■ **Николай КОНОВАЛОВ**

Ял хуҫалӑхӗ

Ҫур акине ӑнӑҫлӑ вӗҫленӗ

Шупашкар районӗнчи «Ольдеевская» агрофирма ҫур акине вӗҫлерӗ. Эпир пынӑ кун Шӗнерпуҫ ял тӑрӑхӗнчи Ҫырмапуҫ ялӗ ҫумӗнчи уйра тракторсем юлашки лаптӑка куккурус вӑрлӑхӗ варӑнтаратчӗҫ.

●А.Беликов гендиректор акаҫӑсен ӗҫӗпе кӑмӑллӑ.

«Ӗнесемшӗн ҫак культура питӗ паха, – терӗ акционерсен хупӑ обществин Хыркасси ялӗнчи пиллӗкмӗш уйрӑмӗн ертӳҫи Фаина Борисова. – Кӑҫал 139 гектар акрӑмӑр. Ешӗл ҫулҫитунишӗн мар – тӗшшишӗн. Вӑл – тултӑхлӑ апат. Куккуруса комбайнпа тӗшӗлетпӗр. Тӑпрана Николай Федоров тракторист кӑпкалатрӗ, Владимир Лаврентьевпа Виталий Иванов механизаторсем акнӑ хыҫҫӑн Сергей Устимов агрегачӗ пусӑрӑнтарчӗ».

Акӑ ана хӗррине тулли автомашина пырса чарӑнчӗ. Водителӗ – Елена Егорова. Василий Алексеевпа Маргарита Потапенко рабочисем кузова уҫрӗҫ те михӗри удобренипе вӑрлӑха сеялкӑна тултарчӗҫ. Часах «Беларуҫ» вырӑнтан хускалчӗ.

«Ольдеевская» ял тӑрӑхӗнчи 1238 гектар ҫӗрпе усӑ курать, – пӗлтерчӗ Фаина Валентиновна. – Ҫав шутра – нумай ҫул ҫитӗнекен курӑк – 524, урпа – 339, сӗлӗ – 46, пӗр ҫул ӳсекен курӑк – 74 гектар, ытти культура. Пӗтӗмпех выльӑх апачӗ хатӗрлеме кайӗ. Пӗр центнер тырӑ та сутмастпӑр».

«360 ӗне усратпӑр. Кашни ӗнерен вӑтамран 22,5 килограмм сӗт сӑватпӑр, – терӗ обществӑн директорсен канашӗн председателӗ Евгения Беликова. – Чи пахине ҫеҫ сутатпӑр. Апата сӗт ытларах антарма пулӑшакан тутлӑхлӑ япаласем хушатпӑр. Пӗлтӗр кашни ӗнерен вӑтамран 7200 килограмм сӗт сунӑ».

Ӗнесене Александр Хураськин, Николай Егоров, Снежанна Федорова, Валентина Васильева операторсем сӑваҫҫӗ. Майя Гурьева, Роза Сергеева, Маргарита Александрова пӑру пӑхаҫҫӗ. Елена Игнатьева пушмак тынаран ӗне туса парса операторсене савӑнтарать. Фермӑпа уй-хирте 30 яхӑн ҫын тӑрӑшать.

●Ф.Борисова ӗҫ йӗркелӳҫи М.Потапенкӑпа В.Алексеев вӑрлӑх тултарнипе кӑсӑкланать.

«Ҫурхисене кирлӗ чухлӗ акрӑмӑр. Удобрени чылай хыврӑмӑр, – калаҫӑва пӗтӗмлетрӗ обществӑн генеральнӑй директорӗ Андрей Беликов. – Ӳсен-тӑран ҫитӗннӗ уйӑхсенче кашни эрнерех ҫумӑр кӗтӗпӗр. Ҫум курӑкран вӑхӑтра тасатӑпӑр, ял хуҫалӑх культурисене сӑтӑр тӑвакан хурткӑпшанкӑран хӳтӗлӗпӗр».

■ **Юрий МИХАЙЛОВ**

●В.Иванов «Агро-Союз» агрегата пӑхма кабинӑран тухрӗ.

Геннадий ВЕРБЛЮДОВ сӑн ӳкерчӗкӗсем

ВЫРĂНТИ ХĂЙ ТЫТĂМЛĂХ

Ятарлă кăларăм

Çыру йĕрĕпе

«Халăх хăй хутшăннă ĕçе ытларах хаклать»

Елчĕк районĕнчи Кĕçĕн Таяпа ял тăрăхне 6 ял кĕрет, 1865 çын пурăнать. Ял тăрăхĕн пуçлăхĕ Валерий Петров, ку должноçа суйлав пĕтĕмлетĕвĕсемпе 2012 çулта йышăннăскер, халăх пурнăçне лайăхлатас тата çăмăллатас тесе нумай тăрăшать. Ертӳçĕ çакнашкал ĕçсене вырăнти çынсене хăйсене те явăçтарма ăнтăлать.

Акă 2013 çулта Таяпа Энтри ялĕнчи Арманкас урамне вак чул сарса хытарнă, ятарлă программăпа усă курнă. Шел, бюджет укçи ĕçе вĕçлемешкĕн çитеймен. Урам вĕçне хытармасăр хăварас темен, халăхпа пуху ирттернĕ. Çынсем çав урамри 20 килтен 2-шер пин тенкĕ пуçтарма йышăннă. 1 хуçалăх ку ĕçе хутшăнма килĕшмен, паллах, вĕсене никам та ирĕксĕрлемен. «Укçа-тенкĕ пухас енĕпе ял старости Владимир Чудаков асли пулчĕ, ăна Иван Морозов депутат пулăшса пычĕ. Укçа хывнисене пурне те квитанци патăмăр. Ку нухратпа стройматериал туянтăмăр. Çул тăвакан организаци юлнă лаптăкшăн укçа илмерĕ, эпир ыйтнипе çеç ĕçе вĕçлеме килĕшрĕ. Унсăрăн техника ăçтан тупăттăмăр? Тепĕр самант: пĕр-пĕр çĕрте çул тусан çав адреспа вăхăт самаях иртмесĕр те тепĕр хут çаврăнса çитейместпĕр. Эпир никама та кӳренмелле ан пултăр тесе кашни çул пĕрер ялта çул тăвăпăр-юсăпăр тесе йышăнтăмăр. Таяпа Энтринчи урама пĕлтĕр вак чул сартăмăр, тепĕр 3 çул иртмесĕр унта ку енĕпе ĕçлейĕмĕпĕр. Эпир сарман /грунт/ çулсене юсамалли программăна пăхăнса /софинансировани мелĕпе/ ĕçлетпĕр. Ял тăрăхĕ çак тĕллевпе 150 пин тенкĕ уйăрчĕ тĕк – патшалăх тепĕр 250 пин тенкĕ хушса парать. Çавăнпа асăннă тĕллев валли кашни çулах нухрат тупма тăрăшатпăр, урамсенчи юхăнса кайнă вырăнсене чи малтан юсатпăр», – каласа кăтартать Валерий Владимирович.

Çак калаçăва ахальтен хускатмарăмăр. Хăшĕсем çул тумашкăн халăхран укçа пуçтарнăшăн кăмăлсăр иккен. «Хыпар» хаçат редакцине те çавăн пирки пĕлтерсе çыру çитрĕ. Чăн та, авторĕсем хăйсен ят-шывне палăртман, «Кĕçĕн Таяпа ял тăрăхĕнчи çынсем» тенипех çырлахнă. Маларах асăнтăмăр ĕнтĕ, укçине çынсем хăйсен ирĕкĕпе панă, вĕсем çакна çирĕплетсе ятарлă журнала алă пуснă, квитанци илнĕ. Кăмăл çуккисем ку ĕçе хутшăнман. «Чылай çĕрте çак меслетпе усă кураççĕ. Пирĕн районти Аслă Елчĕкре, тĕслĕхрен, 5 çул çапла ĕçлеççĕ ĕнтĕ: çул сарма укçа çитмесен халăхран пуçтараççĕ. Вĕсем халĕ урамра тротуарсем тума пуçланă. Пысăк ĕçе патшалăх та, ял тăрăхĕ те, вырăнти граждансем те хутшăнни аван. Çынсем хăйсем хутшăннипе пурнăçланă ĕçе ытларах хаклаççĕ, хăйсен укçипе тунă çула ватса-çĕмĕрсе пĕтерме тăрăшмаççĕ, – калаçăва тăсать Валерий Петров. – Таяпа Энтринчех масар патне каймалли урамра çуркуннепе кĕркунне пылчăк çăрăлать, унта кĕрсе тухма та май çук. Хĕлле хырса-тасатса тăратпăр-ха ăна. Ку çула хытă сийлĕ тăвас тесе ятарлă нихăш программăна та хутшăнаймастпăр, çавăнпа ял пухăвĕнче çынсем хăйсен ирĕкĕпе кашни килтен 1 пиншер тенкĕ пуçтарма калаçса татăлчĕç, ку енĕпе икĕ уполномоченнăя суйларĕç. Укçа паракансем ведомоçа алă пусаççĕ, квитанци илеççĕ. Пĕлтĕр çулталăк вĕçĕнче 60 пинлĕх стройматериал туянтăмăр. Масар патне каймалли çула кăçал кĕске вăхăтрах сарса пĕтерес тетпĕр».

Пĕлтĕрех «Комсомольски-Елчĕк»-Кĕçĕн Таяпа» автоçула, юхăннăскерне, тĕпрен юсаса асфальт сарас ĕçе пуçăннă. 4,11 км тăршшĕскерне 2 çулта çĕнетсе пĕтермелле, çакăн валли 57 млн тенкĕ кирлĕ, укçине федераци бюджетĕнчен те уйăрнă. Автоçул сарлакăшне те пысăклатасшăн: 4,5 метртан 6 метра çитересшĕн – автобус маршрутĕ уçмашкăн çакăнтан кая мар кирлĕ. Яка çул Кĕçĕн Таяпара тĕпленнисемшĕн çеç мар, çывăхри Каркалар, Петровка, Кĕçĕн Патреккел ялĕсенче пурăнакансемшĕн те меллĕ пулĕ. Автобус çӳреме пуçласан вĕсем те кирлĕ çĕре хăвăртрах çитĕç. Çăмăл машина, ытти техника хуçисем те савăнĕç паллах.

Çӳлерех асăннă çыру авторĕсем сулăм укçи пама, пушар хуралне тытса тăнăшăн çулталăкра 200 тенкĕ тӳлеме тивнĕшĕн те кăмăлсăр. Çакна палăртмалла: сулăм укçине /самообложение/ ытти ял тăрăхĕнче те пуçтараççĕ. Кĕçĕн Таяпа ял тăрăхĕнче вăл 100 тенкĕ, юлашки 5 çулта ăна пĕрре те ӳстермен. «Ку укçана граждансен пухăвĕн йышăнăвĕпе килĕшӳллĕн пуçтаратпăр. Асăннă кĕмĕлпе йăлари хытă каяша, çӳп-çапа свалкăна турттарса тухма усă куратпăр. Çак енĕпе район центрĕнчи ЖКХ предприятийĕпе килĕшӳ тунă. Пĕлтĕр сулăм укçи 50400 тенкĕ пухăнчĕ. Çав шутран 45 пинĕ çӳп-çап турттармашкăн кайрĕ. 3 пин тенкĕпе Таяпа Энтринчи вылăх масарне, 2 пин тенкĕпе Кĕçĕн Таяпари кĕпере юсамашкăн усă куртăмăр. Урамри çутă хунарĕсене туянмашкăн 400 тенкĕ тăкакларăмăр», – ăнлантарать ял тăрăхĕн пуçлăхĕ. Паллах, халăх укçипе мĕн тĕллевпе усă курни пирки вăл çулталăк пуçламăшĕнче йĕркелекен граждансен пухăвĕнче отчет тунă вăхăтра та тĕплĕн каласа панă.

Кĕçĕн Таяпа ял тăрăхĕ ирĕклĕ пушар хуралне тытса тăрать. Колхоз саланнă хыççăн вăл ял тăрăхĕн шутланать. Депо та пур, унти 2 специалист икĕ пушар машинипе инкек вырăнне туххăмрах çитме хатĕр. Ирĕклĕ пушарнăйсене патшалăх укçа тӳлемест, ял тăрăхĕ уйăхсерен 4,5 пиншер тенкĕ шалу парать. Унсăр пуçне машинăсем валли саппас пайсем, çунтармалли-сĕрмелли материал туянмалла, депора çутă çутнăшăн та тӳлемелле... Ирĕклĕ пушар хуралĕ валли халăхран пĕлтĕр пĕтĕмпе 104 пин ытла тенкĕ пухнă, ку нухратпа пĕтĕм тăкака саплаштармалла. Паллах, ытти чылай çĕрти пек колхоз саланнă тесе пушар хуралне пĕтерме те пулать, çапах вăл пурри ял çыннисемшĕнех лайăх-çке. Вуткăвар кирек камăн килĕнче те алхасма, 200 тенкĕлĕх /çулталăкра кашни килтен шăп çавăн чухлĕ пуçтараççĕ/ çеç мар, 200-300 пин тенкĕлĕх тăкак кӳме пултарать. Этем пурнăçĕн хакне вара нимĕнле виçепе те палăртаймăн. Ирĕклĕ пушар хуралĕ юнашарах тăк вăл вут-кăвара малтанхи тапхăртах лăплантарать, ăна вăй илсе алхасма памасть. Валерий Петров унти специалистсем опытлă пулнине палăртрĕ. Акă Вениамин Сергеев колхозра хăрушсăрлăх техники енĕпе ĕçлекен инженер пулнă, халĕ – ирĕклĕ пушарнăй. «Питĕ шанчăклă çын, ыттисене кирек хăш вăхăтра та пулăшма хатĕр», – терĕ ун пирки Валерий Владимирович.

Материала пичете хатĕрленĕ вăхăтра савăнăçлă хыпар пĕлтĕмĕр: Вениамин Сергеева служба тивĕçĕсене тӳрĕ кăмăлпа пурнăçланăшăн Раççей МЧСĕн «Василий Чуйков маршал» асăну медалĕпе наградăланă. Апла тăк Кĕçĕн Таяпа ял тăрăхĕнче пурăнакансен хăйсен территорийĕнче ирĕклĕ пушар хуралĕ пурришĕн, унта чăн-чăн ăстасем тăрăшнăшăн хĕпĕртемелле.

«Хытă сийлĕ çулсем туни те, пушар хуралне тытса тăни те – йăлтах пирĕншĕн, ял çыннисемшĕн вĕт. Пурнăç условийĕсене лайăхлатасси пирĕнтен хамăртан та килет. Акă Кĕçĕн Таяпа ялĕнче масар патне каймалли çул та йĕпе-сапа çанталăкра çăрăлать, машинăпа кĕме çук. Эпир шăпах çав урамра пурăнатпăр. Ăна чул сармашкăн бюджет укçи çитмесен эпир çакăн валли хамăр та кĕмĕл пуçтарма хирĕç мар. Ял тăрăхĕн пуçлăхĕ Валерий Петров халăх пурнăçне май килнĕ таран лайăхлатма тăрăшать. Тĕслĕхрен, унăн пуçарăвĕпе Кĕçĕн Патреккел ялĕнче çăл куçа хăтлăлатрĕç, юнашарах шыва кĕмелли вырăн турĕç», – шухăшне пĕлтерчĕ Кĕçĕн Таяпа ялĕнче пурăнакан Алина Витальевна Петрова.

Ырă тепĕр ĕç пирки те асăнса хăварар. Каркаларта пĕве е кӳлĕ çукки тĕрлĕ йывăрлăх кăларса тăратнă. Ял сывăхĕнче Çарăмсан шывĕ юхать-ха, анчах çуллахи вăхăтра вăл та типсе ларать. Çакна шута илсех ял тăрăхĕн администрацийĕ Андрей Севриковпа, хресчен /фермер/ хуçалăхĕн ертӳçипе, унта пĕлтĕр плотина тума пуçланă. 2013 çултах çуртсене пĕр çĕререх компактлăн лартассипе çыхăннă конкурсра çĕнтерсе Таяпа Энтри ялĕнчи культура çуртĕнче 1 млн тенкĕлĕх тĕплĕ юсав иртерме май килнĕ. Кăçал Кĕçĕн Таяпара çĕнĕ фельдшер-акушер пункчĕ тăвас енĕпе документсем хатĕрлеме пуçланă, кивви ытла юхăнса кайнă, çавăнпа халхи вăхăт ыйтнине тивĕçтерекенни кирлех. Унсăр пуçне территорисене тирпей-илем кĕртес, хăтлăлатас енĕпе те малалла ĕçлесшĕн. Ял тăрăхĕн администрацийĕ халăх пуçарăвĕсене çул пама, вĕсен ĕмĕт-тĕллевне пурнăçа кĕртмешкĕн пулăшма яланах хатĕр.

■ **Ирина КЛЕМЕНТЬЕВА**

● ➡ 6,11,12 стр.

ВЫРĂНТИ ХĂЙ ТЫТĂМЛĂХ

Çивĕч ыйту

Шантарнипе ăнтару пулмĕ

Ялăн социаллă пурнăçне çĕнетес енĕпе тумалли ĕçсен ытларах пайне унччен пĕрлешӳллĕ хуçалăхсен вăйĕпе пурнăçланă. Ку числă тивĕçе чăннипех тĕллевлĕ ĕçпе çирĕплетсе пынă ял-поселоксенче: пурăнмалли çуртсем, производство объекчĕсем, шкулсем, ача сачĕсем, медицина учрежденийĕсем, клубсем, лавккасем, асфальт çарнă çулсем тунă.

Паян вара мĕн пур йывăр çĕклем вырăнти влаç, урăхла каласан, хăй тытăмлăх органĕ çине тиенет. Ял тăрăхĕн администрацийĕ вырнаçнă çурта хăйсене канăç паман ыйтусемпе кашни кунах çын йышлăн кĕрсе тухать. Кунта тăрăшакансем вĕсен хуйхи-суйхине итлессе шанаççĕ. Анчах юмахра кăна ылтăн пулă мĕн шантарнине кĕтсе илме пулать. Чăннипе – пачах урăхла ӳкерчĕк.

Вырăнти хăй тытăмлăх органĕсен çыннисене хĕрхенесшеллес килсе каять тепĕр чухне. Алли-урисем пĕтĕмпех çыхланса ларнине пăхмасăрах, пĕр харăс темиçе ĕç пурнăçлама тивет.

Укçа-тенкĕ ыйтăвĕ çивĕч. Нухратсăр пĕр утăм та тăваймăн паян. Унччен кал-кал ĕçленĕ пĕрлешӳллĕ хуçалăхсем, промышленноç предприятийĕсем вырăнти бюджета пуянлатма тивĕçлĕ тӳпе хывнă. Халĕ вĕсем те аран-аран сывлаççĕ. Кунашкал лару-тăрура уйрăм çынсем тытакан предприятисем çине тилмĕрсе пăхни те кăлăхах. Пĕтĕм тарăхăва ирĕксĕрех вырăнти влаç çине янипе те уссине кĕтсе илеймĕн.

Пытармăпăр, ял тăрăхĕсен администрацийĕсене паян çӳлтен «анакан» çĕнĕ саккунсемпе хушусен тата йышăнусен пуххине пĕрин хыççăн теприне пурнăçа кĕртме тивет. Анчах вĕсенче те вырăнти хăй тытăмлăх органĕсен ĕçне-хĕлне тĕрĕс-тĕкел йĕркелеме, çукран пур тума пулăшакан уçăмлă çул-йĕре палăртман-çке. Ăна-кăна пурнăçлама тăрсан пуçлăхсене «ырă куккасем» алă тăсса парасса шанса кĕлмĕçленме лекет. «Мĕнле влаç вăл, алă тăсса тăрать пулсан? – тет Йĕпреç хула тăрăхĕн администрацийĕн пуçлăхĕ Вячеслав Анисимов. – Пушă енчĕклĕ пуçлăхран мĕн кĕтмелле? Шантарнипе ăнтару тăваймăн. Вырăнти влаç çыннин полномочийĕсемпе тивĕçĕсем çав тери нумай-çке. Мĕнле кăна ыйту татса памалла мар вĕсен. Иккĕн йывăр лава тапса туртма çăмăлтарах тесе, иртнĕ ĕмĕрĕн 80-90-мĕш çулĕсенчи пек, пулăшу ыйтма ял хуçалăх предприятийĕсен пуçлăхĕсем патне каяймăпăр. Йĕпреç хула тăрăхĕн администрацийĕ унччен «Знамя» колхозпа тачă çыхăнса ĕçленĕ. Вăл панкрута тухса саланса кайнă хыççăн эпир «çурăк валашка» умĕнче тăрса юлтăмăр мар-и?..»

Вырăнти влаçăн шанчăклă тĕрекĕ – агропромышленноç комплексĕн предприятийĕсенчен ытларахăшĕ – халькхи лару-тăрура çыхăнса ларнăпа пĕрех. Вĕсен хушшинчи çыхăну çирĕп пулмасан палăрăмлă улшăну çинчен калаçу хускатни те тĕлсĕр. Çапах та çыхăну çĕнĕрен вăй илме тытăннине палăртмаллах. Юлашки 3-4 çулта Йĕпреç тăрăхĕнчи вырăнти хăй тытăмлăх органĕсемпе хуçалăхсен правленийĕсем пĕр-пĕринпе килĕштерсе ĕçлеме пуçлани икĕ еншĕн те усăллă пулнине çирĕплетекен тĕслĕх пайтах. Акă Пучинке, Кĕлĕмкасси, Пăкăян, Хурамал, Пысăк Упакасси ял тăрăхĕсенче вырнаçнă «Красный партизан», «Красный фронтовик», Киров ячĕллĕ колхозсемпе «Патман» ял хуçалăх кооперативĕ тата «Трудовик», «Путиловка» агрофирмăсем ăнăçлă аталанса пынин тĕп сăлтавĕ шăпах çакăнпа çыхăннă та. Асăннă ял тăрăхĕсен администрацийĕсем те укçа-тенкĕ тупмалли, пуçтарăнса кайнă ыйтусене вăраха ямасăр татса памалли çул-йĕре аграри тытăмĕн предприятийĕсемпе пĕрле палăртаççĕ.

Çӳлерех илсе кăтартнă тĕслĕх патне тепĕр хут таврăнăпăр. Тĕрĕссипе, вырăнти влаçпа хуçалăхсен хушшинчи çыхăну чылай çĕрте çукпа пĕрех. Çавна курма-асăрхама снайпер пек çивĕч куçлă пулни кирлĕ те мар, вăл е ку тăрăхра вырнаçнă пĕр-пĕр ял çывăхне çитсе тухмалли кăна. Вăл ял çыннисене уйăрса панă çĕр пайĕсемпе усă курасси мĕнле шайра пулнинченех уçăмлăн курăнать. Çавăн пек лаптăксене чылай вырăнта тахçанах çум курăк пусса илнĕ. Пуçлăхсем те кăсăкланма пăрахнă вĕсемпе, харпăрлăхçăсем те алă сулнă. Хуçалăхсен ертӳçисемпе тĕрлĕ шайри пуçлăхсем пĕр-пĕринпе килĕштерсе ĕçлесе пынă çĕрте ял çыннисене хăйсен çĕр пайĕсене йĕркелесе-тирпейлесе тăма аграри тытăмĕн предприятийĕсем хăйсем витĕмлĕ пулăшу параççĕ. Çапла пулмалла та. Мĕншĕн тесен ялта пурăнакансенчен ытларахăшĕн кĕреçе-сенĕксĕр пуçне урăх нимĕнле техника та çук.

Паянхи ял тӳссе ирттерекен йывăр тапхăр хăвăртрах хыçа юлтăр тесен, вырăнти хăй тытăмлăх органĕсемпе хуçалăхсен правленийĕсем тытакан çыхăну пĕлтерĕшĕпе витĕмне тĕрĕс хак памалла кăна...

■ **Геннадий КУЗНЕЦОВ**

Ял пурнăçĕ

Ĕмĕтпе пурăнакан халсăр мар

Ясная Поляна поселокĕнче виçĕ çул каялла пулнăччĕ. Хальхинче те Апрушнайсем унчченхиллех мал ĕмĕтпе пурăнни хăпартлантарчĕ. 25 хуçалăхлă ялта паян вун çичĕ çемье çеç хĕл каçать. Çапах та кунта хăйне евĕр пурнăç, йăла-мешехе, çĕнĕлĕх пулнине тепĕр хут ĕненерчĕ ял старости Г.Федоров.

Пирĕн районта 56 ялтан кашнин патнех – асфальт çул. Апрушнайсем те хăйсем пурăнакан вырăна çĕнетессипе, ăна кирлĕ пек пăхса тăрассипе ыттисенчен кая мар. Чылайăшĕ хăй тĕллĕнех шыв та кĕртнĕ, канализаци те тунă. Пӳртре çăвăнмалли хатĕр вырнаçтарнисем те пур.

– Ĕмĕтпе пурăнакан çын халсăр мар. Пирĕн ялсем хăйсене çак ушкăна кĕртеççĕ те. Темиçе çул каялла пĕчĕк ялта часавай пулассине шухăшлама та пултарайман эпир, халĕ вара ку ыйтупа та пăр тапранчĕ, – калаçăва тăсрĕ Геннадий Павлович. Кĕлĕ çурчĕ пулмалли вырăна ял тăрăхĕпе килĕшсеканашласа суйласа илнĕ. Темиçе уйăхранах ялти клуб çывăхĕнче Христос йăли-йĕркине тытса пымалли тăпăлкка чиркӳ усăлĕ. Ырă тĕллеве пурнăçа кĕртме авăрланнисем ялтанах: Олег Хмелев, Владимирпа Виталий Симуковсем, Петр Васильев... Паянхи куна унăн проектне туса хатĕрленĕ, çак кунсенчех сакăр кĕтеслĕ йывăç пурана никĕс çине вырнаçтарасшăн.

– Кĕлĕ тăвакана, ыйтакана турă пулăшатех. Ял-йышăмпа пĕр шухăшлă пулса тăрăшсан, тен, пирĕн Апрушнайне те «кăвак çулăм» çитĕ... – ĕмĕтне пытармарĕ ял старостин мăшăрĕ Р.Федорова.

Ĕлĕк Апрушнай пек пĕчĕк ялсене туя кайсан такмак ăстисем вырăнти халăха йĕплесе илмелли сăмахсене шыраса тупнах: «Ялĕ пĕчĕк, каччă сахал – тухса тарассăм килет...» тенисене паян та ас тăватăп. Халĕ çак йĕркесем вĕсемшĕн кивелнĕ тесшĕн. Пĕр тăван пек туслă пурăнакан çăтмахри евĕр вырăна айккинчен куç хывакан пайтах. Юлашки виçĕ çулта çеç çак яла ултă çемье куçса килнĕ. Çурт сутас текенсем çук. Кăçал вара чăвашсемпе тăванлашма тутар çемйи те тĕпленнĕ. Нăрваш Шăхаль ял тăрăхне кĕрекен çак ялта ĕлĕкех ĕçчен те маттур, пултаруллă çынсем пурăннă. Çакскерсем вăхăтĕнче хурăнтан тикĕт, йывăç тымарĕсенчен кăмрăк хатĕрленĕ. Вăрманта сухăр юхтарнă, йĕлке хурчĕ тытнă. Вăрçăччен кирпĕч те çапнă. Ĕçчен çынна вара ял савать çеç мар, хапăл та тăвать. Тăрăшакан пурнăç тунине вĕсем яла нумай пулмасть Карапай Шăмăршăран куçса килнĕ Софроновсем килсен тепĕр хут курса ĕненнĕ. Чăн малтанах Анютăпа Олег ваттисенчен юлнă çурта керменкке пекех хăтланă, хуралтисене те çĕнетнĕ. Иккĕшĕ те алă ăсти. Ку тараннччен ялта кăçатă тăвакан та, чăваш кĕпи-тумтирне ытармалла çĕлекен те тупăнман. Çур ĕмĕр урлă каçнă çĕнĕ çынсем ял халăхĕн шанăçне, хисепне тӳрех хăйсен ылтăн аллисемпе çĕнсе илнĕ. Çĕнĕ ремеслана кил хуçине мăшăрĕ хăнăхтарнă. Çĕрпӳ район хĕрĕшĕн вăл ĕç ют пулман. Хĕрарăм çĕвĕ машини умне ларни вара чĕрĕк ĕмĕр ытла та иккен. Çĕвĕç Анюта тесен ăна паян кӳршĕ районсенче те лайăх пĕлеççĕ.

Культура çуртлакĕнче ял çыннисем концертсемпе тĕрлĕ тĕл пулура çеç савăнасшăн мар. Кашни çын хăйĕн чунне тасаттăр, хăйшĕн тата ял малашлăхĕшĕн ырă ĕç тутăр тесе тăрăшаççĕ. Çу пуçланас умĕн ял хуçипе-старостипе пĕрле вĕсем темиçе хутчен те субботник ирттерме ĕлкĕрнĕ, ял масарне тасатнă. Сăвăплă вырăн вĕсен нихăçан та хыт хура айне пулмасть. «Ĕмĕрлĕх тĕнчене куçмалли «ялăмăра» асăмран кăлармалла мар, ăна эпир унччен те тимлĕхрен çухатман»,– калаçăва хутшăнчĕ ялти чи ватă кинемей З.Николаева. Çинук аппан пĕрле пуç шуратнă мăшăрĕ çĕре кĕнĕ пулин те 86 çулти тыл хастарĕ кил-тĕрешне тирпейлĕх тытать-ха. Ват çын тирпейлĕ пулни вара хăй ял илемĕ.

● *Ял старости Николай Айкин тата Нăрваш Шăхаль ял тăрăхĕн пуçлăхĕ Геннадий Федоров.*

■ **Альбина ЕГОРОВА.**

Патăрьел районĕ.

Автор сăн ӳкерчĕкĕ

Ырă хыпарсем

Депутат – вĕрентекен те

Чăваш Республикин Патшалăх Канашĕн пĕрремĕш суйлаври депутачĕсем парламентăн пĕрремĕш сессине пухăннăранпа кăçалхи çĕртме уйăхĕн 21-мĕшĕнче 20 çул çитет. Апла тăк саккун çыракан влаç органĕн – сумлă юбилей. Депутатсем ăна числăн кĕтсе илме хатĕрленсе çулталак пуçламăшĕнчех республикăри вăтам професси тата пĕтĕмĕшле вăтам пĕлӳ паракан вĕренӳ учрежденийĕсенче усă уроксемпе класс сехечĕсем ирттерме, Чăваш парламенчĕн историйĕпе тата хальхи ĕç-хĕлĕпе тĕплĕн паллаштарма тытăннă.

Висĕм кун Валерий Филимонов депутат Шупашкарти экономика-техника колледжĕнче «Чăваш Ен Патшалăх Канашĕ – 20 çулта» темăпа усă урок ирттернĕ, чылай ыйтăва хуравланă. Олег Николаев депутат Санкт-Петербургри патшалăх инженери-экономика университечĕн республикăн тĕп хулинчи филиалĕн студенчĕсемпе тĕл пулнă, саккунсене мĕнле хатĕрленипе тата йышăннипе, комитетсен ĕç-хĕлĕпе паллаштарнă. Кун евĕрлĕ мероприятисем шкулсемпе колледжсенче вĕренӳ çулĕ вĕçленичченех тăсăлĕç.

Сăмах май, парламентарисем унччен те классемпе аудиторисенче пулнă, Раççей Федерацийĕн Конституцине йышăннăранпа 20 çул çитнине числанă тапхăрта лекцисем вуланă, усă уроксемпе ирттернĕ.

Хăйсен ыйтăвĕсемпе

Чăваш Ен Патшалăх Канашĕн Социаллă политика тата наци ыйтăвĕсемпе ĕçлекен комитечĕн ертӳçин çумĕ Игорь Кушев «Пĕрлĕхлĕ Раççей» политика партийĕн регионти йышăну пӳлĕмĕнче çынсене хăйсен ыйтăвĕсемпе йышăннă. Депутатран пулăшу ыйтма çав кун 7 çын килнĕ. Вăрмар поселокĕнчи Л.Петровăна, акă, сакăр çемье пурăнакан, 1953 çулта тунă пĕр хутлă çурта юрăхсăррисен шутне, унти çынсене хăтлă хваттерсене куçармалли программăна кĕртменни пăшăрхантарать. Пенсионерка пĕлтернĕ тăрăх – урай-мачча хăмисем çĕрнĕ, çурта тăтăш юсама, тăкакланма тивет. Ыйтăва уçăмлатма республикăн Строительство министерстви пулăшĕ.

Украинăри çивĕчленнĕ лару-тăрăва пула Донецк облаçĕнчи Новоазовск хулинчи Е.Куповыхăн ачипе пĕрле Чăваш Енри тăванĕсем патне ирĕксĕр куçса килме тивнĕ. Мăшăрĕ хулана хӳтĕлекенсен ретĕнче пулнăран çемьене вĕлерессипе хăратма пуçланă. Куçса килме тивнĕ хĕрарăм хăйне пурăнмалли кĕтеспе тата ĕçпе тивĕçтерме ыйтнă. И.Кушев депутат çийĕнчех Комсомольски район администрацийĕн ертӳлĕхĕпе телефонпа çыхăннă, май тупса пулăшма сĕннĕ. Районтисем хĕрарăмпа унăн ачине йывăрлăхра пăрахмасса шантарнă.

■ **Ю.ПЕТРОВ**

● ➡11, 12 стр.

"Саккунсене чĕре витĕр кăларса йышăнатпăр"

Олег МАЛЬЦЕВПА Ольга ПАНОВА сăн ӳкерчĕкĕсем.

ЮРИЙ АЛЕКСЕЕВИЧ ПОПОВ

1961 çулхи чӳк уйăхĕн 2-мĕшĕнче Елчĕк районĕнчи Лаш Таяпа ялĕнче çуралнă. Шупашкарти строительство техникумĕнче, Чăваш патшалăх ял хуçалăх академийĕнче вĕреннĕ, Совет Çарĕнче пулнă.

Шупашкарти «Спецстроймеханизацинче», Елчĕк районĕнчи «Слава» колхозра, Кӳкеçри райпо правленийĕн председателĕн çумĕнче, «Сделай Сам» кооператив председателĕнче, Красноармейски районĕнчи «Таябинка» агрофирма директорĕнче, Вăрнарти аш-какай комбиначĕн генеральнăй директорĕнче ĕçленĕ. 2011 çулхи раштавăн 4-мĕшĕнче ЧР Патшалăх Канашĕн депутатне суйланнă.

2011 çулхи раштав уйăхĕн 15-мĕшĕнчен – Чăваш Республикин Патшалăх Канашĕн Председателĕ.

«Чăваш Республикин ял хуçалăхĕн тава тивĕçлĕ ĕçченĕ» хисеплĕ ятпа, РФ Ял хуçалăх министерствин Хисеп грамотипе, Ылтăн медалĕпе, Чăваш Республикин Президенчĕн Тав сăмахĕпе наградăланă.

Мăшăрĕпе виçĕ ача çитĕнтереççĕ.

Енре пурăнакан çынсен кашни сийне, республикăри кашни отрасле пырса тивеççĕ. Саккунра çирĕплетнине пурнăçласа хамăрăн экономикăна малалла аталантаратпăр, социаллă пурнăçа хăват паратпăр: çуртсем, шкулсем, ача сачĕсем, çулсем, сиплевпе кану, культура учрежденийĕсем, сывлăха çирĕплетмелли комплекссем... тăватпăр. Бюджетниксене шалу тӳлес, тивĕçлĕ канăва тухнисене пенси парас ĕç-хĕл те асăннă саккунпа килĕшӳллĕн пулса пырать.

Вун-вун сĕнӳ-канаша комитетсенче тĕрлĕ енлĕ тишкернине шута илсен вĕрентӳпе, ял хуçалăх пĕлтерĕшлĕ çĕрсемпе тухăçлă усă курассипе, çуртйĕрпе коммуналлă хуçалăх ĕç-хĕлне тивĕçлĕ йĕркелессипе, предприятисенче инвалидсем валли ĕç вырăнĕсем туса парассипе çыхăннă саккунсем те асăмра юлчĕç теессĕм килет.

– Эсир ĕçлеме пикеннĕ чухне парламента шанаслăх халăх хушшинче пысăках марччĕ. Халĕ еплерех? «Паянхи депутатсем «халăх тарçи» ăнлава чăннипех те тивĕçлĕ», – теме пултаратăр-и?

– Ыйтăвун пĕрремĕш пайĕпе килĕшессĕмех килмест. Пирĕн умĕнхи депутатсем те ĕç нумай тунă. Парламент, республика историйĕнче хăйсен пархатарлă йĕрне хăварнă. Эпĕ яланах çапла калатăп: суйлавçăсем пире шанса хăйсен сассине панă тăк – çав шанăçа тӳрре кăлармалла, вĕсемшĕн, тăван халăхшăн çанă тавăрса ĕçлесе «халăх тарçи» ăнлава чăннипех те тивĕçлĕ пулмалла.

– Черетлĕ ыйтăва «çĕнĕ шăпăр çĕнĕлле шăлать» сăмахсен тĕшшипе усă курса парас килет. Парламент пурнăçне мĕнлерех çĕнĕлĕхсем кĕртрĕр?

– Çĕнĕлĕх нумай. Саккунсене çынсем валли хатĕрленине тĕпе хурса, вĕсен пахалăхне ӳстерес тĕллевпе халăх шухăшкăмăлне пĕлмешкĕн, сĕнĕвĕсемпе усă курмашкăн парламент итлевĕсем, «çавра сĕтелсем» кашни кварталтах йĕркелеме тытăнтăмăр. Тĕрлĕ сферăра ĕçлекенсем ку ĕçе активлă хутшăнни, хăйсене мĕн пăшăрхантарнине, кăсăклантарнине уççăн пĕлтерни пире тĕрĕс çулпа пыма, саккунсене кăлтăксемсĕр йышăнма май парать. Комитетсен ларăвĕсене вырăна тухса, суйлавçăсемпе куçа-куçăн калаçса ирттерни те саккун кăларас ĕçе çăмăллатать.

Малалла каяс тесессĕн пĕр-пĕрин опытне пĕлни, тишкерни питех те кирлĕ. Тĕрлĕ регионта тăтăшах пулатпăр, хамăр пата та час-часах килеççĕ. Сăмахран, ЧР Патшалăх Канашĕн çирĕпленĕвĕпе аталанăвне, саккун кăларас ĕçе лайăхлатассине халалланă наука-практика конференцине Мускавран, Хусантан, Кировран... депутатсем килчĕç. Пирĕн парламентаризмăн 20 çулхи ĕç-хĕлне тĕплĕ çутатрĕç, сĕнӳ-канаш чылай пачĕç.

– Юрий Алексеевич, эсир каларăр ĕнтĕ, Чăваш Республикин Патшалăх Канашне йĕркеленĕренпе кĕçех 20 çул çитет. Çак тапхăрта хирĕç тăруллă самантсем те пулнине картса тĕрлĕ суйлаври депутатсен корпусĕн ĕç-хĕлне хăвăр мĕнле хаклатăр?

– Патшалăх Канашĕ йĕркеленнĕ чухне пĕрремĕш суйлаври депутатсене питĕ йывăр пулнă тесшĕн. Вăл вăхăтра, план экономикипе пурăннă совет тытăмĕнчен рынок экономики çине куçнă чухне, çĕнĕ саккун вун-вун кирлĕ пулнă. Кашниех – парламент, правительство, партисемпе юхăмсем – хăйсен сĕнĕвĕ-шухăшне саккунсене кĕртессишĕн тăрăшнă. Çавна май хирĕç тăруллă самант та пĕрре кăна мар сике-сике тухнă. Пурне те пĕтĕçтерекен çураçулăх çитменренех-тĕр Чăваш Республикин Тĕп Саккунне те тепĕр ултă çултан тин иккĕмĕш суйлаври депутатсем йышăннă. Ку – пирĕн истори, пирĕн чăнлăх. Никама та хурлас шухăшăм çук. Мĕншĕн тесен вĕсем пурте халăх ырлăхĕшĕнех ĕçленĕ.

– Патшалăх Думине Чăваш Республикинчен суйланнă депутатсем саккунсем хатĕрлес тивĕçĕсĕр пуçне республикăмăра аталантарма мĕнпе пулăшаççĕ? Çак сăмахсенех сенаторсем пирки те калассăм килет.

– Ĕçлеççĕ, тăрăшаççĕ. Вĕрентӳ комитетĕнче ĕçлекен Алена Аршинова федераци тытăмĕсенчен укçа куçарттарса республикăра ача сачĕсем тума нумай пулăшать. Л.Лебедевпа Г.Николаева сенаторсем те тĕрлĕ ыйтупа пысăк тĕрев параççĕ. Федераци Канашĕнче Чăваш Республикин Кунĕсем лайăх иртнинче те вĕсен тӳпи сахалах мар.

Малтан республика Пуçлăхĕ Михаил Васильевич Игнатьев калаçрĕ. Сенаторсене хамăрăн экономикăпа, социаллă пурнăçпа тĕплĕ паллаштарчĕ. Эпĕ саккун кăларас ĕç-хĕл тавра сăмах пуçармарăм. Чăваш çĕршывĕ виçĕ космонавт çитĕнтернине палăртса Шупашкарта Планетари комплексĕ тумашкăн пулăшма ыйтрăм. Ку шухăша пурте ырларĕç, ятарлă йышăну турĕç. Валентина Матвиенко спикер пирĕн ĕмĕте пурнăçа кĕртме сенаторсен умне тĕллевсем лартрĕ.

– Каçарăр та, федераци программисене сахаллатнине, Олимпиада ирттерме укçа нумай тăкакланине, Крыма кĕмĕлпе, пурлăхпа пулăшмаллине шута илсе Раççей Правительстви планетари тума миллиард тенке яхăн парасси, темшĕн, иккĕлентерет.

– Вăл, паллах, çывăх кунсенче пулакан ĕç мар. Хальхи вăхăтра проект хатĕрлесси пырать. Унсăрăн, проектпа смета документацийĕсĕр, ăна экспертиза витĕр кăлармасăр, ĕçе пикенме пултараймастпăр. Шанчăка çухатмастпăр. Планетари пулатех.

– Министрсемпе Патшалăх Канашĕн депутачĕсем Чăваш Республикин гербĕллĕ значокпа çӳренине курмассерен куç умне Совет Союзĕн мĕн пур кĕтесĕнче пĕлнĕ чăваш хăмли тухса тăрать. Халăхăмăрăн хăйне евĕрлĕ бренчĕ нивушлĕ герб çинче кăна юлĕ?

– Юрий Алексеевич, Чăваш Республикин Патшалăх Канашне Эсир икĕ çул ытла ертсе пыратăр. Çак вăхăтра депутатсен корпусĕ вун-вун саккун хатĕрлесе йышăнчĕ. Вĕсене хаçат вулакансем лайăх пĕлнĕрен пӳрне хуçса шутласа тухмăпăр. Калăр-ха: чи асра юлнисем хăшĕсем?

– Парламент йышăннă саккунсем пурте пĕлтерĕшлĕ. Нихăшне те пĕри кирлĕрех те тепри аплах мар тесе уйăрма кирлĕ мар. Вĕсене пĕтĕмпех республикăмăра сулмаклă аталантарас, халăхăмăрăн пурнăçне лайăхлатас тĕллевпе кăларатпăр. Çапах та, халĕ калас шухăшăмпа кирек кам та килĕшет пулĕ, бюджет çинчен йышăнакан саккун капашĕпе ыттисенчен уйăрăларах тăрать. Мĕншĕн тесен унта палăртнисем Чăваш

– Вăт ку, мĕнле каламалла, питĕ шухăшлаттаракан ыйту. Тĕрĕссипе, Раççейри хăмлан 90 процентне паян та эпирех, чăвашсемех, туса илетпĕр. Анчах та пахалăх тĕлĕшпе Европăран самаях юлтăмăр, конкуренцие чăтайми пултăмăр. Ку ĕçре – лайăх сортсем, лартмалли, татмалли, тирпейлемелли ятарлă техника-оборудовани туянса, упрамалли объектсем туса, усламлă вырнаçтармалли çыхăнусем йĕркелесе хамăрăн хăмла отраслне чĕртсе тăратассинче – патшалăх пулăшăвĕсĕр май килместех. Çавăнпах ĕнтĕ парламентăн пĕр ларăвĕнче хăмла темине анлă тишкерсе, ăна çĕнĕ технологисемпе туса илме пирĕн условисем те, специалистсем те, вĕсене малашне те çителĕклĕ вĕрентсе кăларма Ял хуçалăх академийĕ те пуррине палăртса РФ Правительствин Пуçлăхĕпе РФ Патшалăх Думин Председателĕ патне официаллă Çырусем ятăмăр. Пирĕн пуçарăва ăнланса йышăнасса, вăл пулăшупа вĕçленессе шанатпăр.

– «Республика Пуçлăхĕ икĕ çунатлă пулмалла. Пĕр çуначĕ – патшалăх институчĕсем, тепри – халăх: вăл вара, ăна пĕтĕçтерекенĕ, Чăваш наци конгресĕ. Пĕр çунатти – çирĕп, тепри хавшак тăк «ăмăрткайăк» темле тăрăшсан та хăватлă, сулăмлă вĕçеймĕ», – тенĕччĕ пĕлĕшĕм. Иккĕмĕш çунатăн – ЧНКн – тĕревне Эсир, республика ертӳçисем, туятăр-и? Туятăр пулсан – мĕнлерех ĕçсенче?

– Малтанах çакна каласа хăварам. Михаил Васильевич Игнатьев Чăваш Ен Пуçлăхĕнче ĕçлеме тытăннă хыççăнах кӳршĕсемпе татăлнă туслă çыхăнăва хăвăрт йĕркелесе ятăмăр. Тутарстан, Пушкăртстан, Мордва, Мари Эл республикисемпе, Чĕмпĕр, Киров, Ярославль, Чул хула тата ытти облаçсемпе пĕр-пĕринпе килĕштерсе те пулăшса пурăнмалли Килĕшӳсене алă пусса çирĕплетрĕмĕр. Асăннă тăрăхсенчи Чăваш наци культура автономийĕсен хастарĕсемпе тĕл пултăмăр, пĕрле пурнăçламалли тĕллевсене палăртрăмăр. ЧНК президентне Николай Угаслова суйланă хыççăн ку ĕç тата сулмаклăрах аталанасса шанатпăр, ăна халех ĕнтĕ туятпăр. Унăн авторитечĕ, пурнăç опычĕ йăхташăмăрсене пĕтĕçтерес, вĕсен çивĕч ыйтăвĕсене татса парас ĕç-хĕлте витĕмлĕ пулăшу кӳрĕ. Тулашра пурăнакан йăхташăмăрсене манмалла мар. Тăтăшах тухса çӳресе, хамăр пата та чĕнсе пĕрлехи ыйтусене уçăмлатмалла, пĕр-пĕрне пулăшмалла. Пархатарлă ку ĕçе тĕрлĕ регионта пурăнакан чăваш усламçисене хастартарах хутшăнтармалла.

– Юлашки 20 çулта чăваш халăхĕ 400 пин чакрĕ. Çак тĕнчере сыхланса юлас тесен малашне мĕн тумалла? Мĕнле çул-йĕрпе аталанмалла? Йăхташăмăрсенче чăвашлăх туртăмне мĕнле вăйлатмалла? Юрий Алексеевич, çак тата ытти ыйтăва тишкерсе ятарлă программа хатĕрлеме вăхăт çитмерĕ-и?

– Тĕрĕсех. Çакна чи пирвай çĕнĕ саманан йывăрлăхĕсем, малашлăх уçăмлă курăнманни пысăк витĕм кӳчĕç – ача çуратасси хăвăрт сахалланчĕ. Шĕкĕр Турра, лару-тăру ырă енне сулăнчĕ. Тĕрлĕ программăна саккунпа çирĕплетнĕрен юлашки икĕ çулта ача çураласси ӳсрĕ, вилесси чакрĕ. Чăвашлăха упраса хăварасси вара республика ертӳлĕхĕнчен çеç мар, пĕтĕм общество тачă çыхăнса ĕçленинчен, лава унталла та кунталла сулăнтармасăр малалла туртнинчен килет. Пархатарлă ку ĕçре те Чăваш наци конгресĕ влаç институчĕсемпе пĕрле лав пуçĕнче пымалла.

– «Раççейри чи çӳллĕ флагшток» проектпа килĕшӳллĕн Раççей ялавне пилĕк хулара вырнаçтарасшăн. Проект ертӳçисем çак ушкăна Шупашкара кĕртме тĕв тунине чăваш хастарĕсемпе ăсчахсем кăмăлласах йышăнмарĕç: «Наци республикисенчен нихăшĕ те килĕшмен пулĕ те – пире çураçтарасшăн, чăвашсем, кирек мĕн сĕнсен те, хирĕçлеме хăяймаççĕ теççĕ-тĕр». Калăр-ха – кирлех-и пире 246 миллион тенкĕ тăракан флагшток? Çитменнине, асăннă кĕмĕлĕн пĕр пайне хамăра тӳлеттересшĕн.

– Тытман упа тирне вăхăт çитмесĕрех сĕвер мар-ха. Ыйтăва татса паман. Проект ертӳçисен сĕнĕвне тĕрлĕ енлĕ тишкеретпĕр. Манăн шухăшпа, сумлă флагштоксенчен пĕрне Шупашкарта вырнаçтарма тĕллев тытнинче япăххине курмастăп. Пачах тепĕр май: ăна республикăра пурăнакан тĕрлĕ халăх çыннисене пĕрлештерекен, патриотлăха вăйлатакан, шалти туйăма çĕклентерме хăват паракан пулăм вырăнне хуратăп. Федераци укçа-тенкĕпе пулăшсан, ниме мелĕпе хамăр та хутшăнсан ку ĕçĕн сумĕ, кирлĕлĕхĕ пушшех те ӳсĕ.

– Эпир кая юлса шухăшлатпăр. Питĕ нумай манăçтаратпăр. Чылай чухне хамăрăн çитĕнӳсене те курма, хаклама пĕлместпĕр. Мĕн пулса иртет пирĕнпе? Ăçта, мĕнре паянхи кунпа çеç пурăнаслăхăн тымарĕ?

– Вăл иртнĕ ĕмĕрĕн 90-мĕш çулĕсенче амаланса кайрĕ. Çав тери йывăр та синкерлĕ çулсем пулчĕç вĕсем. Кашниех мĕн те пулин тупас, тепĕр çĕрте сутас, çапла майпа пурнăçне йӳнеçтерес шухăшпа пурăнчĕ. Пăтрануллă, хирĕç тăруллă çулсенче пурнăç никĕсĕ – ырă пахалăхсем, ĕмĕрсем хушши тĕвĕленнĕ йăла-йĕрке, кăмăл-сипет... – хавшарĕ. Çапах та аркатуллă çав саманаран тĕрĕс-тĕкел тухма, пурнăçăн чăн çулне тупма хевте çитертĕмĕр. Кун-çул йĕрки тĕрĕс вырнаçăнчĕ. Ыранхи, малашлăхри уçăмлăх янкăр курăннăран пĕр кунпа пурăннин синкерлĕхĕ асăмăрсенче çеç юлчĕ.

– Юрий Алексеевич, калăр-ха, Попов хушамат хăçан тата мĕне тĕпе хурса никĕсленнĕ? Сирĕн тăхăмăрсенче чиркӳ çыннисем пулман-и, хушамат «поп» /пуп, пачăшкă/ сăмахран тĕвĕленмен-и?

– Çавăнтан пуçланса кайнă. Пирĕн йăхра пачăшкăсем пулнă. Сăмах май, Попов хушамат Раççейре чи анлă сарăлнă хушаматсенчен пĕри шутланать. Йышĕпе пиллĕкмĕш вырăнта.

– Малароахри тăваттăшĕ хăшĕсем?

– Смирнов, Иванов, Кузнецов, Соколов. Пирĕнни хыççăнхисем – Лебедев, Козлов, Новиков, Морозов, Петров. Асăрхарăр ĕнтĕ, эпир калама хăнăхнă Иванов - Петров - Сидоров чăнлăхпа килĕшсе тăмасть. Чи анлă сарăлнă вунă хушамат йышĕнче Сидоров вуçех çук... Максимов та çук. Пĕлетĕн-и хушамату миçемĕш вырăнта?

– Çук. Тишкермен.

– Утмăл пиллĕкмĕшĕнче.

– Япăхах мар. Эпĕ тата аяларах, анлах сарăлманнисен йышĕнче, пулĕ тесеччĕ... Эсир çичĕ пĕр тăван – тăватă ывăлпа виçĕ хĕр – çитĕннĕ. Вĕсенчен виççĕшĕ – эсĕ, Печча, Ваççа – кире пуканĕ йăтассипе спорт мастерĕсем пулса тăнă. Спортăн çак тĕсне юратма Сире кам хавхалантарнă?

– Малтан аслă пичче – Петр Алексеевич, каярахпа – Василий Алексеевич.

– Хăвăр ятăрпа турнир çулсерен йĕркелеме мĕн хĕтĕртрĕ?

– Кире пуканĕ йăтакансен турнирне ирттерме мана тахçанах, эпĕ Вăрнарти аш-какай комбинатĕнче ĕçленĕ чухнех, темиçе хутчен те сĕннĕччĕ. «Хăйĕн ячĕпе турнир йĕркелесе мухтава тухасшăн», – тесе сăмах-юмах сарасран яланах вăтанаттăм, аван марланаттăм. Патшалăх Канашĕн Председателĕнче ĕçлеме тытăнсан аслă юлташăмсем ку ыйтăва каллех çĕклерĕç. «Турнир хăвăншăн мар, санăн ятушăн та мар, вăл кире пуканĕн спортне аталантармашкăн, спортăн çак тĕсне çамрăксене явăçтармашкăн кирлĕ», – терĕç. Хирĕçлеймерĕм вара – килĕшрĕм. Турнир шайĕ ӳссе пынине, тупăшăва хутшăнакан çамрăк йыш çулсерен пысăкланнине, тĕрлĕ регионтан та çĕр-çĕр спортсмен килнине курсан юлташăмсен сĕнĕвĕ тĕрĕс пулнине çирĕппĕнех ĕнентĕм.

– Сирĕн йăх спортпа çав тери туслине Сочири Олимпиадăна кайса курма Эсир çур çул каяллах планлани те яр уççăн çирĕплетет. Мĕнлерех çутă тĕссемпе асра юлчĕ Олимпиада?

– Олимпиадăна кайса курас шухăш манăн пулман. Кăмăл-туйăма хĕрĕм Дарья, спорт гимнастики енĕпе Раççей спорчĕн мастерĕ, улăштарчĕ. Унăн ĕмĕтне пурнăçа кĕртнĕшĕн халĕ хам та хĕпĕртетĕп. Мĕншĕн тесен Сочире мĕн курни ăсăм-пуçăмпа шалти туйăма нимĕнпе те танлаштарма çук çĕклентерсе ячĕ. Эпĕ ултă-çичĕ çул каялла Сочире пулнăччĕ. Улшăну çĕрпе пĕлĕт евĕрех: чаплă çуртсем, çулсем, спорт объекчĕсем, вокзалсем, аэропорт куçа шартарса илĕртеççĕ. Кун пек инфраструктурăна эпĕ нихăш çĕр-шывра та курман. Раççей хăватне спортсменсем те çирĕплетни, пĕрремĕш вырăна тухни асăмра яланлăхах çырăнса, ӳкерĕнсе юлчĕç.

БЛИЦ-ИНТЕРВЬЮ

■ **Чăваш халăхĕ Раççей, тĕнче умĕнче паян мĕнпе мăнаçланма пултарать?**

Уçă кăмăлĕпе, ĕçлеме пултараслăхпа, мухтавлă çыннисемпе.

■ **Пуянсемпе чухăнсен хушшинчи уйрăмлăх пысăкланса пыни Сире шиклентермест-и?**

Ертӳçĕн тĕрĕслĕх, çынсем пирки чи малтан шухăшламалла, тивĕçлĕ шалу тӳлемелле. Пуянлăха вăрласа мар, хăйĕн ăсĕ-тăнĕпе, тар тăкса ĕçлесе тумалла.

■ **Укçаллă чиновниксемпе пуçлăхсем взятка илме чарăнманни мĕнрен тесе шухăшлатăр?**

Культура шайĕ çитменнинчен.

■ **Çивĕч ыйтусене татса панă чухне шалти туйăмсем пĕр-пĕрне хирĕçлени Сирĕн пулать-и?**

Манăн шалти туйăмсем пĕр-пĕринпе тава кĕрсе хирĕçмеççĕ. Вĕсемпе лăпкăн канашласа чи тĕрĕссине суйласа илетĕп.

■ **Мĕнле пахалăхсене пула Эсир комбинат гендиректорĕнчен республика влаçĕн иккĕмĕш çынни таран çĕкленме пултартăр?**

Çынсене нихăçан та улталаманран, панă сăмаха çирĕп те тĕллевлĕ пурнăçланăран.

■ **Хăвăрăн кун-çул историне тата мĕн туса çĕнетме /пуянлатма/ планлатăр-ĕмĕтленетĕр?**

Хам пуянлатаймастăп. Халăх валли ырă ĕç нумай туса парсан ăна халăх пуянлатма пултарать.

■ **Арçынра чи пĕлтерĕшли мĕн пулмалла?**

Арçын – арçын пулмалла.

■ **Аçӳ-аннӳнтен ăс илни паллă-ха, халăхăмăрăн хăш ăсне ăша хыврăр?**

Халăха итлеме пĕлни – чи паха ăс, тăн. Халăх тĕрĕс маррине нихăçан та каламасть.

■ **Нумаях пулмасть 90 çул тултарнă аннӳне – Елена Ивановнăна – мĕн парнелерĕр?**

Чĕрери чи ăшă сăмахсене... Пире çут тĕнчене илсе килнĕ Аннешĕн пысăкран та пысăк, хаклă парне – эпир ырă-сывă пурăнни, малашлăха курса-планласа тăрăшса ĕçлени, хамăрăн йăхăн пархатарлă ятне çĕре ӳкерменни.

Кăларăма Геннадий МАКСИМОВ хатĕрленĕ

Чăваш Республикин Патшалăх Канашĕ: 20 çул

КЛИПS

КУЛЬТУРА

ЛИТЕРАТУРА

ИСТОРИ

ПОЛИТИКА

СПОРТ

ТЕЛЕРАДИОПРОГРАММА çу, 19-25

19 тунти кун

1 КАНАЛ

5.00, 9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 0.00, 3.00 Новости
5.05 «Доброе утро»
9.15, 4.15 Контрольная закупка
9.45 «Жить здорово!» 12+
10.55 Модный приговор
12.15 «Время обедать!»
12.55 «Дело ваше...» 16+
13.35 «Истина где-то рядом» 16+
14.00 Другие новости
14.25 Понять. Простить 16+
15.15, 3.20 «В наше время» 12+
16.10 «Они и мы» 16+
17.00 «Наедине со всеми» 16+
18.45 «Давай поженимся!» 16+
19.50 «Пусть говорят» 16+
21.00 «Время»
21.30 Т/с «БАЛАБОЛ»
23.30 «Вечерний Ургант» 16+
0.10 «Познер» 16+
1.10, 3.05 Х/ф «ПЛОХАЯ КОМПАНИЯ» 16+

РОССИЯ 1

5.00 Утро России
9.00 «Цилиндры фараонов. Последняя тайна»
9.55 «О самом главном»
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
11.30, 14.30, 17.45, 19.35 Местное время
11.50, 14.50, 18.05, 4.45 Вести. Дежурная часть
12.00 Т/с «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» 12+
13.00 «Особый случай» 12+
15.00 Т/с «ДЖАМАЙКА» 12+
16.00 Т/с «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» 12+
18.15 «Прямой эфир» 12+
20.50 Спокойной ночи, малыши!
21.00 Т/с «ДОБРОЕ ИМЯ» 12+
23.45 «Московский детектив. Черная оспа» 12+
0.45 «Девчата» 16+
1.30 Х/ф «ДИКОЕ ПОЛЕ» 12+
3.45 Комната смеха

ЧТВ

17.45-18.05 Вести-Чăваш ен
19.35-20.00 Вести-Чувашия

РОССИЯ К

7.00 «Евроньюс»
10.00, 15.00, 19.00, 23.15 Новости культуры
10.15, 0.10 «Наблюдатель»
11.15, 1.40 Т/с «ПЕРРИ МЭЙСОН»
12.10 «Мировые сокровища культуры»
12.30 «Эрмитаж - 250»
12.55 «Линия жизни»
13.50 Х/ф «КАРЛ МАРКС. МОЛОДЫЕ ГОДЫ»
15.10 Пророк в своем отечестве. «Евграф Федоров. В глубины материи»
15.35 Х/ф «ПРЕДСЕДАТЕЛЬ»
18.10 Academia
19.15 Главная роль
19.30 «Сати. Нескучная классика...»
20.15 «Правила жизни»
20.40 Д/ф «Есть ли пол у моего мозга?»
21.35 «Тем временем»
22.25 «Династия без грима»
23.35 Д/ф «Остановка»
1.05 П. И. Чайковский. Концерт №1 для фортепиано с оркестром
2.35 «Pro memoria» «Лютеция Демарэ»

НТВ

6.00 «НТВ утром»
8.40, 10.20 Т/с «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» 16+
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сегодня
10.55 «До суда» 16+
11.55 Суд присяжных 16+
13.25 «Суд присяжных. Окончательный вердикт» 16+
14.35 «ДЕЛО ВРАЧЕЙ» 16+
15.35, 18.35 Обзор. Чрезвычайное происшествие
16.25 «Прокурорская проверка» 16+
17.40 «Говорим и показываем» 16+
19.30 Т/с «ППС-2» 16+
21.25 Т/с «ДОЗНАВАТЕЛЬ-2» 16+
23.15 «Сегодня. Итоги»
23.35 Т/с «ЧС - ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ» 16+
1.30 Д/с «Наш космос» 16+
2.25 Дикий мир 0+
3.05 Т/с «ТОПТУНЫ» 16+
5.00 Т/с «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА» 16+

ТВЦ

6.00 «Настроение»
8.35, 11.50 Х/ф «ТРИ ПОЛУГРАЦИИ» 12+
11.30, 14.30, 17.30, 22.00 События
12.25 «Постскриптум» 16+
13.25 «В центре событий» 16+
14.50, 19.30 Город новостей
15.10 Городское собрание 12+
16.00 Х/ф «ВОЗВРАЩЕНИЕ РЕЗИДЕНТА» 12+
17.50 «Простые сложности» 12+
18.25 «Право голоса» 16+
19.45 Т/с «СЧАСТЛИВЧИК ПАШКА» 16+
21.45, 1.25 Петровка, 38 16+
22.30 «Крым. Территория весны» 16+
23.05 Без обмана. «Покупаем серебро» 16+
0.00 События. 25-й час
0.30 «Футбольный центр»
0.55 «Мозговой штурм. Психология социальных сетей» 12+
1.45 Х/ф «ИНСПЕКТОР ЛИНЛИ» 12+
3.35 Х/ф «КАРАСИ» 16+
5.15 Д/ф «Любить по Матвееву» 12+

РЕН

5.00, 5.30, 4.20 Т/с «У НАС ВСЕ ДОМА» 16+
6.00, 13.00 Званый ужин 16+
7.00, 12.00, 19.00 «Информационная программа 112» 16+
7.30, 11.00, 1.30, 3.50 «Смотреть всем!» 16+
8.30, 12.30, 19.30, 23.00 «24» 16+
9.00 Х/ф «ЗОЛОТОЙ КОМПАС» 16+
11.30, 21.00 «Реальная кухня» 16+
14.00, 15.00 «Семейные драмы» 16+
16.00, 17.00 Не ври мне! 16+
18.00 «Верное средство» 16+
20.00 «Свободное время» 16+
22.00 «Мои прекрасные...» 16+
23.30, 2.00 Х/ф «СУМАСШЕДШАЯ ЕЗДА» 18+

Чăваш Наци телекуравĕ

6.00 “Открой мне дверь” Концерт группы “Руки вверх” /12+/
7.00 М/ф “Утренняя песенка” /0+/
7.30, 17.30 Т/с “Татьянин день” /12+/
8.30 Д/ф “Проклятие Че Гевары” /16+/
9.30 Х/ф “Моя дорогая секретарша” /12+/
11.30 Д/ф “И ты, Брут? Всемирная история предательств” /12+/
12.30 “Час суда” /12+/
13.30 М/с “Золушка” /12+/
14.00 Д/ф “Скажи, что не так” /16+/
15.00 Т/с “Вера, Надежда, Любовь” /16+/
16.00 Д/ф “Крутые 90-е” /12+/
17.00 М/ф “Самый ученый заяц” /0+/
18.30, 23.00 “Республика” информаци кăларăмĕ
18.45 “Ылтăн çӳпçерен” /6+/
19.00 “Çĕр тивлечĕ” /12+/
19.30, 23.15 “Республика” информационная программа
19.45 23.30 “По существу” /12+/
20.00, 23.45 “Качество” /12+/
20.30 “Открытый регион” /12+/
21.00 Х/ф “Не было бы счастья...” /12+/

Чăваш Наци радиовĕ

6.05-6.10 Хыпарсем. (12+) 6.10-6.30, 7.10-8.00 Ирхи кăмăл. (12+) 6.30-7.00 Поэма «Нарспи» в исполнении Ирины Чебановой. (12+) 7.05-7.10 Хыпарсем. (12+) 8.00-20.00 **ПРОФИЛАКТИКА НА РАДИО** 20.00-20.05 Хыпарсем. (12+) 20.05-20.30 Тĕплĕ калаçу. (12+) 20.30-21.00 Уйăхпи юмахĕсем. (6+) 21.05-21.30 Юрă вăчăри. (12+) 21.30-22.00 Çемье ăшши. (12+) 22.05-23.00 Янра юрă! (хит-парад). (12+) 23.05-23.30 Юрă вăчăри. (12+) 23.30-24.00 Присягая Родине. (12+)

Çĕнĕ юрă 20.05-20.10, 21.05-21.10, 22.05-22.10

Ытлари кун, юн кун, кĕçнерни кун, эрне кун

6.00, 7.00, 12.00, 13.00, 15.00, 18.00, 20.00, 22.00 – Хыпарсем. (12)

8.00, 9.00, 11.00, 14.00, 16.00, 17.00, 19.00, 21.00, 23.00 – Новости. (12)

Чăваш радиовĕ

6.10 Анонс передач
6.15 События
6.27 Салтак пăтти
6.40 Столичный курьер
6.54 Юрă çаврăмĕ
6.58-7.00 Погода

* * *

7.10 Мамино право
7.33 Паянхи кун
7.37 Çула тухсан
7.51 Мы - вместе
7.58-8.00 Погода

* * *

12.10-13.00 День за днем. Радиожурнал

* * *

18.10 Çĕнĕ хыпарсем
18.24 Чĕрĕ шыв
18.39 Каçхи юмах
18.49-19.00 Вести-Чувашия

20 ытлари кун

1 КАНАЛ

5.00, 9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 0.00, 3.00 Новости
5.05 «Доброе утро»
9.15, 4.15 Контрольная закупка
9.45 «Жить здорово!» 12+
10.55 Модный приговор
12.15 «Время обедать!»
12.55 «Дело ваше...» 16+
13.35 «Истина где-то рядом» 16+
14.00 Другие новости
14.25 Понять. Простить 16+
15.15, 3.20 «В наше время» 12+
16.10 «Они и мы» 16+
17.00 «Наедине со всеми» 16+
18.45 «Давай поженимся!» 16+
19.50 «Пусть говорят» 16+
21.00 «Время»
21.30 Т/с «БАЛАБОЛ»
23.30 «Вечерний Ургант» 16+
0.10 «Война в Корее» 12+
1.15, 3.05 Х/ф «СЛОМАННАЯ СТРЕЛА» 16+

РОССИЯ 1

5.00 Утро России
9.00 «Игорь Сикорский. Витязь неба»
9.55 «О самом главном»
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
11.30, 14.30, 17.45, 19.35 Местное время
11.50, 14.50, 18.05 Вести. Дежурная часть
12.00 Т/с «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» 12+
13.00 «Особый случай» 12+
15.00 Т/с «ДЖАМАЙКА» 12+
16.00 Т/с «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» 12+
18.15 «Прямой эфир» 12+
20.50 Спокойной ночи, малыши!
21.00 Т/с «ДОБРОЕ ИМЯ» 12+
23.50 Специальный корреспондент 16+
0.50 «Кто первый? Хроники научного плагиата»
2.00 Х/ф «КОЛЬЕ ШАРЛОТТЫ»
3.25 Т/с «ЗАКОН И ПОРЯДОК-19» 16+
4.20 Комната смеха

ЧТВ

6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чăваш ен
7.07-7.10, 7.35-7.41 Утро Чувашии
8.07-8.10, 8.35-8.41 Утро Чувашии
9.00 Утренний гость /на чувашском языке/
9.35-9.55 Сельская жизнь /на чувашском языке/
11.30-11.50 Вести-Чăваш ен
14.30-14.50 Вести-Чувашия
17.45-18.05 Вести-Чăваш ен
19.35-20.00 Вести-Чувашия

РОССИЯ К

6.30 «Евроньюс»
10.00, 15.00, 19.00, 23.15 Новости культуры
10.15, 0.30 «Наблюдатель»
11.15, 1.55 Т/с «ПЕРРИ МЭЙСОН»
12.10 «Мировые сокровища культуры»
12.30, 20.15 «Правила жизни»
12.55 Д/ф «Есть ли пол у моего мозга?»
13.50 Х/ф «КАРЛ МАРКС. МОЛОДЫЕ ГОДЫ»
15.10 Пророк в своем отечестве. «Александр Чижевский. Истина проста»
15.40 «Сати. Нескучная классика...»
16.25 Д/ф «Святослав Федоров. Видеть свет»
17.05 Знаменитые сочинения Бетховена. Концерт №3 для фортепиано с оркестром
18.10 Academia
19.15 Главная роль
19.30 Власть факта. «Город под землей»
20.40 Д/ф «Нанореволюция. Добро пожаловать в город будущего»
21.35 «Игра в бисер»
22.15, 2.50 Д/ф «Поль Сезанн»
22.25 «Династия без грима»
23.35 Д/ф «Быль-Небыль»
1.25 Д. Шостакович. Симфония №1. Дирижер В. Гергиев

НТВ

6.00 «НТВ утром»
8.40, 10.20 Т/с «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» 16+
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сегодня
10.55 «До суда» 16+
11.55 Суд присяжных 16+
13.25 «Суд присяжных. Окончательный вердикт» 16+
14.35 «ДЕЛО ВРАЧЕЙ» 16+
15.35, 18.35 Обзор. Чрезвычайное происшествие
16.25 «Прокурорская проверка» 16+
17.40 «Говорим и показываем» 16+
19.30 Т/с «ППС-2» 16+
21.25 Т/с «ДОЗНАВАТЕЛЬ-2» 16+
23.15 «Сегодня. Итоги»
23.35 Т/с «ЧС - ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ» 16+
1.35 Квартирный вопрос 0+
2.35 Главная дорога 16+
3.05 Т/с «ТОПТУНЫ» 16+
5.00 Т/с «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА» 16+

ТВЦ

6.00 «Настроение»
8.35 Х/ф «СЛУЧАЙ В ТАЙГЕ» 12+
10.20 Д/ф «Георгий Жженов. Агент надежды» 12+
11.10, 21.45 Петровка, 38 16+
11.30, 14.30, 17.30, 22.00 События
11.50 Х/ф «ПАССАЖИРКА» 12+
13.40 Без обмана. «Покупаем серебро» 16+
14.50, 19.30 Город новостей
15.15 «Наша Москва» 12+
15.35 Х/ф «ВОЗВРАЩЕНИЕ РЕЗИДЕНТА» 12+
16.50 «Доктор И...» 16+
17.50 «Простые сложности» 12+
18.25 «Право голоса» 16+
19.45 Т/с «СЧАСТЛИВЧИК ПАШКА» 16+
22.30 «Осторожно, мошенники!» 16+
23.05 «Удар властью. Виктор Янукович» 16+
0.00 События. 25-й час
0.35 Х/ф «СОБАЧЬЕ СЕРДЦЕ» 12+
3.15 Т/с «ИСЦЕЛЕНИЕ ЛЮБОВЬЮ» 12+
4.05 Д/ф «Зинаида Шарко. В гордом одиночестве» 12+
4.50 «Истории спасения» 16+
5.15 Т/с «КТО БОИТСЯ...» 12+

РЕН

5.00, 5.30, 4.20 Т/с «У НАС ВСЕ ДОМА» 16+
6.00, 13.00 Званый ужин 16+
7.00, 12.00, 19.00 «Информационная программа 112» 16+
7.30, 20.00 «Свободное время» 16+
8.30, 12.30, 19.30, 23.00 «24» 16+
9.00 «Военная тайна» 16+
11.00, 1.30, 4.00 «Смотреть всем!» 16+
11.30, 21.00 «Реальная кухня» 16+
14.00, 15.00 «Семейные драмы» 16+
16.00, 17.00 Не ври мне! 16+
18.00 «Верное средство» 16+
22.00 «Мои прекрасные...» 16+
23.30, 2.00 Х/ф «СУДНЫЙ ДЕНЬ» 18+

Чăваш Наци телекуравĕ

06.00, 18.30, 23.00 “Республика” информаци кăларăмĕ
06.15 “Чăваш халăх юмахĕсем” /0+/
06.30, 19.30, 23.30 “Республика” информационная программа
06.45 “По существу” /12+/
7.00 М/ф “Самый уважаемый заяц” /0+/
7.30, 17.30 Т/с “Татьянин день” /12+/
8.30 Д/ф “Крутые 90-е” /12+/
9.30 “Дот” Военная драма /16+/
11.30 “Царство животных” /12+/
12.30 Д/ф “Час суда” /12+/
13.30 М/с “Золушка” /12+/
14.00 Д/ф “Скажи, что не так” /16+/
15.00 Т/с “Вера, Надежда, Любовь” /16+/
16.00 Д/ф “Дикая Африка” /12+/
17.00 М/ф “Песенка для всех” /0+/
18.45, 23.15 “Тĕплĕ калаçу” /12+/
19.00 «Яш, чух, çамрăк чух”» /12+/
20.00, 0.00 “Правовое поле” /12+/
20.30 «Бизнес среда”» /12+/
21.00 Х/ф “Машина времени Герберта Уэллса” /12+/

Чăваш Наци радиовĕ

6.10-6.30, 7.10-8.00 Ирхи кăмăл. (12+) 6.30-7.00, 21.30-22.00 Республика сасси. (12+) 8.10-8.30, 9.10-9.30, 10.10-10.30, 11.10-11.30, 15.10-15.30, 17.10-17.30,19.10-19.30, 20.10-20.30, 21.10-21.30, 22.10-22.30, 23.10-23.30 Юрă вăчăри. (12+) 8.30-9.00 Тема дня. (12+) 9.30-10.00 Столица. (12+) 10.30-11.00 Тĕплĕ калаçу. (12+) 11.30-12.00, 22.30-23.00 Çемье ăшши. (12+) 12.10-12.30 Страхлав хыпарĕсем. (12+) 12.30-14.00 Чĕререн тухакан сăмахсем. (12+) 14.10-15.0 Янра юрă! (хит-парад). (12+) 15.30-16.00 Ачалăх урхамахĕ. (6+) 16.10-16.30 Эстрадный концерт. (12+) 16.30-17.00, 23.30-24.00 Экстренный час. (16+) 17.30-18.00 Çĕр сум. (12+) 18.10-18.30 Страхлав хыпарĕсем. (12+) 18.30-19.00 Тăван ăсхакăл. (12+) 19.30-20.00 Студгородок. (12+) 20.30-21.00 Вăрçă ахрăмĕ. (12+)

Çĕнĕ юрă 6.05-6.10, 7.05-7.10, 8.05-8.10, 9.05-9.10, 10.05-10.10, 11.05-11.10, 14.05-14.10, 15.05-15.10, 16.05-16.10, 17.05-17.10, 18.05-18.10, 19.05-19.10, 20.05-20.10, 21.05-21.10, 22.05-22.10

Чăваш радиовĕ

6.10 Вести-Чувашия
6.24 Анонс передач
6.26 Мир образования
6.40 Столичный курьер
6.54 Пĕр сăвă
6.58-7.00 Погода

* * *

7.10 Вести-Чувашия
7.23 Паянхи кун
7.27 Будьте здоровы
7.37 Тӳсĕм
7.47 Олимпийские горизонты
7.55-8.00 Юрă çаврăмĕ

* * *

12.10-13.00 День за днем. Радиожурнал

* * *

18.10 Çĕнĕ хыпарсем
18.24 Остров молодых
18.39 Каçхи юмах
18.49-19.00 Вести-Чувашия

21 юн кун

1 КАНАЛ

5.00, 9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 0.00, 3.00 Новости
5.05 «Доброе утро»
9.15, 4.10 Контрольная закупка
9.45 «Жить здорово!» 12+
10.55 Модный приговор
12.15 «Время обедать!»
12.55 «Дело ваше...» 16+
13.35 «Истина где-то рядом» 16+
14.00 Другие новости
14.25 Понять. Простить 16+
15.15, 3.15 «В наше время» 12+
16.10 «Они и мы» 16+
17.00 «Наедине со всеми» 16+
18.45 «Давай поженимся!» 16+
19.50 «Пусть говорят» 16+
21.00 «Время»
21.30 Т/с «БАЛАБОЛ»
23.30 «Вечерний Ургант» 16+
0.10 «Политика» 16+
1.10, 3.05 Х/ф «ТРИНАДЦАТЫЙ ВОИН» 16+

РОССИЯ 1

5.00 Утро России
9.00 «Смертельный друг Р.» 12+
9.55 «О самом главном»
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
11.30, 14.30, 17.45, 19.35 Местное время
11.50, 14.50, 18.05 Вести. Дежурная часть
12.00 Т/с «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» 12+
13.00 «Особый случай» 12+
15.00 Т/с «ДЖАМАЙКА» 12+
16.00 Т/с «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» 12+
18.15 «Прямой эфир» 12+
20.50 Спокойной ночи, малыши!
21.00 Т/с «ДОБРОЕ ИМЯ» 12+
23.50 «Бандеровцы. Палачи не бывают героями» 16+
0.40 «Иван Черняховский. Загадка полководца» 12+
1.45 Х/ф «КОЛЬЕ ШАРЛОТТЫ»
3.05 Т/с «ЗАКОН И ПОРЯДОК-19» 16+
4.00 Комната смеха

ЧТВ

6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чăваш ен
7.07-7.10, 7.35-7.41 Утро Чувашии
8.07-8.10, 8.35-8.41 Утро Чувашии
11.30-11.50 Вести-Чăваш ен
14.30-14.50 Вести-Чувашия
17.45-18.05 Вести-Чăваш ен
19.35-20.00 Вести-Чувашия

РОССИЯ К

6.30 «Евроньюс»
10.00, 15.00, 19.00, 23.15 Новости культуры
10.15, 0.10 «Наблюдатель»
11.15, 1.55 Т/с «ПЕРРИ МЭЙСОН»
12.10, 17.55, 22.05 «Мировые сокровища культуры»
12.30, 20.15 «Правила жизни»
12.55 Д/ф «Нанореволюция. Добро пожаловать в город будущего»
13.50 Х/ф «КАРЛ МАРКС. МОЛОДЫЕ ГОДЫ»
15.10 Пророк в своем отечестве. «Владимир Бехтерев. Взгляд из будущего»
15.40 Власть факта. «Город под землей»
16.25 Д/ф «Евгений Вучетич. Эпоха в камне»
17.05 Знаменитые сочинения Бетховена. Тройной концерт. Алан Гилберт и Нью-Йоркский филармонический оркестр
18.10 Academia
19.15 Главная роль
19.30 Д/ф «Так, как велела совесть...»
20.40 Д/ф «Вселенная твоего тела»
21.35 Д/ф
22.25 «Династия без грима»
23.35 Д/ф «Великие реки Сибири. Ангара»
1.05 Антуан Тамести и Оркестр де Пари. Концерт в Париже
2.50 Д/ф «Эдгар По»

НТВ

6.00 «НТВ утром»
8.40, 10.20 Т/с «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» 16+
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сегодня
10.55 «До суда» 16+
11.55 Суд присяжных 16+
13.25 «Суд присяжных. Окончательный вердикт» 16+
14.35 «ДЕЛО ВРАЧЕЙ» 16+
15.35, 18.35 Обзор. Чрезвычайное происшествие
16.25 «Прокурорская проверка» 16+
17.40 «Говорим и показываем» 16+
19.30 Т/с «ППС-2» 16+
21.25 Т/с «ДОЗНАВАТЕЛЬ-2» 16+
23.15 «Сегодня. Итоги»
23.35 Т/с «ЧС - ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ» 16+
1.35 «Еще раз про любовь...» 0+
2.25 Дикий мир 0+
3.05 Т/с «ТОПТУНЫ» 16+
5.00 Т/с «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА» 16+

ТВЦ

6.00 «Настроение»
8.25 Д/ф «Война и мир Бориса Васильева» 12+
9.15 Х/ф «... А ЗОРИ ЗДЕСЬ ТИХИЕ» 12+
11.30, 14.30, 17.30, 22.00 События
11.50 Х/ф «...А ЗОРИ ЗДЕСЬ ТИХИЕ» 12+
13.25, 21.45 Петровка, 38 16+
13.40 Т/ф «Маршал Жуков. Первая победа» 12+
14.50, 19.30 Город новостей
15.10 «Наша Москва» 12+
15.30 Х/ф «КОНЕЦ ОПЕРАЦИИ «РЕЗИДЕНТ» 12+
16.55 «Доктор И...» 16+
17.50 «Простые сложности» 12+
18.25 «Право голоса» 16+
19.45 Т/с «СЧАСТЛИВЧИК ПАШКА» 16+
22.30 Линия защиты 16+
23.05 «Советские мафии. Расстрел Косого» 16+
0.00 События. 25-й час
0.25 «Русский вопрос» 12+
1.15 Т/с «РАССЛЕДОВАНИЯ МЕРДОКА» 12+
3.05 Т/с «ИСЦЕЛЕНИЕ ЛЮБОВЬЮ» 12+
3.55 Д/ф «Не родись красивой» 12+
5.10 Т/с «КТО БОИТСЯ...» 12+

РЕН

5.00 Т/с «У НАС ВСЕ ДОМА» 16+
5.30, 4.20 Т/с «ЧИСТО ПО ЖИЗНИ» 16+
6.00, 13.00 Званый ужин 16+
7.00, 12.00, 19.00 «Информационная программа 112» 16+
7.30, 20.00 «Свободное время» 16+
8.30, 12.30, 19.30, 23.00 «24» 16+
9.00 «Военная тайна» 16+
11.00 «Смотреть всем!» 16+
11.30, 21.00 «Реальная кухня» 16+
14.00, 15.00 «Семейные драмы» 16+
16.00, 17.00 Не ври мне! 16+
18.00 «Верное средство» 16+
22.00 «Мои прекрасные...» 16+
23.30, 1.50 Х/ф «КРОВЬЮ И ПОТОМ: АНАБОЛИКИ» 16+

Чăваш Наци телекуравĕ

06.00, 18.30, 23.00 «Республика» информаци кăларăмĕ
06.15. «Тĕплĕ калаçу» /12+/
06.30, 19.30, 23.15 «Республика» информационная программа
7.00 М/ф “Подушка для солнышка” /0+/
7.30, 17.30 Т/с “Татьянин день” /12+/
8.30 “Утормленный славой” /16+/
9.30 Х/ф “Машина времени Герберта Уэллса” /12+/
11.30 “Царство животных” /12+/
12.30 Д/ф “Час суда” /12+/
13.30 М/с “Золушка” /12+/
14.00 Д/ф “Скажи, что не так” /16+/
15.00 Т/с “Вера, Надежда, Любовь” /16+/
16.00 Д/ф “Дикая Африка” /12+/
17.00 М/ф “Мечта маленького ослика” /0+/
18.45 «Илемпи урокĕсем» /0+/
19.00 «Кил ăшши» /12+/
19.45, 23.30 “По существу” /12+/
20.00. «Бизнес среда» /12+/
20.00, 23.45 «Правительственная связь” /12+/
20.30 “Один день с профессионалом” /12+/
21.00 Х/ф “Хочу ребенка” /12+/

Чăваш Наци радиовĕ

6.10-6.30, 7.10-8.00 Ирхи кăмăл. (12+) 6.30-7.00 Голос Республики. (12+) 8.10-8.30, 10.10-10.30, 11.10-11.30, 14.10-14.30,15.10-15.30, 16.10-16.30, 18.10-18.30, 19.10-19.30, 20.10-20.30, 23.10-23.30 Юрă вăчăри. (12+) 8.30-9.00, 19.30-20.00 Тĕплĕ калаçу. (12+) 9.10-10.00 Женская среда. (12+) 10.30-11.00 Чăваш ен: çулсем тата çынсем. (12+) 11.30-12.00 Çĕр сум. (12+) 12.05-14.00 Чĕререн тухакан сăмахсем. (12+) 14.30-15.00 Экономика Чувашии. (12+) 15.30-16.00 Ачалăх урхамахĕ. (6+) 16.30-17.00, 23.30-24.00 Экстренный час. (16+) 17.10-18.00 Пĕччен мар. (12+) 18.30-19.00 Радиобиблиотека. (12+) 20.30-21.00 Открытый регион. (12+) 21.10-22.00 Чĕнтĕрлĕ чаршав. (12+) 22.10-23.00 Путешествие в историю чуваш. (12+)

Çĕнĕ юрă 6.05-6.10, 7.05-7.10, 8.05-8.10, 9.05-9.10, 10.05-10.10, 11.05-11.10, 14.05-14.10, 15.05-15.10, 16.05-16.10, 17.05-17.10, 18.05-18.10, 19.05-19.10, 20.05-20.10, 21.05-21.10, 22.05-22.10

Чăваш радиовĕ

6.10 Вести-Чувашия
6.24 Анонс передач
6.26 Хамăр ял
6.34 Имею право
6.40 Столичный курьер
6.54 Юрă çаврăмĕ
6.58-7.00 Погода

* * *

7.10 Вести-Чувашия
7.23 Паянхи кун
7.26 Диалоги о школе
7.37 Права потребителя
7.43-8.00 Ирхи концерт

* * *

12.10 Вести-Чувашия
12.24 Радиопа каларĕç. Тӳрĕ эфир
12.52-13.00 Столичные новости

* * *

18.10 Çĕнĕ хыпарсем
18.24 Юрă çаврăмĕ
18.29 Будни ЖКХ
18.49 -19.00 Вести-Чувашия

22 кĕçнерни кун

1 КАНАЛ

5.00, 9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 0.00, 3.00 Новости
5.05 «Доброе утро»
9.15 Контрольная закупка
9.45 «Жить здорово!» 12+
10.55 Модный приговор
12.15 «Время обедать!»
12.55 «Дело ваше...» 16+
13.35 «Истина где-то рядом» 16+
14.00 Другие новости
14.25 Понять. Простить 16+
15.15 «В наше время» 12+
16.10 «Они и мы» 16+
17.00 «Наедине со всеми» 16+
18.45 «Давай поженимся!» 16+
19.50 «Пусть говорят» 16+
21.00 «Время»
21.30 Т/с «БАЛАБОЛ»
23.30 «Вечерний Ургант» 16+
0.10 На ночь глядя 16+
1.05 Х/ф «МЕЖДУ» 16+
2.45, 3.05 Х/ф «КАК МАЙК»

РОССИЯ 1

5.00 Утро России
9.00 «Красное и белое. Вся правда об интербригадах» 12+
9.55 «О самом главном»
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
11.30, 14.30, 17.45, 19.35 Местное время
11.50, 14.50, 18.05 Вести. Дежурная часть
12.00 Т/с «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» 12+
13.00 «Особый случай» 12+
15.00 Т/с «ДЖАМАЙКА» 12+
16.00 Т/с «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» 12+
18.15 «Прямой эфир» 12+
20.50 Спокойной ночи, малыши!
21.00 Т/с «ДОБРОЕ ИМЯ» 12+
23.50 «Живой звук»
1.50 Х/ф «КОЛЬЕ ШАРЛОТТЫ»
3.10 «Честный детектив» 16+
3.40 Т/с «ЗАКОН И ПОРЯДОК-19» 16+
4.35 Комната смеха

ЧТВ

6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чăваш ен
7.07-7.10, 7.35-7.41 Утро Чувашии
8.07-8.10, 8.35-8.41 Утро Чувашии
9.00 Сто вопросов о столице. Актуальное интервью
9.15 Активная молодежь
9.30-9.55 Мехел. Республиканский конкурс детской чувашской песни. Гала-концерт. 2 часть
11.30-11.50 Вести-Чăваш ен
14.30-14.50 Вести-Чувашия
17.45-18.05 Вести-Чăваш ен
19.35-20.00 Вести-Чувашия

РОССИЯ К

6.30 «Евроньюс»
10.00, 15.00, 19.00, 23.15 Новости культуры
10.15, 0.10 «Наблюдатель»
11.15, 1.55 Т/с «ПЕРРИ МЭЙСОН»
12.10, 17.55 «Мировые сокровища культуры»
12.30, 20.15 «Правила жизни»
12.55 Д/ф «Вселенная твоего тела»
13.50 Х/ф «КАРЛ МАРКС. МОЛОДЫЕ ГОДЫ»
15.10 Пророк в своем отечестве. «Степан Макаров. Беспокойный адмирал»
15.40 «Абсолютный слух»
16.20 «Больше, чем любовь»
17.05 Знаменитые сочинения Бетховена. Увертюра «Кориолан», Концерт №2 для фортепиано с оркестром
18.10 Academia
19.15 Главная роль
19.30 Черные дыры. Белые пятна
20.40 Д/ф «Хранители цифровой памяти»
21.35 «Культурная революция»
22.25 «Династия без грима» Авторский проект Эдварда Радзинского. Глава четвертая
23.35 Д/ф «РаЗновесие». «По образу и подобию»
1.05 Майкл Коллинз, ансамбль «London Winds» и Российский национальный оркестр
2.50 Д/ф «Христиан Гюйгенс»

НТВ

6.00 «НТВ утром»
8.35 Спасатели 16+
9.05 «Медицинские тайны» 16+
9.40, 10.20 Т/с «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» 16+
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сегодня
10.55 «До суда» 16+
11.55 Суд присяжных 16+
13.25 «Суд присяжных. Окончательный вердикт» 16+
14.35 «ДЕЛО ВРАЧЕЙ» 16+
15.35, 18.35 Обзор. Чрезвычайное происшествие
16.25 «Прокурорская проверка» 16+
17.40 «Говорим и показываем» 16+
19.30 Т/с «ППС-2» 16+
21.25 Т/с «ДОЗНАВАТЕЛЬ-2» 16+
23.15 «Сегодня. Итоги»
23.35 Т/с «ЧС - ЧРЕЗВЫЧАЙНАЯ СИТУАЦИЯ» 16+
1.30 «Дачный ответ» 0+
2.30 Дикий мир 0+
3.05 Т/с «ТОПТУНЫ» 16+
5.00 Т/с «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА» 16+

ТВЦ

6.00 «Настроение»
8.25 Х/ф «ДАМЫ ПРИГЛАШАЮТ КАВАЛЕРОВ» 12+
9.50, 21.45 Петровка, 38 16+
10.10, 11.50 Х/ф «БЕСЦЕННАЯ ЛЮБОВЬ» 16+
11.30, 14.30, 17.30, 22.00 События
14.50, 19.30 Город новостей
15.10 «Наша Москва» 12+
15.30 Х/ф «КОНЕЦ ОПЕРАЦИИ «РЕЗИДЕНТ» 12+
16.55 «Доктор И...» 16+
17.50 «Простые сложности» 12+
18.25 «Право голоса» 16+
19.45 Т/с «СЧАСТЛИВЧИК ПАШКА» 16+
22.30 «Украина. Красная линия» 16+
23.05 «Криминальная Россия. Развязка» 16+
0.00 События. 25-й час
0.35 Х/ф «ПОБЕГ» 12+
2.30 Т/с «ИСЦЕЛЕНИЕ ЛЮБОВЬЮ» 12+
3.30 Д/ф «Я и моя фобия» 12+
4.50 «Осторожно, мошенники!» 16+
5.15 Т/с «КТО БОИТСЯ...» 12+

РЕН

5.00, 5.30 Т/с «ЧИСТО ПО ЖИЗНИ» 16+
6.00, 13.00 Званый ужин 16+
7.00, 12.00, 19.00 «Информационная программа 112» 16+
7.30, 20.00 «Свободное время» 16+
8.30, 12.30, 19.30, 23.00 «24» 16+
9.00 «Территория заблуждений» 16+
11.00 «Смотреть всем!» 16+
11.30, 21.00 «Реальная кухня» 16+
14.00, 15.00 «Семейные драмы» 16+
16.00, 17.00 Не ври мне! 16+
18.00 «Верное средство» 16+
22.00 «Мои прекрасные...» 16+
23.30, 2.40 Х/ф «ФРЕД КЛАУС, БРАТ САНТЫ» 12+
1.40 «Чистая работа» 12+

Чăваш Наци телекуравĕ

06.00, 18.30, 23.00 «Республика» информаци кăларăмĕ
06.15 “Чăваш халăхмахĕсем” /12+/
06.30, 19.30, 23.00 “Республика” информационная программа
6.45 “По существу” /12+/
7.00 М/ф “Пикижелторотики”/0+/
7.30, 17.30 Т/с “Татьянин день” /12+/
8.30 Д/ф “Дикая Африка” /12+/
9.30 Х/ф “Хочу ребенка” /12+/
11.30 “Царство животных” /12+/
12.30 “Час суда” /12+/
13.30 М/с “Золушка” /12+/
14.00 Д/ф “Скажи, что не так” /16+/
15.00 Т/с “Вера, Надежда, Любовь” /16+/
16.00 Д/ф “Алхимия любви” /16+/
17.00 М/ф “Буренка из Масленкино” /0+/
18.45, 23.15 “Тĕплĕ калаçу” /12+/
19.00 “Аван-и” /12+/
20.00, 0.00 “Знакомые лица” /12+/
20.30 “Точка невозврата” /12+/
20.45 “Актуальное интервью” /12+/
21.00 Х/ф “Исповедь Дон Жуана” /16+/

Чăваш Наци радиовĕ

6.10-6.30, 7.10-8.00 Ирхи кăмăл. (12+) 6.30-7.00 Поэма «Нарспи» в исполнении Ирины Чебановой. (12+) 8.30-9.00, 22.30-23.00 Республика сасси. (12+) 8.10-8.30, 9.10-9.30, 14.10-14.30, 17.10-17.30, 19.10-19.30, 20.10-20.30, 22.10-22.30, 23.10-23.30 Юрă вăчăри. (12+) 9.30-10.00 Студгородок. (12+) 10.10-11.00 Пĕччен мар.(12+) 11.10-12.00 Чĕнтĕрлĕ Чаршав.(12+) 12.05-14.00 Чĕререн тухакан сăмахсем. (12+) 14.30-15.0 Азы православия. (12+) 15.10-16.00 Путешествие в историю чуваш. (12+) 16.10-16.30 Тăван юрă-кĕвĕ. (12+) 16.30-17.00, 23.30-24.00 Экстренный час. (16+) 17.05-18.00 Мăшăру эп сан, ай, пулам-и? (12+) 18.10-18.30 Ачалăх урхамахĕ. (6+) 18.30-19.00 Чăваш ен: çулсем тата çынсем. (12+) 19.30-20.00 Студгородок. (12+) 20.30-22.00 Çичĕ юрă. (12+)

Çĕнĕ юрă 6.05-6.10, 7.05-7.10, 8.05-8.10, 9.05-9.10, 10.05-10.10, 11.05-11.10, 14.05-14.10, 15.05-15.10, 16.05-16.10, 17.05-17.10, 18.05-18.10, 19.05-19.10, 20.05-20.10, 21.05-21.10, 22.05-22.10

Чăваш радиовĕ

6.10 Вести-Чувашия
6.24 Анонс передач
6.26 Юхма енĕм – Патăрьел
6.31 Спорт площадки
6.40 Столичный курьер
6.54 Юрă çаврăмĕ
6.58-7.00 Погода

* * *

7.10 Вести-Чувашия
7.22 Паянхи кун
7.27 Открытая студия
7.56-8.00 Юрă çаврăмĕ

* * *

12.10-13.00 День за днем. Радиожурнал

* * *

18.10 Çĕнĕ хыпарсем
18.24 Шăнкăрав
18.49-19.00 Вести-Чувашия

23 эрне кун

1 КАНАЛ

5.00, 9.00, 12.00, 15.00, 18.00 Новости
5.05 «Доброе утро»
9.15, 5.05 Контрольная закупка
9.45 «Жить здорово!» 12+
10.55 Модный приговор
12.15 «Время обедать!»
12.55 «Дело ваше...» 16+
13.35 «Истина где-то рядом» 16+
14.00 Другие новости
14.25 Понять. Простить 16+
15.15, 4.10 «В наше время» 12+
16.10 «Они и мы» 16+
17.00 «Жди меня»
18.45 «Человек и закон» 16+
19.50 «Поле чудес» 16+
21.00 «Время»
21.30 «Достояние Республики: Ирина Аллегрова»
23.30 «Вечерний Ургант» 16+
0.25 Х/ф «БЕССОННАЯ НОЧЬ» 16+
2.20 Х/ф «МУХА» 16+

РОССИЯ 1

5.00 Утро России
8.55 Мусульмане
9.10 «Код Кирилла. Рождение цивилизации»
10.05 «О самом главном»
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
11.30, 14.30, 17.45, 19.35 Местное время
11.50, 14.50, 18.05 Вести. Дежурная часть
12.00 Т/с «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» 12+
13.00 «Особый случай» 12+
15.00 Т/с «ДЖАМАЙКА» 12+
16.00 Т/с «ПОКА СТАНИЦА СПИТ» 12+
18.15 «Прямой эфир» 12+
21.00 «Поединок» 12+
22.45 Х/ф «ОТ СЕРДЦА К СЕРДЦУ» 12+
0.40 Х/ф «МОЛЧУН» 12+
2.40 Горячая десятка 12+
3.45 Комната смеха

ЧТВ

6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чăваш ен
7.07-7.10, 7.35-7.41 Утро Чувашии
8.07-8.10, 8.35-8.41 Утро Чувашии
9.10 Для вас, любимые. Концерт по заявкам
9.20-10.05 Мехел. Республиканский конкурс детской чувашской песни. Гала-концерт. 3 часть
11.30-11.50 Вести-Чăваш ен
14.30-14.50 Вести-Чувашия
17.45-18.05 Вести-Чăваш ен
19.35-20.00 Вести-Чувашия

РОССИЯ К

6.30 «Евроньюс»
10.00, 15.00, 19.00, 23.15 Новости культуры
10.20 Х/ф «ЧУВСТВА»
12.00 «Письма из провинции»
12.30 «Правила жизни»
12.55 Д/ф «Хранители цифровой памяти»
13.50 Д/ф «Гилберт Кит Честертон»
13.55 Х/ф «БОКСЕРЫ»
15.10 Пророк в своем отечестве. «Борис Пиотровский. Хранитель будущего»
15.40 Черные дыры. Белые пятна
16.20 Д/ф «Игорь Сикорский. Чертежи судьбы»
17.00 Знаменитые сочинения Бетховена. Симфония № 7. Кшиштоф Пендерецкий и Большой симфонический оркестр им. П. И. Чайковского
17.45 «Царская ложа» Мариинский театр
18.25 Д/ф «Хамдамов на видео»
19.15 Смехоностальгия. Спартак Мишулин
19.45 Х/ф «ИМПЕРАТОРСКИЙ ВАЛЬС»
21.30 «Линия жизни»
22.25 «Династия без грима»
23.35 Д/ф «Ждем, надеемся, не верим...»
0.35 «Статус Кво» Концерт в Монтре
1.35 М/ф «Ограбление по... 2»
1.55 «Искатели» «Мемории Гоголя»
2.40 «Мировые сокровища культуры»

НТВ

6.00 «НТВ утром»
8.40, 10.20 Т/с «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» 16+
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сегодня
10.55 «До суда» 16+
11.55 Суд присяжных 16+
13.25 «Суд присяжных. Окончательный вердикт» 16+
14.35 «ДЕЛО ВРАЧЕЙ» 16+
15.35, 18.35 Обзор. Чрезвычайное происшествие
16.25 «Прокурорская проверка» 16+
17.40 «Говорим и показываем» 16+
19.30 Т/с «ППС-2» 16+
22.25 Х/ф «КВАРТАЛ» 16+
0.15 Х/ф «ОТВЕТЬ МНЕ» 16+
2.05 Спасатели 16+
2.40 Т/с «ТОПТУНЫ» 16+
4.35 Т/с «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА « 16+

ТВЦ

6.00 «Настроение»
8.25 Х/ф «ДОЧКИ-МАТЕРИ» 12+
10.20 Д/ф «Елена Проклова. Обмануть судьбу» 12+
11.10, 21.45, 4.20 Петровка, 38 16+
11.30, 14.30, 17.30, 22.00 События
11.50 Х/ф «ЧЕРНОЕ ПЛАТЬЕ» 16+
13.40 «Удар властью. Виктор Янукович» 16+
14.50, 19.30 Город новостей
15.10 «Наша Москва» 12+
15.30 Х/ф «ОДИН ШАНС ИЗ ТЫСЯЧИ» 12+
17.00 «Доктор И...» 16+
17.50 «Простые сложности» 12+
18.25 «Право голоса» 16+
19.45 Х/ф «КУРОРТНЫЙ ТУМАН» 16+
22.25 Приют комедиантов 12+
0.20 Х/ф «ГОСТЬ» 12+
1.55 Т/с «ИСЦЕЛЕНИЕ ЛЮБОВЬЮ» 12+
3.00 Д/ф «Код жизни» 12+
4.35 Д/ф «Тигры-людоеды с Суматры» 12+

РЕН

5.00, 5.30 Т/с «ЧИСТО ПО ЖИЗНИ» 16+
6.00, 13.00 Званый ужин 16+
7.00, 12.00, 19.00 «Информационная программа 112» 16+
7.30 «Свободное время» 16+
8.30, 12.30, 19.30 «24» 16+
9.00 «Великие тайны воды» 16+
10.00 «Великие тайны. Жизнь во Вселенной» 16+
11.00, 2.20 «Смотреть всем!» 16+
11.30, 21.00 «Реальная кухня» 16+
14.00, 15.00 «Семейные драмы» 16+
16.00, 17.00 Не ври мне! 16+
18.00 «Верное средство» 16+
20.00 «Тайны мира с Анной Чапман
22.00 Шоу «Организация Определенных Наций» 16+
0.00 Х/ф «ГОРОД ГРЕХОВ» 16+
3.20 Х/ф «ПОТУСТОРОННЕЕ» 16+

Чăваш Наци телекуравĕ

06.00, 18.30, 23.00 “Республика” информаци кăларăмĕ
06.15 “Тĕплĕ калаçу” /12+/
06.30, 19.30, 23.15 “Республика” информационная программа
7.00 М/ф “Бабушкин урок” /0+/
7.30, 17.30 Т/с “Татьянин день” /12+/
8.30 Д/ф “Алхимия любви” /16+/
9.30 “Двое” Военная драма /16+/
11.30 “Царство животных” /12+/
12.30 “Час суда” /12+/
13.30 М/с “Золушка” /12+/
14.00 Д/ф “Скажи, что не так” /16+/
15.00 “ОСП Студия” /16+/
16.00 Д/ф “Зараженные тачки” /12+/
17.00 М/ф “Дедушкина дудочка” /0+/
18.45 “Илемпи урокĕсем” /0+/
19.00 “Эх, юррăм, янăра” /12+/
19.45, 23.30 “По существу” /12+/
20.00 “Бухты барахты /6+/
20.30, 0.00 “Наобум” /6+/
21.00Х/ф “Помни меня” /16+/

Чăваш Наци радиовĕ

6.10-6.30, 7.10-8.00 Ирхи кăмăл. (12+) 6.30-7.00 Поэма «Нарспи» в исполнении Ирины Чебановой. (12+) 8.10-8.30, 10.10-10.30, 14.10-14.30, 18.10-18.30, 19.10-19.30 Юрă вăчăри. (12+) 8.30-9.00 Тема дня. (12+) 9.10-10.00 Не формат. (12+) 10.30-11.00 Чăваш ен: çулсем тата çынсем. (12+) 11.10-11.30, 16.10-16.30 Тăван юрă-кĕвĕ. (12+) 11.30-12.00 Ӳнер тӳпинчи вĕçев. (12+) 12.05-14.00 Чĕререн тухакан сăмахсем. (12+) 14.30-15.00 Çĕр Сум. (12+) 15.10-16.00 Пачăшкă сăмахĕ. (12+) 16.10-17.00 Социальный вопрос. (12+) 17.10-17.30 Тăван юрă-кĕвĕ. (12+) 17.30-18.00 Чĕрере çуралнă сăвăсем. (12+) 18.10-19.00 Иксĕлми çăлкуçсем. (12+) 19.30-20.00 Присягая Родине. (12+) 20.10-24.00 Каçхи микс. (12+)

Çĕнĕ юрă 6.05-6.10, 7.05-7.10, 8.05-8.10, 9.05-9.10, 10.05-10.10, 11.05-11.10, 14.05-14.10, 15.05-15.10, 16.05-16.10, 17.05-17.10, 18.05-18.10, 19.05-19.10, 20.05-20.10, 21.05-21.10, 22.05-22.10

Чăваш радиовĕ

6.10 Вести-Чувашия
6.24 Анонс передач
6.26 Чăваш тĕнчи
6.35 Юрă çаврăмĕ
6.40 Столичный курьер
6.54 Юрă çаврăмĕ
6.58-7.00 Погода

* * *

7.10 Вести-Чувашия
7.23 Паянхи кун
7.28 Из сводок МВД
7.38 Ĕмĕр сакки сарлака
7.48-8.00 Кăмăлтан. Ирхи концерт

* * *

12.10-13.00 День за днем. Радиожурнал

* * *

18.10 Çĕнĕ хыпарсем
18.25 Ăраскал
18.49-19.00 Вести-Чувашия

24 шăмат кун

1 КАНАЛ

6.00, 10.00, 12.00, 18.00 Новости
6.10 Х/ф «СУВЕНИР ДЛЯ ПРОКУРОРА» 16+
8.00 «Играй, гармонь любимая!»
8.45 «Смешарики. Новые приключения»
9.00 Умницы и умники 12+
9.45 «Слово пастыря»
10.15 Смак 12+
10.55 «Вячеслав Шалевич. Любовь немолодого человека» 12+
12.15 «Идеальный ремонт»
13.10 «Абракадабра» 16+
15.15 Новый Ералаш
15.45 «Голос. Дети»
18.15 «Угадай мелодию» 12+
18.55 «Кто хочет стать миллионером?»
20.00 «Чувство юмора» 16+
21.00 «Время»
21.20 «Сегодня вечером» 16+
23.00 «Новенькие» 18+
23.35 «Что? Где? Когда?»
0.45 «Тихий дом» на Каннском кинофестивале. Программа Сергея Шолохова 16+
1.15 Х/ф «НЕОТРАЗИМАЯ ТАМАРА» 16+
3.20 Х/ф «В ОТКРЫТОМ МОРЕ» 12+
5.20 Контрольная закупка

РОССИЯ 1

4.40 Х/ф «ОСТАНОВИЛСЯ ПОЕЗД»
6.35 «Сельское утро»
7.05 Диалоги о животных
8.00, 11.00, 14.00 Вести
8.10, 11.10, 14.20 Местное время. Вести-Москва
8.20 «Военная программа» Александра Сладкова
8.50 «Планета собак»
9.25 Субботник
10.05 «Моя планета» представляет. «Мышкин» «Париж без Эйфелевой башни»
11.20 Вести. Дежурная часть
12.00 День славянской письменности и культуры. Гала-концерт на Красной площади. Прямая трансляция
14.30 Шоу «Десять миллионов»
15.35 Субботний вечер
17.55 «Юрмала» 12+
20.00 Вести в субботу
20.45 Х/ф «Я НЕ СМОГУ ТЕБЯ ЗАБЫТЬ» 12+
0.30 Х/ф «ЭТА ЖЕНЩИНА КО МНЕ» 12+
2.45 Х/ф «КТО ПОЕДЕТ В ТРУСКАВЕЦ»
4.10 Комната смеха

ЧТВ

8.10-8.20 Вести-Чăваш ен
10.05 Для вас, любимые. Концерт по заявкам
10.50-11.00 Солнечный зайчик /на чувашском языке/
14.20-14.30 Вести-Чувашия

РОССИЯ К

6.30 «Евроньюс»
10.00 Библейский сюжет
10.35 Х/ф «НА ПОДМОСТКАХ СЦЕНЫ»
12.00 Д/ф «Василий Васильевич Меркурьев»
12.40 Большая семья
13.35 Пряничный домик. «Поташное дело»
14.05 Д/ф «Климат. Последний прогноз»
14.35, 1.55 Д/с «Севастопольские рассказы. Путешествие в историю с Игорем Золотовицким». «Разрыв»
15.20 «Красуйся, град Петров!» Ансамбль Дворцовой площади и арка Главного штаба
15.45 Д/ф «Пальме»
18.10 Х/ф «МИСТЕР ИКС»
19.45 День славянской письменности и культуры. Гала-концерт на Красной площади
21.45 «Белая студия» Антон Шагин
22.25 «Династия без грима»
23.10 Х/ф «ПТИЦА» 16+
2.40 М/ф «Беззаконие» «Другая сторона»

НТВ

5.35 Т/с «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ» 16+
7.25 Смотр 0+
8.00, 10.00, 13.00, 16.00 Сегодня
8.15 «Золотой ключ» 0+
8.45 Их нравы 0+
9.25 «Готовим с Алексеем Зиминым» 0+
10.20 Главная дорога 16+
10.55 Кулинарный поединок 0+
12.00 Квартирный вопрос 0+
13.20 «Я худею» 16+
14.25 «Таинственная Россия» 16+
15.10 Своя игра 0+
16.15 Следствие вели...16+
17.15 «Очная ставка» 16+
18.20 Обзор. Чрезвычайное происшествие
19.00 «Центральное телевидение» с Вадимом Такменевым
20.05 «Новые русские сенсации» 16+
21.10 Ты не поверишь! 16+
22.30 Футбол. Лига чемпионов УЕФА. Финал. «Реал Мадрид» (Испания) - «Атлетико» (Испания)
0.40 Х/ф «ЧЕЛОВЕК НИОТКУДА» 16+
2.40 Авиаторы 12+
3.15 Т/с «ТОПТУНЫ» 16+
5.10 Т/с «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА» 16+

ТВЦ

5.25 Марш-бросок 12+
5.50 АБВГДейка
6.20 Х/ф «ДАМЫ ПРИГЛАШАЮТ КАВАЛЕРОВ» 12+
7.55 Православная энциклопедия
8.25 Х/ф «31 ИЮНЯ» 6+
10.40 «Простые сложности» 12+
11.20 Петровка, 38 16+
11.30, 14.30, 23.00 События
11.45 Д/ф «Вячеслав Шалевич. Любовь немолодого человека» 12+
12.40 Х/ф «НОЧНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ» 12+
14.45 «Школьный вальс» 12+
15.15 Х/ф «КАПИТАН» 12+
17.10 Х/ф «МОЙ» 12+
21.00 «Постскриптум» с Алексеем Пушковым
22.00 «Право знать!» Ток-шоу 16+
23.10 «Право голоса» 16+
0.15 «Украина. Красная линия» 16+
0.50 Х/ф «ЗАГНАННЫЙ» 16+
2.35 Х/ф «ДОЧКИ-МАТЕРИ» 12+
4.20 «Советские мафии. Расстрел Косого» 16+
5.05 Линия защиты 16+

РЕН

5.00 Х/ф «ПОТУСТОРОННЕЕ» 16+
5.45 Т/с «ПАССАЖИР БЕЗ БАГАЖА» 16+
9.40 «Чистая работа» 12+
10.30 «На 10 лет моложе» 16+
11.00 «Представьте себе» 16+
11.30, 4.10 «Смотреть всем!» 16+
12.30 «24» 16+
13.00 «Военная тайна» 16+
17.00 «Территория заблуждений» 16+
19.00 «Неделя» 16+
20.15 Х/ф «ТРИ БОГАТЫРЯ И ШАМАХАНСКАЯ ЦАРИЦА» 12+
21.45 Х/ф «ДОБРЫНЯ НИКИТИЧ И ЗМЕЙ ГОРЫНЫЧ» 6+
23.00 Х/ф «ГАДКИЙ Я» 0+
0.50 Х/ф «СКУБИ-ДУ» 12+
2.30 Х/ф «СКУБИ-ДУ-2: МОНСТРЫ НА СВОБОДЕ» 12+

Чăваш Наци телекуравĕ

06.00 “Республика” информаци кăларăмĕ
06.15 “Илемпи урокĕсем” /0+/
06.30 “Республика” информационная программа
06.45 “По существу” /12+/
7.00 М/ф “Каменный цветок” /0+/
7.30 “Сто вопросов к взрослому” /12+/
8.30 “Еда с Зиминым” Кулинарная программа /6+/
9.00 “Наш концертный зал” /12+/
09.30 «Бухты барахты» /6+/
10.00 “Попугайлă хĕрарăм”. Чăвашла куçарнă фильм /12+/
12.00 Х/ф “Рыжий, честный, влюбленный” /6+/
13.30 “Огород без хлопот” /12+/
17.00 «Качество» /12+/
14.00 “Утомленный славой” /16+/
14.30 Д/ф “Недоигранный концерт” /16+/
15.30 Х/ф “Поздняя любовь” /12+/
17.00 “Качество” /12+/
17.30 “Правовое поле” /12+/
18.00 “Один день с профессионалом” /12+/
18.30 “Открытый регион” /12+/
19.00 “Юрăсен юрри” Концерт /6+/
21.00 Т/с “Вера, Надежда, Любовь” /16+/
23.00 Т/с “Скандал” /16+/

Чăваш Наци радиовĕ

6.05-7.00 Чĕнтĕрлĕ чаршав. (12+) 7.05-8.00 Женская среда. (12+) 9.05-9.30, 10.05-10.30, 16.05-16.30, 18.05-18.30 Юрă вăчăри. (12+) 8.30-9.00 Чăваш ен: çулсем тата çынсем. (12+) 11.05-11.30, 15.05-15.30, 17.05-17.30 Тăван юрă-кĕвĕ. (12+) 9.30-10.00 Рабочая среда. (12+) 10.30-11.00 Чĕрĕлĕх çути. (12+) 11.30-12.00 Ачалăх урхамахĕ. (12+) 12.00-12.10 Хыпарсем. (12+) 12.10-14.00 Чĕререн тухакан сăмахсем. (12+) 14.05-15.00 Радиотеатр. 1 пайĕ. (12+) 15.05-15.30 Концерт классической музыки. (12+) 15.30-16.00 Ӳнер тӳпинчи вĕçев. (12+) 16.00-16.10 Хыпарсем (12+) 16.30-17.00 Чĕрĕлĕх çути. (12+) 17.30-18.00 Шурăм пуç. (12+) 18.30-19.00 Ялтан яла. (12+) 19.05-19.30 Кĕрекене пуçтарăнсан. (12+) 19.30-20.00 Уйăхпи юмахĕсем. (6+) 20.05-24.00 Каçхи микс. (12+)

Çĕнĕ юрă 6.05-6.10, 7.05-7.10, 8.05-8.10, 9.05-9.10, 10.05-10.10, 11.05-11.10, 14.05-14.10, 15.05-15.10, 16.05-16.10, 17.05-17.10, 18.05-18.10, 19.05-19.10, 20.05-20.10, 21.05-21.10, 22.05-22.10

Чăваш радиовĕ

7.10 Вести-Чувашия
7.23 Анонс передач
7.25 Паянхи кун
7.31 Столичный курьер
7.42 С нами Бог
7.57-8.00 Юрă çаврăмĕ

* * *

12.10 Мамино право
12.33 Килте пĕçерер-ха
12.39-13.00 Эсир юратнă юрă-кĕвĕ

* * *

18.10-19.00 Юрă пултăр парне. Тӳрĕ эфир

25 вырсарни кун

1 КАНАЛ

6.00, 10.00, 12.00, 17.45 Новости
6.10 Х/ф «РЕПОРТАЖ» 12+
8.10 «Служу Отчизне!»
8.40 «Смешарики. ПИН-код»
8.55 «Здоровье» 16+
10.15 «Непутевые заметки» 12+
10.35 «Пока все дома»
11.25 Фазенда
12.15 Х/ф «ГОЛУБАЯ СТРЕЛА»
14.00 «Любовь Полищук. Женщина-праздник» 12+
15.05 Х/ф «ШИРЛИ-МЫРЛИ» 12+
18.00 «Точь-в-точь»
21.00 Воскресное «Время»
22.00 Хоккей. Чемпионат мира. Финал. Прямой эфир из Минска
0.15 Х/ф «ПОЕЗД НА ДАРДЖИЛИНГ» 16+
2.00 Х/ф «ПОЙМЕТ ЛИШЬ ОДИНОКИЙ» 16+
4.00 «В наше время» 12+

РОССИЯ 1

5.25 Х/ф «ЛАРЕЦ МАРИИ МЕДИЧИ»
7.20 Вся Россия
7.30 Сам себе режиссер
8.20 «Смехопанорама» Евгения Петросяна
8.50 Утренняя почта
9.30 «Сто к одному»
10.20 Местное время. Вести-Москва. Неделя в городе
11.00, 14.00 Вести
11.10 Х/ф «НЕЗАБУДКИ» 12+
14.20 Местное время. Вести-Москва
14.30 «Один в один»
17.30 Вести недели. Специальный выпуск
17.50, 22.00 Т/с «БЕСЫ» 12+
20.00 Вести недели
0.30 «Воскресный вечер с Владимиром Соловьевым» 12+
2.25 Х/ф «ЖИЗНЬ СНАЧАЛА»
4.00 Комната смеха

ЧТВ

10.20-11.00 Вести-Чувашия. События недели

РОССИЯ К

6.30 «Евроньюс»
10.00 «Обыкновенный концерт с Эдуардом Эфировым»
10.35 Х/ф «РЕСПУБЛИКА ШКИД»
12.10 Д/ф «Павел Луспекаев»
12.50 «Пешком...» Москва храмовая
13.20 «Карнавал животных» Фильм-фантазия на музыку К. Сен-Санса. Режиссер Энди Соммер
13.50 «Что делать?»
14.35, 1.55 Д/с «Севастопольские рассказы. Путешествие в историю с Игорем Золотовицким». «Марш энтузиастов»
15.25 Гении и злодеи. Владимир Ипатьев
15.50 Д/ф «Жизнь по законам джунглей. Камерун»
16.45 «Кто там...»
17.10, 1.10 «Искатели» «Подарок королю Франции»
18.00 Итоговая программа «Контекст»
18.40 Воссоединению России и Крыма посвящается... Елена Образцова и солисты мировой оперы в концерте «И снова вместе!»
20.00 К юбилею киностудии. «Мосфильм» 90 шагов»
20.15 Х/ф «ВАССА»
22.25 «Острова»
23.05 Клэрмари Оста, Дороте Жильбер, Матье Ганьо, Жозе Мартинез в балете «МАЛЕНЬКАЯ ТАНЦОВЩИЦА ДЕГА»
2.40 М/ф «Приливы туда-сюда» «Дополнительные возможности пятачка»

НТВ

6.00 Т/с «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ» 16+
8.00, 10.00, 13.00, 16.00 Сегодня
8.15 «Русское лото плюс» 0+
8.45 Их нравы 0+
9.25 Едим дома 0+
10.20 «Первая передача» 16+
10.55 «Чудо техники» 12+
11.25 «Поедем, поедим!» 0+
12.00 «Дачный ответ» 0+
13.20 Своя игра 0+
14.10, 16.15 Т/с «ВРЕМЯ СИНДБАДА» 16+
18.20 Чрезвычайное происшествие. Обзор за неделю
19.00 «Сегодня. Итоговая программа» с Кириллом Поздняковым
19.50 Х/ф «РОЗЫСКНИК» 16+
23.40 Х/ф «МЕРТВЫЕ ДУШИ» 16+
1.40 «Школа злословия» 16+
2.15 Х/ф «ДЕЛО ТЕМНОЕ» 16+
3.10 Т/с «ТОПТУНЫ» 16+
5.00 Т/с «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА» 16+

ТВЦ

5.35 Х/ф «31 ИЮНЯ» 6+
7.45 М/ф «Сказание про Игорев поход»
8.10 «Фактор жизни» 6+
8.40 Х/ф «ПЕРВЫЙ ТРОЛЛЕЙБУС» 12+
10.25 «Простые сложности» 12+
10.55 «Барышня и кулинар» 6+
11.30, 23.50 События
11.45 Х/ф «МАМОЧКИ» 16+
13.45 «Смех с доставкой на дом» 12+
14.20 Екатерина Редникова в программе «Приглашает Борис Ноткин» 12+
14.50 Московская неделя
15.20 Петровка, 38 16+
15.30 Х/ф «КЛИНИКА» 16+
17.30 Х/ф «СЧАСТЬЕ ПО РЕЦЕПТУ» 12+
21.00 «В центре событий»
22.00 Х/ф «ИНСПЕКТОР ЛИНЛИ» 12+
0.10 Х/ф «КУРОРТНЫЙ ТУМАН» 16+
2.00 Х/ф «КАПИТАН» 12+
3.55 Д/ф «Кумиры. Назад в СССР» 12+
5.15 Д/ф «Купание с китами-убийцами» 12+

РЕН

5.00 «Смотреть всем!» 16+
5.20 Х/ф «ИСТОРИЯ ДЕЛЬФИНА» 6+
7.30 Х/ф «МЕДВЕДЬ ЙОГИ» 0+
9.00 Х/ф «МОЯ УЖАСНАЯ НЯНЯ-2» 0+
11.00 Х/ф «СКУБИ-ДУ» 12+
12.40 Х/ф «СКУБИ-ДУ-2: МОНСТРЫ НА СВОБОДЕ» 12+
14.20 Х/ф «ГАДКИЙ Я» 0+
16.10 Х/ф «ТРИ БОГАТЫРЯ И ШАМАХАНСКАЯ ЦАРИЦА» 12+
17.40 Х/ф «ДОБРЫНЯ НИКИТИЧ И ЗМЕЙ ГОРЫНЫЧ» 6+
19.00 Х/ф «10 000 ЛЕТ ДО Н.Э.» 16+
20.50, 1.15 Х/ф «АПОКАЛИПСИС» 16+
23.30 «Репортерские истории» 16+
0.00 «Неделя» 16+
3.45 Х/ф «ШЕЛК» 16+

Чăваш Наци телекуравĕ

06.00 Д/ф “Недоигранный концерт” /16+/
7.00 М/ф “Малахитовая шкатулка” /0+/
7.30 “Сто вопросов к взрослому” /12+/
8.30 “Еда с Зиминым” Кулинарная программа /6+/
09.00 «Наш концертный зал» /12+/
09.30 “Правительственная связь” /12+/
10.00 “Пăру çулталăкĕ”. Чăвашла куçарнă фильм /12+/
12.00 Х/ф “Рыжий, честный, влюбленный” /6+/
13.30 “Огород без хлопот” /12+/
14.00 “Утомленный славой” /16+/
14.30 “Все на свете за любовь” Концерт Жени Белоусова /12+/
15.30 Х/ф “Поздняя любовь” /12+/
17.00 «Духовная жизнь” /12+/
18.00 «Наобум”» /12+/
18.30 “Яш, чух, çамрăк чух”
19.00 “Эх, юррăм, янăра” /12+/
19.30 “Бухты барахты” /6+/
20.00 “Приговоренные. Капкан для группы “Альфа”. Фильм А.Сладкова /16+/
21.00 Т/с “Вера, Надежда, Любовь” /16+/
23.00 Т/с “Скандал” /16+/

Чăваш Наци радиовĕ

6.05-6.30, 7.05-7.30, 9.05-9.30, 18.05-18.30, 20.05-20.30 Юрă вăчăри. (12+) 6.30-7.00 Пултарулăх çулĕпе. (12+) 7.30-8.00 Чĕрĕлĕх çути. (12+) 8.05-8.30, 11.05-11.30, 16.10-16.30, 17.05-17.30 Тăван юрă-кĕвĕ. (12+) 8.30-9.00 Присягая Родине. (12) 9.30-10.00 Рабочая смена. (12+) 10.05-11.00 Çичĕ юрă. (12+) 11.30-12.00 Ачалăх урхамахĕ. (6+) 12.05-14.00 Чĕререн тухакан сăмахсем. (12+) 14.05-15.00 Радиотеатр. 2 пайĕ. (12+) 15.05-15.30 Концерт классической музыки. (12+) 15.30-16.00 Социальный вопрос. (12+) 16.30-17.00 Чĕрере çуралнă сăвăсем. (12+) 17.30-18.00 Студгородок. (12+) 18.30-19.00 Радиобиблиотека. (12+) 19.05-20.00 Янра юрă! (хит-парад). (12+) 20.30-21.00 Шурăм пуç. (12+) 21.05-24.00 Каçхи микс. (12+)

Çĕнĕ юрă 6.05-6.10, 7.05-7.10, 8.05-8.10, 9.05-9.10, 10.05-10.10, 11.05-11.10, 14.05-14.10, 15.05-15.10, 16.05-16.10, 17.05-17.10, 18.05-18.10, 19.05-19.10, 20.05-20.10, 21.05-21.10, 22.05-22.10

Чăваш радиовĕ

7.10 Анонс передач
7.17 Паянхи кун
7.21 Столичный курьер
7.34 Здоровье
7.44 Сан яту – вĕрентекен
7.55-8.00 Юрă çаврăмĕ

* * *

8.00-9.00 Между Волгой и Уралом

* * *

12.10-13.00 Кайри - мала. Хит-парад

* * *

18.10 Ылтăн çӳпçерен
18.48-19.00 Приглашение к диалогу

ВЫРĂНТИ ХĂЙ ТЫТАМЛАХ

Ĕненӳ

Сăваплă вырăн хăй патне туртать

Чаканар салипе юнашар вицĕ юхан шыв иртет: пĕр енчен – Сăр, тепĕр енчен – Ошмашка, виççĕмĕшĕ – Выл шывĕ.

– Эпир кунта Крымри пек пурăнатпăр. Пирĕнни пек илемлĕ вырăн таврара сахал тĕл пулать. Ахальтен мар хула çыннисем салана килсе çĕр илчĕç, çĕнĕ урам йĕркелерĕç, кунта пурăнма тытăнчĕç, – кăмăллăн каласа парать А.Чудаков. Сала çĕнелсе илемленсе пыни ăна савăнтарать пулин те çамрăк сахал. Яла аталану варкăшĕ кĕртекенни – пĕлтĕрхи юпа уйăхĕн 1-мĕшĕнче çунса кайнă чиркĕве çĕнĕрен туса лартас шухăш йăл илни. Сăмах май, çунса кайнă чиркӳ вырăнне хальлĕхе хĕрес лартнă. Унта вырсарни кунсенче турра ĕненекенсем пухăнса кĕлĕ вулаççĕ. Çветтуй Николай тата Георгий Çĕнтерӳçĕ ячĕсемпе лартнă икĕ престоллă чиркӳ историйĕ 1784 çултан пуçланать. Чиркӳсем хупăннă вăхăтра малтанласа унта тыткăнри нимĕç салтакĕсене усранă, унтан тырă склачĕ туса хунă. «Эпир, 15-16 çулсенчи ачасем, тулă, пăрçа миххи йăтаттăмăр, çурăм шăмми хуçăлас пек туйăнатчĕ», – тет Анатолий Иванович. Юлашки çулсенче чиркӳре кĕлĕ вулама пуçланă, унта турра ĕненекенсем çӳреме тытăннă, кирпĕчрен хушма çуртсем купаланă.

– Чиркӳ пулмасан сала пĕтет, – тет Александр Зыбин. Вăл нефть, газ шыранă, геоэкспедицисене çӳренĕ, тăван вырăнтан хаклăраххи тупайман. Зинаида Рыбина вара чиркĕве хăйĕн ачисемпе мăнукĕ çӳренипе кăмăллă. Валентина Ильинапа унăн ывăлĕ Александр Кириллович, Зинаида Горина тата ыттисем те Чаканарта çĕнĕ чиркӳ çурчĕ çывăх вăхăтра хута каясса шанаççĕ. Ку ыйтупа Етĕрне район администрацине те çитнĕ Чаканарсем, унта вĕсен пуçарăвне ырланă. Шупашкар тата Чăваш митрополичĕ Варнава пил панă. Халăхран укçа-тенкĕ пухаççĕ.

Етĕрнери Çветтуй Троица чиркĕвĕн пачăшки Сергий Чернов протоиерейпе Палтайри чиркӳ настоятелĕ Владимир Гришин пулас чиркӳ вырăнĕнче Çветтуй Георгий Çĕнтерӳçе асăнмалли кун кĕлĕ ирттерчĕç, унтан сăвапларĕç. Çав кунах чиркӳ çуртне çĕнĕрен тума пуçлас ыйтупа канашлу иртрĕ. Унта район администрацийĕн ĕçĕсене йĕркелесе пыракан Дмитрий Федоров, Мучар ял тăрăхĕн пуçлăхĕ Иван Лапташкин, прихут канашĕн ертӳçи Александр Куликов, Николай Алексеев прораб, ял çыннисемпе пачăшкăсем хутшăнчĕç. Культура çулталăкĕнче чиркӳ çуртне хута ямаллине палăртрĕç. Район Пухăвĕн депутачĕ Сергей Малов, ял тăрăхĕн депутачĕсем те Чаканарсене пулăшасшăн.

Лилия ПЕТРОВА.
Етĕрне районĕ.
Автор сăн ӳкерчĕкĕ

Чăн ертӳçĕ

«Эпир ялтах ĕç вырăнĕсем тăватпăр»

Аркадий Григорьев 20 çул ытла «Цивиль» колхоза ертсе пынă, юлашки 8 çул – Пайкилт ял тăрăхĕн администрацийĕн пуçлăхĕ. Хăй вăхăтĕнче «Цивиль» колхоз ял хуçалăх продукцийĕ туса илес енĕпе районта кăна мар, республикăра та малти вырăнта пынă.

– Аркадий Трофимович, мĕнпе асра юлнă çак çулсем?

– Чăнах та, ун чухне халăх питĕ хастар ĕçленĕ. 100 гектар çĕр пуçне ял хуçалăх продукцийĕ туса илес енĕпе эпир Чăвашра кăна мар, Совет Союзĕнче те пĕрремĕш, иккĕмĕш вырăнсенче пулнă. Куçса çӳрекен ялавсене хамăр алăран вĕçертмен. Çамрăксем шкултан вĕренсе тухнă хыççăн колхоза йышлăн юлатчĕç, мĕншĕн тесен эпир вĕсене çур хакпах çурт-йĕр лартса параттăмăр, юлнă парăмне те курттăммăн илмен, ĕç укçинчен 20-шер процент кăна тытса пынă.

Çынсем ĕççĕр ларман, колхозра вĕсене ĕçлеме хушма цех чылайччĕ: кирпĕч çапаканни, çĕвĕ çĕлекенни, кăлпасси тăваканни, пулă тĕтĕмлекенни, столяр цехĕ. Вăл вăхăтра промышленноç предприятийĕсем пирĕн территорире сысна фермисем тытса хăйсен рабочийĕсене аш-какайпа тивĕçтернĕ. Шупашкарти автомобильсем юсакан завод çав фермăра 500 сысна тытнă. Канаш элеваторĕн те ферма пурччĕ. Ял çыннисем валли ĕç çителĕклĕ пулнă.

Халĕ çак ĕçе эпир çĕнĕрен пуçартăмăр. Ялти культура çуртĕнче çĕвĕ цехĕ ĕçлет, унта 13 çамрăк хĕрарăм ача-пăча коляскисене сарма вырăн хатĕрĕсем çĕлет. Продукци Мускава, Екатеринбурга, Чĕмпĕре ăсанать. Хамăр республикăра та туянаççĕ. Ĕç укçи вăтамран 14-15 пин тенкĕ.

– Арçынсене ĕç вырăнĕ туса парас пирки шухăшламан-и?

– Арçынсене валли ĕç вырăнĕ тума кирпĕч цехне çĕнĕрен ĕçлеттерсе ярасшăн. Вĕсем çемьене пĕрер-икшер уйăхлăха пăрахса Мускав-Питĕр тăрăх нуша курса ан çӳреччĕр. Цеха хальхи вăхăтри оборудовани вырнаçтарасшăн.

– Ăна туянма укçа-тенкĕ чылай кирлĕ вĕт-ха…

– Ку цеха усма пулăшаканни – Тăрăн çынни, Екатеринбургра пурăнать. Цехра ĕçлеме кирлĕ хатĕре пире укçасăрах парать. Ку çеç те мар, вăл тăван ялĕнче часавай уçасшăн. Асăнмалăх пултăр тет.

– Эпĕ Киров облаçне, çамрăк чухне ĕçленĕ вырăнсене кайса çӳретĕп. Унта ялсем хупăнаççĕ, çынсем çуралса ӳснĕ вырăна пăрахса Раççейĕпе саланаççĕ. Сирĕн вара ялсенче çĕнĕ урамсем ӳсе-ӳсе лараççĕ.

– Чăнах та, çамрăксем ялтан каймаççĕ. Пирĕн пушă ларакан пĕр çурт та çук. Кам та пулин çуртне сутсан, ăна çийĕнчех туянаççĕ. Ялта пурăнма пĕтĕм услови пур. Кашни урамрах çулсене асфальт сарнă, кашни килте – газ, электричество. Тата мĕн кирлĕ? Йĕри-тавра хыр вăрманĕ, юнашарах Кĕçĕн Çавал юхса выртать.

Ачасем валли садик пур, ăна анлăлатма шухăшлатпăр. Мĕншĕн тесен хальлĕхе кунта черет пур-ха. Шкул та çакăнтах.

– Чăнах та, кунта вырăнĕ питĕ илемлĕ. Сирĕн чӳречерен пăхатăн та – йĕри-тавра вăрман.

– Советсен вăхăтĕнче кунта «Спутник» пионер лагерĕ пулнăччĕ, «перестройка» вăхăтĕнче ăна пĕтĕмпех пăсса-ватса пĕтерчĕç. Вырăнĕ, чăнах та, питĕ илемлĕ. Ытти çĕртен килеççĕ те: «Эсир мĕнле илемлĕ, сиплĕ вырăнта пурăнатăр», – тесе ăмсанаççĕ.

– Эсир тăлăх тăвата ачана çуртлă-хваттерлĕ тунă тенине те илтнĕччĕ…

– Тăрăн ялĕнче пурăннă Михаил Петров арăмĕ йывăр чирлесе вилчĕ, кайран хăй те пурнăçран сарăмсăр уйрăлчĕ. Тăватă ача тăлăха тăрса юлчĕ: виççĕшĕ интернатра ӳсрĕ, пĕр хĕр ачине ашшĕн йăмăкĕ пăхса çитĕнтерчĕ. Вĕсене Тăрăн ялĕнчех тăватă хваттерлĕ çурт лартса патăмăр. Виççĕшĕ пурăнма куçнă ĕнтĕ. Хĕрĕ Канашри финанс колледжĕнче вĕренет те, куçайман-ха. Аслă хĕрĕ çемьеллĕ, качча тухнă, икĕ ывăлĕ салтака кайса килнĕ.

– Аркадий Трофимович, укçа-тенкĕ ăçтан тупрăр?

– Раççей шайĕнче нумай ачаллă çемьесене хваттерпе е çурт-йĕрпе тивĕçтермелли программа пур. Шăпах çавăнпа килĕшӳллĕн укçине федераци бюджетĕнчен уйăрнă.

Тăрăн ялĕнчи икĕ çемьене – вĕсен те ултшар ача – кăçал икĕ хутлă çурт лартса паратпăр. Çурт лартма çĕр лаптăкĕ уйăрнă.

Пайкилт ял тăрăхĕнче халăх йышĕ хушăнсах пырать. 2010 çулта вицĕ ялта 33 ача çуралнă, вицĕм çулпа пĕлтĕр – 25-шер.

– Ял халăхĕ вывăх-чĕрлĕх усрать-и?

– Икшер ĕне усракан чылай. Хăшĕ-пĕри вицшер те усрать. Хам та ĕне, 12 сурăх, сысна, чăх-чĕп усратăп. Халĕ ялта çамрăк çемье нумай, вĕсем вывăх чылай усрама пуçласса шанатăп. Сĕте Канаш райповĕ тата тепĕр предприниматель пуçтараççĕ. Пĕр литршăн 16 тенкĕ параççĕ. Ман шухăшпа, сĕте ĕлĕкхи пек колхозăн пуçтармалла та сĕт-çу заводне леçмелле. Ун чухне сĕт укçине те, вывăха какая парса тунă укçана та колхозниксен лицевой счечĕ çине ĕç укçи пек кăтартса çырнă, мĕншĕн тесен вăл – ĕçлесе илнĕ укçа. Çак укçаран пенси фондне те куçарнă, пенсие тухнă чухне çакă çынсене пысăк пулăшу панă. Ун чухне колхозниксен тупăш налукĕ пулман.

Паянхи чи çивĕч ыйту – хуçалăхсенче механизаторсем çитменни. Унччен вĕсене Канашри 22-мĕш СПТУра вĕрентсе хатĕрленĕ. Халĕ ку вĕренӳ заведенийĕ хăйĕн профильне улăштарчĕ, Газпром валли кадрсем хатĕрлет. Механизаторсене Канашри ДОСААФ шкулĕнче хатĕрлеме пуçланă, çамрăксене çавăнта яратпăр. Унта пирĕн икĕ çамрăк вĕренет.

Ман шухăшпа – районта агрофирма е агрохолдинг йĕркелемелле, куçса çӳрекен механизациленĕ колоннăсем тумалла. Çавăн пек çине тăрса ĕçлесен кăна механизаторсен ыйтăвне татса пама пулать. Унсăрăн май çук.

Василий ЛАПИН.
Канаш районĕ.
Автор сăн ӳкерчĕкĕ

• Ялти çĕвĕ цехĕнче ĕçлекен хĕрарăмсем.

• ➡ 12 стр.

Пулăм

Хушма хуçалăх аталанать

Чăваш ялне халĕ 20 çул каяраххипе танлаштарайман: çурчĕсем кермен пек, хуралтисем хур вĕçсе каçайми. Шывĕ те килех кĕрет. Хушма хуçалăх та куç умĕнчех аталанать.

Ял çынни вывăх-чĕрлĕхрен питех пайта курманран пĕр вăхăт унăн шутне палăрмаллах чакарнăччĕ. Юрать-ха, пурнăçри çак тӳнтерлĕх татах япăх витĕм кӳнине ăнланса илчĕç юлашки вăхăтра. Йăнăша тӳрлетме патшалăх та пысăк пулăшу кӳрет. Элĕксем унăн уссине тахçанах туйса илнĕ.

Кăçалхи кăрлач-ака уйăхĕсенче Элĕк районĕнче 163 çемье килти хушма хуçалăха аталантарма 34 млн та 846 пин тенкĕлĕх кредит илме килĕшӳ çырнă. Халăх ытларах çăмăллăхлă кредитпа усă курасшăн. Ку ыйтупа ял тăрăхĕсенчи специалистсем документсене тĕплĕ тата хăвăрт хатĕрлеме пулăшнипе кăмăллă çынсем. Сăмах май, хушма хуçалăха аталантармалли наци программи пурнăçланма тытăннăранпа Элĕксем пурĕ 620 млн та 475 пин тенкĕлĕх 4117 кредит илнĕ. Ку районта çак тĕллевпе усă курнин 46,2 процентĕпе танлашать.

Район администрацийĕнчен пĕлтернĕ тăрăх – ял çынни çăмăллăхлă кредитпа ăратлă вывăх-чĕрлĕх, элита вăрлăх, техника туянма, витесемпе фермăсем çĕклеме, пуррине çĕнетме усă курать. Хăш-пĕр çемье сăвакан 6-10 ĕне тытать ĕнтĕ.

А.СТЕПНОВ

ВЫРӐНТИ ХӐЙ ТЫТӐМЛӐХ

Хастар

Мухтав паллине тивӗҫрӗ

Вырӑнти хӑй тытӑмлӑх кунне палӑртнӑ самантра Красноармейски районӗнчи Кӗҫӗн Шетмӗ ял тӑрӑхӗн ертсе пыракан специалист экспертне Г.Ефимовӑна «Чӑваш Республикинчи вырӑнти хӑй тытӑмлӑх органӗсенче тӳрӗ кӑмӑлпа ӗҫленӗшӗн» виҫҫӗмӗш номерлӗ Мухтав паллипе чысларӗҫ.

Влаҫ аталанӑвне пысӑк тӳпе хывнӑшӑн тивӗҫрӗ ӑна Галина Георгиевна. Уявра ҫак наградӑна Трак енри хастара Чӑваш Республикин Пуҫлӑхӗ Михаил Игнатьев пачӗ /*сӑн ӳкерчӗкре*/.

Ку тытӑма Г.Ефимова 1993 ҫулта килнӗ. Малтанах Яманак ял тӑрӑхӗн администрацийӗнче ҫӗр йӗркелӳҫӗре ӗҫленӗ, 2006 ҫултанпа – Кӗҫӗн Шетмӗ ял тӑрӑхӗн ертсе пыракан специалисчӗ. Яланах пуҫарулӑхпа палӑрать. 2002 тата 2006 ҫулсенчи Пӗтӗм Раҫҫейри ял хуҫалӑх тата 2010 ҫулхи халӑх ҫыравӗсене хатӗрленсе ирттерме пысӑк хастарлӑхпа хутшӑнчӗ. Ял тӑрӑхӗн архив фондне йӗркелеме, ялсене тирпей-илем кӗртессипе республикӑри конкурса хутшӑнма хатӗрленмешкӗн сумлӑ тӳпе хывать. 2012 ҫулта Галина Георгиевна «Чӑваш Республикинчи муниципалитетӑн чи лайӑх служащийӗ» конкурсӑн районти тапхӑрӗнче мала тухрӗ. Ҫав ҫулах ЧР Патшалӑх Канашӗн Хисеп хутне тивӗҫрӗ. Ытти награда та чылай унӑн. Общество организацийӗсемпе тачӑ ҫыхӑну тытать. Вырӑнти хӗрарӑмсен канашӗн членӗ. Ҫамрӑксен хушшинче сывӑ пурнӑҫ йӗркине сарма тӑрӑшать, спорт ӑмӑртӑвӗсене хутшӑнать, тӑтӑшах малти вырӑнсене йышӑнать. Мӑшӑрӗпе – Василий Яковлевичпа – ывӑлпа хӗр ҫитӗнтерчӗҫ, аслӑ пӗлӳ пачӗҫ. Вӗсен ҫемйинче халӗ усрав хӗр кил ӑшши тупнӑ.

■ **Виктор ДАНИЛОВ.**
Автор сӑн ӳкерчӗкӗ

Ахрӑм

«Влаҫӑн та пуҫарулӑхӗ кирлӗ»

Асӑннӑ статья /«Хыпар», 2014, ака, 12/ авторӗ Ревокат Моисеев питӗ кирлӗ, ҫивӗч ыйту хускатнӑ. Апла тӑк ку пӗр ҫын шухӑшӗ кӑна мар. Вӑл чылайӑшне хумхантарать: «Ас тӑвӑма» тепӗр хут хатӗрлемеллех! Ҫӗнтерӳпе таврӑннисен хушамат-сӑнӗсене кӗртсех ҫӗнӗ кӑларӑм тӑвасчӗ.

Эпӗ ҫуралса ӳснӗ Вӑта Пукашран та унта чылайӑн кӗрейместӗр юлнӑ. Вӗсен шутӗнче – пӗр тӑван Смеловсем. Пайӑррӑн каласан – кукаҫин шӑллӗн ывӑлӗсем: Иванпа Константин Смелов офицерсем. Иван район центрӗнче, Константин Самарта тӗпленнӗ. Иккӗшӗн хушамачӗ те Кӗнеке-палӑкра ҫук.

Асаттен пиччӗшӗн усрав ывӑлӗ Максим Шашков вӑрҫӑ хыҫҫӑн Пермь облаҫӗнчи /халӗ – край/ пӗр ялта пурӑннӑ. Алли йывӑр сусӑрланнӑ пулин те трактор-комбайн ҫинчен анман... Петр Коротков Тутарстанри Аксура прокурор пулнӑ. П.Хусанкайсем патӗнче хваттерленнӗ. Паттӑрсен вилӗмӗпе пуҫ хунӑ. Унӑн ятне те тупаймастӑн. Кукамай шӑллӗ Иван Журавлев Сӗнтӗрвӑрри район центрӗнче вӑй хунӑ, Петр Коротков офицер Киевра, Иван Семенов учитель хамӑр районти Турханкассинче тӗпленнипе кӗреймен-ши кӗнекене?

Перан Микули ҫӑм арманҫи, Никитинсем Ҫармӑсра пурӑнние – кӗмесӗр юлнисем. Фронтран урасӑр таврӑннӑ Николай Фомин /Хомок Коли/ та вилнӗ хыҫҫӑн ҫав кӗнекене кӗме темшӗн тивӗҫмен. Вӗсем пирки ял тӑрӑхӗн администрацийӗнче ӗҫлекенсен ватӑсенчен ыйтса пӗлмеллех пулнӑ ӗнтӗ!

Кашни ялтах тенӗ пек вӑрҫӑра пуҫ хунисене асӑнса лартнӑ палӑк пур. Анчах вӗсем ҫине ҫыпӑҫтарнӑ плитасем ҫинчи ятхушамат тӗссӗрленнӗ. Ҫӗнетсех тӑма ыйтсан вырӑнти влаҫрисем сӗнӳ паракан ҫине сиввӗн пӑхни те пулнӑ. Чечек кӑшӑлӗ е ҫыххине вӑрттӑн пырса хурса хӑвараҫҫӗ: митингсӑр, пухусӑр...

Фронтран чӗрӗ-сывӑ таврӑнса кайран пурнӑҫран уйрӑлса кайнисем те манӑҫсах пыраҫҫӗ. Вӗсен хушамачӗсем те вилнисен палӑкӗ ҫинче пулмалла! Чылай ялта ҫапла тӑваҫҫӗ те. «Ас тӑвӑма» ҫӗнӗ ятсемпе тӑсасчӗ. Кунта чӑннипех те влаҫӑн пуҫарулӑх кӑтартмалла.

■ **Анатолий МАКСИМОВ.**
Сӗнтӗрвӑрри районӗ

Пуриншӗн те ҫывӑх ят

Ҫак кунсенче республика общественноҫӗ Чӑваш халӑх поэчӗ Ҫемен Элкер ҫуралнӑранпа 120 ҫул ҫитнине чыслӑн паллӑ тӑвать. Йӗпреҫ тӑрӑхӗнче пурӑнакансене вара тӑван литературӑна хӑйӗн чаплӑ хайлавӗсемпе пуянлатнӑ ҫыравҫӑ Пысӑк Упакассинче ҫуралса ӳсни тивӗҫлипех мӑнаҫлантарать. Паян Семен Васильевичӑн тӑван ялӗнче ҫак ятпа ӑслӑлӑхпа практика конференцийӗ иртет. Унта чӑваш писателӗсемпе поэчӗсем, искусство ӑстисем кӑна мар, «Кушлавӑш тӑрӑхне кӗрекен вун икӗ ял уйӗнче» вырнаҫнӑ ял тӑрӑхӗсен администрацийӗсен сумлӑ делегацийӗсем те хутшӑнаҫҫӗ. Ҫак мероприяти умӗн пирӗн корреспондент вӗсен ертӳҫисемпе курса калаҫнӑ.

Евгений Ерилеев, Йӗпреҫ районӗнчи Пысӑк Упакасси ял тӑрӑхӗн пуҫлӑхӗ:

– Авалхи чӑваш ялӗнче, хӑйӗн ҫутӑ хумӗсене Ҫавала хӑвалакан Кушлавӑш юхан шывӗ ҫыххӗнчи Пысӑк Упакассинче кун ҫути курнӑ пултаруллӑ ҫын чӑваш литературин тӳпинче ҫутнӑ ҫӑлтӑр паян та тап-тасан ялтӑртатса ҫунни пире, унӑн ентешӗсене, чӑннипех савӑнтарать. Чӑваш халӑх поэчӗн юбилейне кӗтсе илме хатӗрленсе пӗрлехи йышпа сахал мар ӗҫ пурнӑҫларӑмӑр. Элкер урамӗнче те, ытти урамра та – тасалӑхпа тирпейлӗх. Поэт ячӗллӗ пӗтӗмӗшле пӗлӳ паракан тӗп шкулта вӗренекенсем сад-вӑрман уйӑхлӑхне хутшӑнса Элкер скверне ҫӗнӗ хунавсем лартрӗҫ.

Тӗп ялти тӗслӗх вулавӑшра тата шкулти Элкер музейӗнче юбилейпа ҫыхӑннӑ темиҫе мероприяти ирттертӗмӗр. Вӗсем кӑсӑк тата тивӗҫлӗ шайра иртчӗр тесе вӗрентекенсемпе вӗренекенсем те, культура учрежденийӗсенче ӗҫлекенсем те, ял тӑрӑхӗн администрацийӗн специалисчӗсем те нумай тӑрӑшрӗҫ.

Семен Васильевич – пирӗн йӑх-несӗлшӗн ҫывӑх та хаклӑ ят. Вӑл хӑйӗн вилӗмсӗр «Хӗн-хур айӗнче» поэминче Ериле мучие ӑшшӑн сӑнарласа кӑтартнӑ. Ериле мучи – пирӗн хушамата пуҫласа яраканӗ. Темиҫе ӗмӗрте «йӑх йывӑҫҫи» туратланса Упакасси тӑрӑхӗнче чи анлӑ сарӑлнӑ хушаматсенчен пӗри пулса тӑнӑ. Элкер ҫырнӑ «Кушлавӑш уйӗ» очерка ҫак кунсенче тепӗр хут вуласа тухрӑм. Семен Васильевич канӑҫсӑр чун-чӗрелле тавра пӗлӳҫӗ те пулнӑ иккен. Истори пӗлтерӗшлӗ ҫав хайлав паянхи яш-кӗрӗмпе хӗр-упраҫа та шырав ҫулне тақӑрлатсах тӑма хистет.

Евгений Музяков, Вӑрнар районӗнчи Ершепуҫ ял тӑрӑхӗн пуҫлӑхӗ:

– Ҫемен Элкер кӗнекисемпе шкулта вӗреннӗ чухнех паллашнӑ. Манӑн асӑмра вара нимӗнле йывӑрлӑх умӗнче те пуҫ усман Чакка сӑнарӗ яланлӑхах «тӗрленсе» юлнӑ. Эпӗ кӑна мар, пирӗн тӑрӑхри ытти ҫын та ҫак сӑнарта шанчӑк паракан вӑя курать. Ахальтен мар Кушлавӑш тӑрӑхне кӗрекен ялсенче «Эпир – Чакка йӑхӗнчен» каларӑш хӑйӗн тивӗҫлӗ вырӑнне тупнӑ.

Чӑваш халӑх поэчӗн «Кушлавӑш уйӗ» истори очеркӗ, паянхи вӑхӑт тӳпинчен пӑхсан та пысӑк пӗлтерӗшлӗ произведени. Семен Васильевич Ершепуҫ, Кӳстӳмӗр тата Отиккево ялӗсен кунҫулне, вӗсен ҫыннисен пурнӑҫӗпе ӗҫне-хӗлне тимлӗн, тӑрӑшуллӑн тӗпчесе килес ӑру валли чӑннипех паха парне хӑварнӑ. Ҫавӑншӑн ӑна пысӑк тав.

Евгений Нараткин, Вӑрнар районӗнчи Кульцав ял тӑрӑхӗн пуҫлӑхӗ:

– Кушлавӑшпа Пӑтавӑш юхан шывӗсем пӗрлешнӗ вырӑнта никӗсленӗ Кульцавпа Зеленовка /Алманчӑк/ ялӗсем хӑй вӑхӑтӗнче «Кушлавӑш текен вун икӗ ял уйне» кӗнӗ. Вӗсенче, тӗпрен илсен, вырӑссем пурӑннӑ. Икӗ ялӗ те XVIII ӗмӗр варринче пуҫланса кайнӑ. Семен Васильевич «Хӗн-хур айӗнче» поэмӑра ҫырса кӑтартнӑ ӗҫсем ҫав тапхӑрта пулса иртеҫҫӗ. Эпӗ ҫак хайлавӑн вырӑсла куҫарса кӑларнӑ варианчӗпе нумай пулмасть кӑнакха паллашрӑм. Поэмӑра Кульцав ялӗн вырӑсӗсемпе Кушлавӑш тӑрӑхӗнчи чӑвашсен хушшинчи ҫыхӑнусем мӗнлерех аталанса-йӗркеленсе пыма тытӑнни-не те уҫӑмлӑн ҫырса кӑтартнӑ.

Паян эпир Кушлавӑш тӑрӑхне кӗрекен 12 ял ҫыннисемпе пӗр кил-йыш туйӑмӗпе пурӑнатпӑр. Чӑн та, вун икӗ ялтан пӗри – Зеленовка – халӗ ҫук, иртнӗ ӗмӗрӗн 70-мӗш ҫулӗсен пуҫламӑшӗнче кунти ҫынсем ҫӗр-шывӑн тӗрлӗ кӗтесне куҫса кайнӑ.

Кульцав ял тӑрӑхне тӗп ялсӑр пуҫне тата Кивӗ Мӗлӗшпе Ҫӗнӗ Мӗлӗш ялӗсем кӗреҫҫӗ. Вырӑссемпе чӑвашсем тӑванлӑхпа туслӑх туйӑмӗсене малти вырӑна хурса тата хӑйсене Пахомкӑпа Чакка йӑх-несӗлӗсем пек курса ҫӗнӗ самана хывнӑ ҫулйӗре малалла такӑрлаҫҫӗ.

■ **Геннадий ВАСИЛЬЕВ ҫырса илнӗ**

Ыйту-хурав

Пирӗн пуҫлӑх – нотариус та

Ял тӑрӑхӗн пуҫлӑхӗ нотариус тивӗҫне те пурнӑҫлама пултарать тени тӗрӗсех-ши?

Е.СЕРГЕЕВА.
Тӑвай районӗ.

РФ Юстици министерствин Чӑваш Республикинчи управленийӗнчен пӗлтернӗ тӑрӑх – федерацин 2008 ҫулта йышӑннӑ 258-мӗш саккунӗнче килӗшуллӗн нотариат ҫук ял тӑрӑхӗсенче ҫак ӗҫе пуҫлӑх хӑй е вӑл ятарлӑ хушупа ҫирӗплетнӗ вырӑнти хӑй тытӑмлӑх органӗн специалисчӗ пурнӑҫлать. Вӗсен 5 тивӗҫе пурнӑҫлама ирӗк пур: шантару хутне, доверенноҫе, документсен копийӗсен чӑнлӑхне, унччен явапла ҫынсем алӑ пуснисене ҫирӗплетеҫҫӗ тата еткере куҫакан пурлӑха управа илеҫҫӗ, кирлӗ пулсан – унпа усӑ курма пултараҫҫӗ.

Ял тӑрӑхӗн пуҫлӑхӗ е унӑн специалисчӗ алӑ пусса, пичет ҫапса ҫирӗплетнӗ документ ҫакна тума тивӗҫлӗ нотариус ҫирӗплетни пекех юридици вӑйӗллӗ. Унсӑр пуҫне вырӑнти хӑй тытӑмлӑх органӗсенчи должноҫри ҫынсен лицензиллӗ нотариус пекех нотариат ӗҫӗсен вӑрттӑнлӑхне упрамалла. Хутсене ҫирӗплетнӗ чухне «усӑлнӑ» хӑш-пӗр факта е пулӑма ыттисене пӗлтерме юрамасть. Ҫак ҫирӗплӗх вырӑнти хӑй тытӑмлӑх органӗнче ӗҫленӗ ҫын урӑх ӗҫе куҫсан е тивӗҫлӗ канӑва кайсан та сыхланса юлать. Саккун суд, прокуратура, следстви органӗсем тата суд приставӗсем ыйтнипе вӗсене кӑна ҫав вӑрттӑнлӑхсене «уҫма» ирӗк парать. Халал хучӗн справкине халал хутне ҫырнӑ ҫын вилни ҫинчен калакан свидетельствӑна кӑтартсан кӑна параҫҫӗ.

Нотариат ӗҫне пурнӑҫланӑшӑн илекен тӳлев хакне /пошлина калӑпӑшне/ РФ Налук кодексӗнче ҫирӗплетнӗ. Ытти РФ нотариат ӗҫ-хӗлне йӗркелекен саккунлӑхпа килӗшуллӗн нотариатӑн ытти тарифӗ те – лицензиллӗ нотариусшӑн та, вырӑнти хӑй тытӑмлӑх органӗн пуҫлӑхӗпе специалисчӗшӗн те – пӗр пек. Нотариатӑн пӗтӗм ӗҫне ял тӑрӑхӗн администрацийӗн пӳлӗмӗнче ирттерни питӗ пӗлтерӗшлӗ. Урӑхла туни – саккуна пӑсни. Саккун ҫапах йывӑр чире пула ҫын влаҫ органне ҫитеймен чухне влаҫ тытӑмӗн явапллӑ ҫыннисене ун патне кайма ирӗк парать. Ҫакна влаҫ тытӑмӗнчи специалист хӑйӗн ял тӑрӑхӗн территорийӗнче кӑна пурнӑҫлама пултарать. Унӑн тулашӗнчи нотариат ӗҫӗ юридици вӑйӗсӗр шутланать.

«Вырӑнти хӑй тытӑмлӑх» проект ЧР Информаци политикипе массӑллӑ коммуникацисен министерстви пулӑшнипе пурнӑҫланать.
Юрий СТЕПАНОВ хатӗрленӗ.● Ҫырӑр: Шупашкар хули, И.Яковлев проспекчӗ, 13, «Хыпар». ● Шӑнкӑравлӑр: /8352/ 28-85-01.

ЫЙТУ ХУРАВ

Паттăр артист

Шупашкарта Зоя Яковлева урамĕ пур. Çак çын кам пулнине, мĕнле ĕçпе палăрнине пĕлес килет.

И.АНИСИМОВА.
Тăвай районĕ.

Зоя Титовна Яковлева актриса /сцена псевдонимĕ – Павлова/ 1898 çулта Шупашкарта çуралнă. 1924 çулта Хусан театр студийĕнчен вĕренсе тухнă. 1918-1922 çулсенче Шупашкарти халăх çурчĕ çумĕнче йĕркеленнĕ театр коллективĕнче, Чăваш патшалăх академи драма театрĕн вырăс труппинче ĕçленĕ. 1925-1938 çулсенче – Брянск тата Бежецк хулисен, Вологда тата Ленинград облаçĕсен театрĕсен артисчĕ. 1938-1944 çулсенче А.М.Горький ячĕллĕ Крым драма театрĕн /Симферополь хули/ сцени çинче выляна. 100 ытла сăнар калăпланă. Вĕсен шутĕнче: Наташа /М.Горький, "На дне"/, Акулька /И.Спажинский, "Старые годы"/, Улита /А.Островский, "Лес"/ т.ыт.те.

Тăван çĕр-шывăн Аслă вăрçи вăхăтĕнче Крымра подпольщиксен "Кăйкăр" ушкăнĕнче тăнă. Артистка разведкăна çÿренĕ, вăрттăн информаци пухнă, листовка салатнă... Пĕррехинче ăнсăртран тăшман аллине лекнĕ. 1944 çулта хулана ирĕке кăлариччен виçĕ кун маларах фашистсем З.Яковлевăна театрăн çичĕ ĕçченĕпе пĕрле асаплантарса вĕлернĕ. Ентеше Симферополь хули çывăхĕнчи Дубкири тăванла масарта пытарнă.

Крым подпольщикĕсен паттăрлăхне А.Васильевпа Л.Эльстон пьесисемпе лартнă "Актеры" /Мускав, 1949/ тата "Они были актерами" /Крым драма театрĕ, Симферополь/ спектакльсене, "Они были актерами" илемлĕ фильма /"Мосфильм", 1982/ халалланă. Шупашкарти Вырăс драма театрĕ "Актриса" спектакль /М.Удалов/ лартнă. Тĕп сăнар прообразĕ – З.Яковлева.

Фильм композиторĕ – пирĕн ентеш

Пĕрремĕш канал "Переводчик" фильм кăтартрĕ. "Композиторĕ – Алексей Айги" тесе çырнине вуласа юлма ĕлкĕртĕм. Геннадий Айхи ывăлĕ мар-и вăл?

С.КИРИЛЛОВ.
Канаш хули.

"Переводчик" /тепĕр ячĕ "Чарли"/ мини-сериала /режиссерĕ А.Прошкин/ "Марсмедиа" 2013 çулта ÿкернĕ. Кăрлачăн 31-мĕшĕнче Израильте пĕрремĕш хут экран çине кăларнă.

...Фильмри ĕçсем фашистсен оккупацийĕ вăхăтĕнче пулса иртеççĕ. Химии преподавателĕ Андрей Петрович Стариков, "Чарли Чаплин" хушма ят илнĕскер, мăшăрĕпе тата амăшĕпе тĕрлĕ халăх çынни /украин, вырăс, еврей, тутар, эрмен/ хÿтлĕх тупнă кивĕ çуртра пурăнать. Нимĕçсем килни вĕсен пурнăçне тĕпрен улăштарать. Çывăх çыннисене хÿтĕлессишĕн Чарлин фашистсен штабĕнче куçаруçăра ĕçлеме, нацистсене партизансемпе кĕрешме пулăшмашкăн тивет. Тăванĕсемшĕн тăрăшса кÿршĕсене суттине ăнланни мĕскĕн вĕрентекенĕн пурнăçне тÿсме çук йывăрлатать. Юлашкинчен, чăтăмлăхĕ пĕтсе çитсен, халĕччен нимĕнпе те палăрман учитель паттăр пулса тăрать...

Фильма юрă-кĕвĕпе пуянлатаканни, çăнах та, пирĕн мухтавлă ентешĕн Геннадий Айхин ывăлĕ. Алексей Геннадьевич 1971 çулхи утă уйăхĕн 11-мĕшĕнче Мускавра çуралнă. Ипполитов-Иванов ячĕллĕ музыка училищинчен вĕренсе тухнă. Композитор, скрипач, «4'33''» ансамбль ертÿçи. Минимализма çывăх эстетикăра ĕçлет.

Ансамбле Мускавра 1994 çулхи çу уйăхĕнче йĕркеленĕ. Яланхи йыш çук. Ушкăн Айхи хайлавĕсене /импровизацилесе/, Джон Кейдж, Терри Райли, Стив Райх тата ытти автор юрри-кĕввине вылять. Пĕрремĕш хут ансамбль гастрольте Самар хулинче 1996 çулта пулнă. Хальхи вăхăтра Раççей хулисенче, Европа çĕр-шывĕсенче хăйсен пултарулăхĕпе паллаштараççĕ.

"Каменская", "Гибель империи", "Доктор Тырса", "Охотники за бриллиантами", "Зеркала", "Орда" тата ытти вун-вун фильмра Алексей Айги кĕвви янăрать. Унăн пултарулăхне çутатакан вун-вун диск кун çути курнă. Ентеш сумлă тĕрлĕ премие тивĕçнĕ.

Чĕлхесене танлаштаракан словарь

Мĕн пур чĕлхен тата вырăнти калаçусен танлаштарулла словарĕ çинчен, унта чăваш сăмахĕсем те кĕни пирки вуласа пĕлтĕм. Мĕнле словарь вăл? Кам пухса хатĕрленĕ? Хăçан кун çути курнă?

А.ЗОЛОВ.
Вăрнар районĕ.

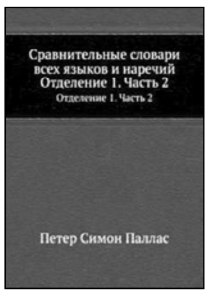

Чĕлхесен тата вырăнти калаçусен танлаштарулла словарĕсем – тăван чĕлхен XVIII ĕмĕр вĕçĕнчи танлаштарулла лексикографи палăкĕсем. Вĕсене II Кĕтерне патша хушăвĕпе П.Паллас ертсе пынă авторсен пысăк ушкăнĕ хатĕрленĕ.

Пĕрремĕш вариант "Сравнительные словари всех языков и наречий, собранные десницею высочайшей особы" ятпа /1 п, 1787; 2 п, 1789/ кун çути курнă. Унта 200 чĕлхе /Европа чĕлхисем – 51, Ази чĕлхисем – 149/ кĕнĕ. Кашнинчен часчасах усă куракан 285 сăмах илнĕ. Малтан вырăслине çырнă, унтан ытти чĕлхери çавăн пек пĕлтерĕшлĕ сăмахсене вырнаçтарнă. Словарьте чăваш чĕлхин материалĕ 64-мĕш тăрать. "Хисепсем" пайра – 70-мĕш вырăнта.

Пĕрремĕш тăракан вырăс сăмахĕсене алфавитпа мар, хăйне евĕрлĕ семантика йĕркипе вырнаçтарнă. Тĕслĕхрен: бог – тора, отец – атте, мать – амăшĕ, амши, дочь – хирь, хирь ача, муж – опушка, упышка, жена – аврум... Хăш-пĕр вырăс сăмахĕ /весна, осень, зима, гром/ валли чăвашлине тупайман е пĕлтерĕшĕ тĕлĕшĕнчен тĕрĕсех марри не çырнă.

Икĕ пай кун çути курнă хыççăн II Кĕтерне патша танлаштаракан чĕлхесен материалне алфавит йĕркипе вырнаçтарса тепĕр словарь кăларма шухăш тытнă. Çĕнĕ кĕнеке Санкт-Петербургра 1790-1791 çулсенче "Сравнительный словарь всех языков и наречий, по азбучному порядку расположенный" ятпа 4 томпа пичетленнĕ. Унта 279 чĕлхен лексика материалĕ кĕнĕ.

Факт /сасăсен янăравне тĕрĕс палăртманни, сăмахсене йăнăш куçарни т.ыт.те/ тата типографи йăнăшĕ сахал мар пулин те словарь тăван çĕр-шыври тата анăçри ăсчахсене чăваш чĕлхипе паллашма, унăн тĕнчери чĕлхесен хушшинчи вырăнне, генетика çыхăнăвĕсене палăртма май паракан паха çăл куç. Унпа, тĕслĕхрен, Ю.Клапрот, А.Бальби, М.Кастрен т.ыт.те час-часах усă курнă.

Словарьте хальхи чĕлхере тĕл пулман сăмах чылай. Вĕсем XVIII ĕмĕрти чăваш чĕлхи лексикине тата сăмахсен йĕркеленĕвне тĕпчеме, этимологине палăртма пулăшаççĕ.

Ют çĕр-шыв çыннисем – Совет Союзĕн Геройĕсем

Ют çĕр-шыв çыннисен хушшинче те Совет Союзĕн Геройĕн ятне илнисем пур. Вĕсенчен пĕри, тĕслĕхрен, Фриц Шменкель нимĕç. Мĕнле паттăрлăхшăн чысланă ăна? Урăх патшалăх çыннисенчен çакăн пек пысăк хисепе тата кам тивĕçнĕ?

А.СТЕПАНОВ.
Элĕк районĕ.

Фриц Шменкель ефрейтор /сăн ÿкерчĕкре/ Хĕвел тухăç фрончĕн 186-мĕш пехота дивизине лекнĕ. Анчах Шменкель коммунист Совет Союзне хирĕç çапăçасшăн пулман. 1941 çулхи чÿк уйăхĕнче вăл вермахт çарĕнчен тарнă. Темиçе уйăх ялсем тăрăх çапкаланса çÿренĕ хыççăн партизансен "Фашизма – вилĕм!" отрядне лекнĕ. Малтанхи вăхăтра вермахт ефрейторĕ çине шанмасăртарах пăхнă. Каярахпа Иван Иванович ят панă нимĕçе пысăк операцисене явăçтарма пуçланă.

Пĕррехинче вермахт генералĕн тумне тăхăннă Фриц çул çинче йывăр тиевлĕ машинăна чарнă. Унта партизансене питĕ кирлĕ хĕç-пăшалпа апат-çимĕç туллиех пулнă. Ку Шменкелĕн пархатарлă ĕçĕсен пĕр пĕчĕк пайĕ кăна-ха...

1943 çулхи раштавăн 30-мĕшĕ умĕнхи каç фронт линийĕ урлă каçнă чухне Шменкель тата унпа пĕрле икĕ партизан хыпарсăр çухалнă. Вăрçă хыççăн чылай çул иртсен тин вĕсем тыткăна лекнине пĕлнĕ. Шменкеле Минскра Германин çар сучĕн приговорĕпе асаплантарса вĕлернĕ.

1964 çулхи юпан 6-мĕшĕнче Фриц Шменкеле Совет Союзĕн Геройĕн ятне панă.

Миланра çуралса ÿснĕ Примо Джибелли сăнавçă летчик 20-мĕш çулсен пуçламăшĕнче Совет Союзне куçса килнĕ. Украинăра бандитсемпе, Вăтам Азире басмачсемпе çапăçнă. Тыткăна лекнĕ, апла пулин те акăлчансен çар канашçи ларнă самолета вăрласа тарма пултарнă. Кольдерон ят панă итальян Испани вăрçинче франкистсен аллине лекнĕ...

1936 çулхи раштавăн 31-мĕшĕнче СССР Тĕп ĕçтăвкомĕн йышăнăвĕпе "Совет Союзĕн хÿтĕлев хăватне вăйлатас тĕлĕшпе Правительствăн ятарлă тата кăткăс заданийĕсене пурнăçласа паттăрлăх кăтартнăшăн" Примо Джибеллие вилнĕ хыççăн Совет Союзĕн Геройĕн ячĕпе чысланă.

Тăван çĕр-шывăн Аслă вăрçи вăхăтĕнче ют çĕр-шыв çыннисенчен чи малтан Отакар Ярош, Воронеж фронтĕнче çапăçнă Чехословаки батальонĕн рота командирĕ, Герой ятне илнĕ. Унăн салтакĕсем Харьков облаçĕнчи Соколово ялĕ çывăхĕнче нимĕçсемпе çапăçăва кĕнĕ. Рота

19 танк, ултă бронетранспортера, автоматчиксене тĕп тунă. Командир йывăр аманнă пулин те салтаксене тăшмана хирĕç тăма хавхалантарнă...

Ылтăн Çăлтăра çавăн пекех Францин истребительсен "Нормандия-Неман" авиаполкĕнче çапăçнă виçĕ гражданинĕ – Марсель Оливье Альбер, Марсель Лефевр /вилнĕ хыççăн/, Ролан Польз д'Ивуа де ла Пуап – тивĕçнĕ. Испанин Коммунистсен партийĕн генеральнăй секретарĕн ывăлĕ Рубен Ибаррури те Совет Союзĕн Геройĕ. 1942 çулхи çурла уйăхĕнче Котлубань станцийĕ çывăхĕнче Ибаррурипе юлташĕсем фашистсемпе хаяр çапăçăва кĕнĕ. Йывăр аманнă 22 çулти Рубен госпитальте пурнăçран уйрăлнă. 14 çултан Аслă Канаш Президиумĕ испана чысласси çинчен Указ кăларнă...

Аслă шкула кĕме хатĕрленĕ

Иртнĕ ĕмĕр пуçламăшĕнче рабфаксене мĕн тĕллевпе уçнă?

М.ТИХОНОВА.
Çĕмĕрле районĕ.

Рабочи факультетсем – рабочисен тата хресченсен йышĕнчи çамрăксене техникумсемпе аслă шкулсене кĕмешкĕн хатĕрленме пулăшакан вĕренÿ учрежденийĕсем.

Чăваш Енри пĕрремĕш рабфак Шупашкарта 1921 çулхи раштавра тĕн училищи пулнă çуртра уçăлнă. 1922 çулхи авăн уйăхĕнче техника уйрăмĕнче – 111, биологи уйрăмĕнче 140 çамрăк вĕреннĕ. Çак йышран 62,4 проценчĕ – чăваш, 34,6 проценчĕ – хĕрарăмсем. 30 преподаватель ĕçленĕ.

Чÿк уйăхĕнче каçхи уйрăм йĕркеленĕ. Кăнтăрлахи уйрăмра – виçĕ, каçхинче тăватă çул вĕрентнĕ. Чăваш Ен çыннисене комсомолăн уес тата облаç комитечĕсем сĕннипе вĕренме илнĕ. 1924 çулта республика тулашĕнче пурăнакансене те йышăнма пуçланă. Рабфак 1930 çулчен /10 выпуск/ 349 каччăпа хĕре çĕр-шыври аслă шкулсене вĕренме кĕмешкĕн хатĕрлесе кăларнă.

1930 çулта Чăваш Ен рабфакĕн никĕсĕ çинче хăй тĕллĕн ĕçлекен виçĕ вĕренÿ заведенийĕ йĕркеленнĕ. Çĕмĕрле хулинчи индустрипе техника, Шупашкарти педагогика тата ял хуçалăх рабфакĕсенче 820 çын вĕреннĕ. Етĕрне тата Сĕнтĕрвăрри хулисенче хăш-пĕр çулта педагогика рабфакĕн филиалĕсем ĕçленĕ.

1932 çулта Чăваш Енре кăнтăрлахи – тăватă, каçхи виçĕ рабфакра 1390 çамрăк пĕлÿ илнĕ. 1937 çулта пилĕк рабфакра /Шупашкарти педагогика, ял хуçалăх, медицина, Улатăрти вăрман техникин, Çĕмĕрлери индустрипе техника/ 876 çын вĕреннĕ. Тăван çĕр-шывăн Аслă вăрçи пуçлансан рабфаксем хупăннă.

Кăларăма Валентина БАГАДЕРОВА хатĕрленĕ.

Сывлăх сыхлавĕ

Куçса çӳрекен центр пулăшнипе

Cap.ru сăн ӳкерчĕкĕ

ЧР Сывлăх сыхлавĕпе социаллă аталану министерстви тата инвалидсен диабет обществин "ДиаС" организацийĕ пуçарнипе Шупашкар хулинчи Республика лапамĕнче "Сахăр чирĕ – сиплеме вăхăт" акци иртрĕ. Унта хутшăнса хула çыннисемпе хăнисем куçса çӳрекен диабет-центрта экспресс-тест витĕр тухрĕç, кĕске хушăрах юнри сахăр виçине тӳлевсĕр тĕрĕслеттерме пултарчĕç.

Асăннă мероприятин пĕрремĕш кунĕнче 529 çын çак пулăшупа усă курчĕ, 47-шĕн е 9 процентĕн юнри сахăр виçи пысăккине палăртнă, диагноза уçăмлатас тĕллевпе вĕсене хушма тĕпчеве янă.

Халăх сывлăхĕшĕн çапла майпа тăрăшнине çынсем ырлаççĕ, çакна вĕсем уççăнах пĕлтереççĕ тата тухтăрсене тав тăваççĕ. Шупашкарта пурăнакан Р. сахăр чирне профилактикăлас тĕллевпе ятарлă акци ирттересси çинчен хаçатра вуласа пĕлнĕ те диабет-центр йышăнăвне кайма шухăшланă. Чăн та, сиплев учрежденине çитсе килме те май пулнă-ха. Анчах унта регистратурăра çырăнмалла, тухтăр патне лекмешкĕн черетре тăмалла. Пенсионеркăшăн çакă чăрмавлă та.

"Кунта усă сывлăшра юнри сахăр хисепне палăртма май туса панипе питĕ кăмăллă эпĕ, тухтăрсем ăш пиллĕн йышăнаççĕ, тĕрĕслев процедури никама та канăççăрлантармасть-ыраттармасть, мĕншĕн тесен ăста специалистсем хальхи кăткăс техникăпа усă кураççĕ. Черет те пысăк мар", – тет вăл.

Асăннă мероприяти тĕллевĕ чăннипех пархатарлă: организмри углевод ылмашăвĕ пăсăлнă çынсене тупса палăртасси тата общественноçа сахăр чирне малтанхи тапхăртах диагностикăлас тĕлĕшпе тимлĕрех пулма ыйтасси.

Диабет – вăрттăн çыртакан амак, хăй çинчен тăруках систермест вăл. Çын диагноза пĕр-пĕр операцие хатĕрленнĕ чухне е диспансеризацире кăна пĕлет. Шăпах çавăнпа ĕнтĕ специалистсем 2 типлă сахăр чирĕ аталанас теветкеллĕх пуррисен – 45 çултан иртнисене, ытлашши виçеллĕ çынсене, çывăх тăванĕсен хушшинче сахăр чирĕпе нушаланакансем пуррисене, вăй хурса ĕçлеменнисене, выç варла юнри сахăр виçи – 5,6, апатланнă хыççăн 2 сехетрен ку кăтарту 7,8 ммоль/л-пе танлашакансене, юн пусăмĕ ртуть юпин 140/90 мм таран хăпаракансене, юнри холестерин виçи пысăккисене, çăмарталăхăн поликистоз синдромĕллисене, чĕрепе юн тымарĕн чирĕсемпе аптракансене – ушкăнне кĕрекенсене çине тăрсах сывлăха тĕрĕслеттерме сĕнеççĕ.

"Диагноза вăхăтра палăртсан пациента сывă пурнăç йĕркине тытса пымашкăн тата тĕрĕс апатланмашкăн вĕрентетпĕр. Сахăр чирĕн шала каякан хăрушлăхĕсен аталанăвне кун пек чухне чарса тăма май килет. Урăхла каласан амак пуррине пăхмасăр çын туллин пурăнать," – тет ЧР Сывлăх сыхлавĕпе социаллă аталану министерствин штатра тăман специалисчĕ-эндокринологĕ Ольга Хабарова.

Инвалидсен Шупашкар хулинчи диабет обществин "ДиаС" организацийĕн ертӳçи Светлана Бородулина асăннă инкек йывăрлăхне хăй тӳсет. "Сахăр чирĕллĕ çынсем туллин пурăнма пултарнине хамăр тĕслĕхпе çирĕплететпĕр. Диабет çынна йĕркене хăнăхтарать: вăл вăхăтра апатланать, хăйне тĕрĕслесе тăрать. Статистика çирĕплетнĕ тăрăх – 1 типлă диабетлă арçынсем инсулинотерапи пулăшнипе сывă çынсенчен те ытларах пурăнма пултараççĕ".

Диамобиль хăйсен сывлăхĕшĕн тăрăшакансене çу уйăхĕн 13-14-мĕшĕсенче те йышăнчĕ, çĕр-çĕр çын юнри сахăр виçине тĕрĕслеттерчĕ. Вĕсен хушшинче ку кăтарту нормăпа палăртнинчен иртнисем те пулчĕç паллах. Куçса çӳрекен центрта вĕсене эндокринолог йышăнчĕ, сĕнӳ-канаш панипе пĕрлех сиплевĕн ятарлă учрежденине пырса тепĕр хут тĕрĕсленмелли çинчен аса илтерчĕ.

■ **Валентина СМИРНОВА**

Тĕплĕнрех

Транспорт налукĕ пысăкланать

Транспорт налукĕн виçи ӳсесси пирки эпир иртнĕ номерсенчен пĕринче пĕлтернĕччĕ. Ыйту пин-пин çынна пырса тивет те – тĕплĕнрех çырни те вырăнлă-тăр.

Саккун çук-ха, анчах республика Правительстви ЧР налуксене йĕркелемелли ыйтусем çинчен калакан саккунне улшăнусем кĕртмелли саккун проектне ырларĕ те – Патшалăх Канашĕнче чăрмав пулассăн туйăнмасть, влаçăн ĕç тăвакан юппин пуçарăвне саккун кăлараканни такăнтаракан марччĕ...

Асăннă саккун проекчĕпе килĕшӳллĕн 2015 çулхи кăрлачăн 1-мĕшĕнчен транспорт налукĕн виçисене индексацилеме палăртнă. Мĕн чухлĕ – кун пирки вице-премьер – финанс министрĕ Светлана Енилина тĕплĕнрех пĕлтерчĕ. Палăртар: республикăра транспорт налукне юлашки хут 2011 çулта ӳстернĕ, унтанпа тĕкĕнмен. Чăваш Енре пĕтĕмпе 285,5 пин автотранспорт хатĕрĕ. 265 пин ытларахăшĕ – уйрăм çынсен, 23 пинĕшĕ – юридици вăйĕнчи тытăмсен. Çапла вара Çĕнĕ çултан вĕсен хуçисен пурин те хальхинчен пысăкрах налук тӳлеме тивĕ.

Правительство налук виçине транспорт хатĕрĕсен хăватне кура тĕрлĕ коэффициентпа ӳстерме сĕнет. 100 лаша вăйĕ таран – кашни лаша вăйĕшĕн 13 тенкĕ. Вăйра тăракан виçе – 11 тенкĕ. Çапла вара кунашкал автомашинăсемшĕн кашни лаша вăйĕшĕн 2 тенкĕ нумайрах тӳлеме тивĕ. Транспорт хатĕрĕсен вăтам хăвачĕ 74 лаша вăйĕ пулнине шута илсен налук виçи 148 тенкĕ хушăнать. Светлана Александровна шухăшĕпе, ку нумай мар. Унпа килĕшме пулать, республикăри автотранспортăн тĕп пайĕ /175 пин автомобиль/ шăпах 100 таран лаша вăйĕллĕ пулнине шута илсен автомобилистсемшĕн налук пысăкланни пит тăкаклă пулассăн туйăнмасть.

Хăватлăрах автомобильсем тĕлĕшпе налук ӳсĕмĕ те пысăкрах. 100-150 лаша вăйĕллисен 23 тенкĕ пулать /халĕ – 19 тенкĕ/, кашни лаша вăйĕшĕн 4 тенкĕ хушăнать. Ку категорире транспорт хатĕрĕсен вăтам хăвачĕ 125 пин лаша вăйĕпе танлашнине тĕпе хурсан хушăм 500 тенке çитет.

Малалла – тата пысăкрах. Пуян çынсем хăватлă машинăсемпе çӳреççĕ, вĕсем хаклă, пысăк укçа тӳлесе чаплă «урхамах» туянма вăй çитереççĕ тĕк пысăкрах налук та тӳлеме пултараççĕ – çак шухăша тĕпе хунă пулинех. 150-ран пысăкрах, 200 таран лаша вăйĕллĕ автомобильсен налук виçине 37 тенкĕ тăвасшăн /хальхи виçе – 31 тенкĕ/. Çăмăл автомобилĕн вăтам хăвачĕ 175 лаша вăйĕ тейĕпĕр, кун пек чухне налук 1050 тенкĕ хушăнать.

Финмин ертӳçи пусăм тусах палăртрĕ: транспорт налукне асăннă виçесемпе индексацилесен те пирĕн тӳлевсем Атăлçи округĕнчи регионсен хушшинче чи пĕчĕккисем пулаççĕ. 150 таран лаша вăйĕллĕ автомашинăсем тĕлĕшпе – 4-мĕш вырăнта, 150-200 лаша вăйĕллисем тĕлĕшпе – иккĕмĕшĕнче. Транспорт налукне пысăклатни çитес çул бюджета 109 млн тенкĕ хушма укçа кӳрессе шанаççĕ. Çак укçа çулсене пăхса тăма каймалла.

■ **Николай КОНОВАЛОВ**

Бухгалтерский баланс
на 31 декабря 2013г.

		Коды		
	Форма по ОКУД	0710001		
	Дата (число, месяц, год)	31	12	2013
Организация: Открытое акционерное общество "Текстильмаш"	по ОКПО	24323446		
Идентификационный номер налогоплательщика	ИНН	2127009350		
Вид экономической деятельности: Прочая оптовая торговля	по ОКВЭД	51.70		
Организационно-правовая форма / форма собственности: Открытые акционерные общества / Частная собственность	по ОКОПФ / ОКФС	47	16	
Единица измерения: в тыс. рублей	по ОКЕИ	384		

Местонахождение (адрес)
428022, Чувашская - Чувашия Респ, Чебоксары г, Машиностроителей проезд, дом № 1

Пояснения	Наименование показателя	Код	На 31 декабря 2013г.	На 31 декабря 2012г.	На 31 декабря 2011г.
	АКТИВ				
	I. ВНЕОБОРОТНЫЕ АКТИВЫ				
	Нематериальные активы	1110	5	7	9
	Основные средства	1150	84 095	88 279	89 184
	Финансовые вложения	1170	173 044	173 045	174 545
	Отложенные налоговые активы	1180	5 361	6 640	7 978
	Прочие внеоборотные активы	1190	10 729	8 431	6 434
	Итого по разделу I	1100	273 234	276 402	278 150
	II. ОБОРОТНЫЕ АКТИВЫ				
	Запасы	1210	187 055	146 778	150 964
	Дебиторская задолженность	1230	125 677	104 641	80 335
	Финансовые вложения (за исключением денежных эквивалентов)	1240	51 720	52 200	95 904
	Денежные средства и денежные эквиваленты	1250	1 725	1 589	1 672
	Прочие оборотные активы	1260	224	8 076	10 007
	Итого по разделу II	1200	366 401	313 284	338 882
	БАЛАНС	1600	639 635	589 686	617 032

Форма 0710001 с.2

Пояснения	Наименование показателя	Код	На 31 декабря 2013г.	На 31 декабря 2012г.	На 31 декабря 2011г.
	ПАССИВ				
	III. КАПИТАЛ И РЕЗЕРВЫ				
	Уставный капитал (складочный капитал, уставный фонд, вклады товарищей)	1310	219	219	219
	Собственные акции, выкупленные у акционеров	1320	-	-	-
	Переоценка внеоборотных активов	1340	312 306	312 306	312 306
	Добавочный капитал (без переоценки)	1350	-	-	-
	Резервный капитал	1360	54	54	54
	Нераспределенная прибыль (непокрытый убыток)	1370	(264 844)	(262 685)	(257 966)
	Итого по разделу III	1300	47 735	49 894	54 613
	IV. ДОЛГОСРОЧНЫЕ ОБЯЗАТЕЛЬСТВА				
	Заемные средства	1410	16 067	-	-
	Отложенные налоговые обязательства	1420	18 690	19 615	19 800
	Прочие обязательства	1450	323 901	323 901	323 901
	Итого по разделу IV	1400	358 658	343 516	343 701
	V. КРАТКОСРОЧНЫЕ ОБЯЗАТЕЛЬСТВА				
	Заемные средства	1510	114 121	116 017	147 716
	Кредиторская задолженность	1520	119 121	80 259	71 002
	Итого по разделу V	1500	233 242	196 276	218 718
	БАЛАНС	1700	639 635	589 686	617 032

Отчет о финансовых результатах
за Январь - Декабрь 2013г.

		Коды		
	Форма по ОКУД	0710002		
	Дата (число, месяц, год)	31	12	2013
Организация: Открытое акционерное общество "Текстильмаш"	по ОКПО	24323446		
Идентификационный номер налогоплательщика	ИНН	2127009350		
Вид экономической деятельности: Прочая оптовая торговля	по ОКВЭД	51.70		
Организационно-правовая форма / форма собственности: Открытые акционерные общества / Частная собственность	по ОКОПФ / ОКФС	47	16	
Единица измерения: в тыс. рублей	по ОКЕИ	384		

Пояснения	Наименование показателя	Код	За Январь - Декабрь 2013г.	За Январь - Декабрь 2012г.
	Выручка	2110	145 727	107 061
	Себестоимость продаж	2120	(37 441)	(116 967)
	Валовая прибыль (убыток)	2100	108 286	(9 906)
	Коммерческие расходы	2210	(6 822)	-
	Управленческие расходы	2220	(123 057)	(8 438)
	Прибыль (убыток) от продаж	2200	(21 593)	(18 344)
	Доходы от участия в других организациях	2310	4 512	-
	Проценты к получению	2320	24	78
	Проценты к уплате	2330	(5 177)	(4 756)
	Прочие доходы	2340	83 600	192 601
	Прочие расходы	2350	(61 470)	(174 842)
	Прибыль (убыток) до налогообложения	2300	(104)	(5 263)
	Текущий налог на прибыль	2410	-	-
	в т.ч. постоянные налоговые обязательства (активы)	2421	(2 076)	(506)
	Изменение отложенных налоговых обязательств	2430	925	186
	Изменение отложенных налоговых активов	2450	(2 980)	358
	Прочее	2460	-	-
	Чистая прибыль (убыток)	2400	(2 159)	(4 719)

Форма 0710002 с.2

Пояснения	Наименование показателя	Код	За Январь - Декабрь 2013г.	За Январь - Декабрь 2012г.
	СПРАВОЧНО			
	Совокупный финансовый результат периода	2500	(2 159)	(4 719)

Руководитель ________ (подпись) Алтушкин Николай Иванович (расшифровка подписи)

27 марта 2014 г.

Годовая бухгалтерская отчетность общества за 2013 год (в том числе отчет о финансовых результатах) утверждена решением годового общего собрания акционеров ОАО "Текстильмаш", которое состоялось 15 мая 2014 года. Достоверность бухгалтерского баланса и отчета о финансовых результатах подтверждена аудиторской фирмой ООО "Бизнесаудит".

Дата аудиторского заключения: 30.04.2014г.

Объявление

Организатор торгов - конкурсный управляющий ООО "Снежана" Кузнецов Александр Александрович (СНИЛС 015-145-731-16, ИНН 212900053554), член НП СРО ПАУ ЦФО (адрес: 109316, Россия, Москва, Остаповский проезд, д. 3, стр. 6, оф. 201, 208, ИНН 7705431418, ОГРН 1027700542209), действующий на основании Решения Арбитражного суда Чувашской Республики от 26.01.2012 г. по делу № А79-37/2011, адрес для корреспонденции: 428003, ЧР, г. Чебоксары, ул. Пирогова, д.4а, оф.15, don.kuznaa@yandex.ru сообщает:

1. Об отмене торгов, опубликованных в газете "Хыпар" №73 на стр.4 от 22.04.2014г.;

2. О проведении на электронной торговой площадке ОАО "Российский аукционный дом" (https://lot-online.ru) (далее - ЭТП) торгов в форме открытого аукциона на повышение стоимости с открытой формой представления предложений о цене по продаже имущества ООО "Снежана" (ИНН 2104004807, ОГРН 1022102029146, адрес: 429220, ЧР, пгт Вурнары, ул. Мелиораторов, 74), признанного Решением Арбитражного суда Чувашской Республики от 26.01.12г. по делу №А79-37/2011 несостоятельным (банкротом)), в составе: Лот №1: Дебиторская задолженность Ефимовой Снежаны Александровны перед ООО "Снежана" (по исполнительным листам: серия АС №005663743 выданному Арбитражным судом Чувашской Республики 08.02.2013г. года и серия АС№006085782 от 18.10.2013г.) всего на сумму 1045254,18 руб. Начальная цена - 44000,00 руб. Заявка на участие в торгах оформляется в форме электронного документа (Приказ Минэкономразвития РФ №54 от 15.02.10 и п.11 ФЗ №127-ФЗ от 26.10.02.). К заявке прилагаются: платежный документ об оплате задатка, действительная на день представления заявки выписка из ЕГРЮЛ, ЕГРИП или заверенная нотариально копия такой выписки (для юрлица, ИП соответственно), копии документов, удостоверяющих личность (для физлица); надлежащим образом заверенный перевод на русский язык документов о госрегистрации юрлица или физлица в качестве ИП по законодательству соответствующего государства (для иностранного лица), копию решения об одобрении крупной сделки, копии документов, подтверждающих полномочия руководителя (для юрлиц). Документы, прилагаемые к заявке, подаются в форме электронных документов, подписанных электронной цифровой подписью заявителя. В торгах могут участвовать юридические и физические лица, в т.ч. ИП, аккредитованные в качестве участников торгов на ЭТП ОАО "Российский аукционный дом", подавшие заявки с необходимыми документами, заключившие договор о задатке и перечислившие задаток в установленный срок. Победителем торгов признается участник, предложивший максимальную цену имущества. Решение об определении победителя торгов принимается в день подведения результатов торгов по месту проведения торгов. В день окончания торгов составляется протокол, и в течение 5 дней с даты его подписания конкурсный управляющий направляет победителю торгов предложение заключить договор купли-продажи. Покупатель производит оплату в течение 30 дней после подписания договора купли-продажи перечислением соответствующей суммы на расчетный счет должника. Реквизиты для перечисления задатка: получатель - ООО "Снежана" р/с 40702810691020000899 в Чебоксарском филиале ОАО "АК БАРС" БАНК, к/с 30101810200000000770, БИК 049706770, наименование платежа: "Задаток для участия в торгах имущества ООО "Снежана" по лоту №1". Ознакомиться с составом лота и его характеристиками можно по месту нахождения имущества после предварительной записи по тел. (8352)58-45-10 или по адресу: ЧР, г. Чебоксары, ул. Пирогова, 4а-15. Торги назначены на 30.06.2014г. в 11-00 час. Задаток - 20% от начальной цены. Шаг аукциона - 5% от начальной цены. Срок оплаты задатка - до окончания срока приема заявок (с 09-00 час. 19.05.2014 г. до 12-00 час. 24.06.2014г.). Время указано московское.

Объявление

Факс: /8352/ 28-83-70.
E-mail:hypar2008@rambler.ru
реклама пĕлтерÿ
Тел.: 28-83-70.
316-мĕш пÿлĕмре йышăнаççĕ.

Мини-тракторы, мотобуксировщики, МОТОБЛОКИ, косилки роторные, двигатель дизельный 18 л. с., доильные аппараты. Ремонт. Гарантия. Маг. «Каскад», г. Чебоксары, ул. Университетская, 10, ост. «ул. Ахазова». Тел. 41-59-83.

МОТОБЛОКИ. Ставлю двигатели "Subaru" /пр-во Япония/ на отечественные мотоблоки. Маг. "Каскад", г. Чебоксары, ул. Университетская, 10, ост. "ул. Ахазова". Тел. 41-59-83.

Строительная компания ЦЕНТР
БЕТОН РАСТВОР ДОСТАВКА
г. Чебоксары, ул.Пристанционная, 7
(8352) 76-56-00, 63-80-08

www.profilch.ru
ПРОФНАСТИЛ собственное производство
ангары, комплектующие для кровли, водостоки, дымники
МОНТАЖ ЗАБОРОВ
тел. (8352) 22-95-45, 63-82-85

ООО"Мобильный бетон"
БЕТОН РАСТВОР ДОСТАВКА
г. Чебоксары, Эгерский б-р, 49
(8352) 51-22-27, 67-73-57

УСЛУГИ

32.Наркология. Живите трезво! Анонимно. Консультация бесплатно. С 8 до 13 ч. А.: Чеб., пр. Ленина, 56. **Т. 552733.** *Лиц. ЛО 2101000928 МЗ СР РФ от 13.09.13 г. Имеются противопоказания, проконсультируйтесь со специалистом.*

51.Бурение колодцев, скважин; **кольца колодезные** высококачественные. Доставка. Т.: 89278477143, 89373790080.

152.Бурение скважин на воду. Т. 8-960-302-12-93.

160.Бурение колодцев, углубление; **продажа и доставка** ж/б колец. Т. 8-905-343-42-07.

229.Кровля, обшивка домов. Гарантия. **Скидки.** Т. 8-927-668-75-74.

231.Установка **заборов, ворот, свай** винтовых, **обшивка** сайдингом. Т. 299-788, 8-917-650-06-40.

250.Кровельные, фасадные работы. Монтаж водостоков. Гарантия. Качество. Т. 8-903-322-04-79.

273.Бурение скважин на воду до 50 м. Т. 89063816037.

286.Бурение скважин на воду до 90 м. Качество. Т. 89278625531.

302.Бурение скважин на воду. Опыт. Гарантия. Скидки. Т. 8-962-321-81-19, 21-81-19.

330.Бурение скважин на воду. Т. 89063871363, Владимир.

339.Бурение скважин на воду. Т. 8-919-663-77-46.

РАЗНОЕ

338.Ищу единомышленника от 53 л. для совместного проживания в деревне. Т. 8-937-370-43-03.

ПРОДАЮ

1.Качественную фабричную **МЕБЕЛЬ** по доступным ценам: стенки от 7900 р., прихожие от 3600 р., шкафы от 3300 р., комоды от 2300 р., столы от 1000 р., кровати от 4000 р. **Доставка,** сборка. Скидки, рассрочка. Салоны «Express Комфорт»: м-н «Экспресс»; вещ. рынок «Ярмарка»; МТВ-Центр – 4-й эт.; «Северная» ярмарка. **Сайт:** www.ex-comfort.ru. Т.: 46-55-44, 89538998224.

4.ПЛАСТИКОВЫЕ ОКНА. Низкие цены. Рассрочка. Замер. Доставка – бесплатно. **Т. 89875766562.**

5.Блоки керамзитобетонные 20х20х40, 12х20х40, 9х-20х40 пропаренные, гидро-вибропрессованные заводские от производителя – недорого; цемент, песок. Доставка. Разгрузка. Без выходных. Кассовый чек, документы. Т. 8-960-301-63-74.

6.Песок, гравмассу, чернозём, **торф,** щебень, **бой кирпича** с доставкой. Т. 8-903-346-07-13.

8.Гравмассу, песок, щебень, **торф,** кирп. бой, **керамблок,** керамзит. Пенсионерам, уч. ВОВ скидки. Т. 8-905-199-01-22.

9.Гравмассу, песок, щебень, керамзит, **навоз, чернозём.** Дешево. Д-ка. Т. 89033583021, 443021.

10.Сетку-рабицу от производителя – более 80 видов, сетку сварную – более 30 видов, **профнастил, гвозди,** столбы, проволоку. **Изготовление** ворот, калиток. Доставка. Выездная сварка /генератор/. Грузоперевозки. Т.: 68-05-67, 34-70-70.

11.Гравмассу, песок, щебень, керамзит, **чернозём, навоз.** Дешево. Доставка. Т. 89276689713.

12.Профнастил, металлочерепицу, **оцинковку** рул., листовую, **трубы** профильные, водостоки, металлосайдинг. Т. 444433.

15.Кирпич – любой, брусчатку, **кольца,** ОПГС, КБ. **Т. 89613393363.**

16.СЕТКУ-РАБИЦУ от производителя – чёрную, зелёную, оцинкованную – около 100 видов, **сетку сварную,** столбы, скобы, проволоку, калитки. Доставка. Без выходных. Т.: 683045, 8-937-952-22-11.

19.Гравмассу, песок, керамзит, щебень. Д-ка. Т. 89033225766.

20.Сетку-рабицу, ворота, калитки, заборы; **кровля,** обшивка домов, **ТЕПЛИЦЫ,** навесы. Доставка. Установка. Пенсионерам **скидки.** Т.: 89022881447, 38-75-74.

21.Керамблоки, гравмассу, песок. Т.: 8-903-345-63-07, 8-917-675-75-28.

22.ПЛАСТИКОВЫЕ ОКНА. Замер, доставка – бесплатно. Без выходных. Т.: 89176529694, 89276679588.

23.Гравмассу, песок, бой кирпича, **щебень.** Д-ка. Т. 89061355241.

24.ГРАБЛИ, косилки, **сажалки,** копалки, окучники, **опрыскиватели.** Доставка. Т. 89278533596.

26.Керамблоки 20х20х40, 12х20х40, 10х20х40, **керамзит** в мешках, **цемент,** кирпич, к/кольца. Доставка. Т. 89033468556.

28.ПЛАСТИКОВЫЕ ОКНА. Замер. Доставка – бесплатно. Скидки. Без выходных. **Т. 89370101054.**

29.Керамблок, кирпич. Т. 37-83-78.

30.ОКНА от 5900 руб. **Москитная сетка** – в подарок. **Акция** действует до конца месяца. Предложение ограничено. Звоните тел. 8-937-954-92-45.

33.Гравмассу, песок, щебень, **керамзит.** Д-ка. Т. 89053465671.

35.Блоки керамзитобетонные от производителя. Высокое качество. Низкие цены. Доставка. Документы. Т. 89373866629.

38.Брусчатку, плиты тротуарные. Огромный ассортимент. Укладка. Т. 89674702736.

42.Керамблоки 12х20х40, 20х20х40, **кольца** колодезные – диам. 1,5м; 1м; 0,8м; 0,7м; 0,45м. Доставка. **Бурение.** Т.: 8-987-666-41-40, 89370100141.

45.АКЦИЯ! БЛОКИ КЕРАМЗИТОБЕТОННЫЕ 20х20х40 – **33** руб., 9х20х40, 12х20х40; **кольца** колодезные всех размеров от производителя, по низким ценам – бурение, монтаж; песок, гравмассу, щебень, торф, навоз, чернозём, КИРПИЧ в ассортименте. Д-ка. Т. 89196543499. Звоните!

47.Керамблоки 12х20х40, 20х20х40 от производителя, **цемент М-500.** Т.: 489277, 89033899038.

48.Керамблоки, кольца колодезные; всё для **фундамента** – ФБС, бой кирп., бетона, свая, ОПГС, песок. Д-ка. Т. 89063814420.

49.Керамблоки, цемент, керамзит в мешках. Цены от производителя. Т. 89053447932.

53.Отруби, зерно, к/корм, сахар, муку. Доставка. Т. 89373916016.

58.Гравмассу, щебень, песок, **керамзит,** бетон, **чернозём, навоз.** Д-ка. Недорого. Т. 89276687015.

59.СЕМЕНА кормовой свеклы "ЛАДА" высокой репродукции. Тел.: 8/8352/ 73-39-11, 55-44-70, 89613463834.

60.СЕМЕНА высокоурожайных **трав для сенокоса** и др. Тел.: 8/8352/ 73-39-11, 75-80-34, 55-44-70, 89613463834.

61.БЛОКИ керамзитобетонные от производителя. Гарантируем высокое **качество.** Низкие цены. Доставка. Т. 89876734754.

➢ Блоки керамзитобетонные - 38 руб. (1шт.)
➢ БЕТОН М200 по цене 3000 руб. (за 1м³)
➢ Раствор М100 - 2400 руб. (за 1м³)
➢ Блоки фундаментные ФБС 12.4.6 - 783 руб. (1шт.)
➢ Кольца колодезные 0.7, 1.0, 1.5, 2.0 м., крышки к ним, плиты перекрытия, перемычки
Блоки слоеные. Возможна доставка.
ЖБК№9
Тел.: 44-49-00 63-10-95

ПРОДАЮ

66.Заборы кованые. Т. 89276689587.

71.ПИЛОМАТЕРИАЛ любой, **срубы** в наличии и на заказ, **дрова,** горбыль. Т. 8-903-389-14-00.

73.ПРОФНАСТИЛ, металлочерепицу, сайдинг, водостоки. Скидки. Замер. Доставка. Монтаж. Т. 89033220479.

75. Дымоходные трубы из нерж. стали. **Аргонная сварка:** медь, нержавейка. Т. 44-44-33.

76.СРУБЫ с комплектацией. **Липовые срубы** – на заказ. Доставка. Т. 8-937-952-84-67, Владимир.

77.ТЕПЛИЦЫ: 3х6 – 12000 р., **3х8** – 15000 р. Доставка. Т. 48-16-54.

79.Прицеп мотоблока, мини-трактора. Т. 8-905-344-47-35.

103.Керамблок, кирпич, кольца. Качественные. Д-ка. Т. 21-36-80.

117.ОКНА ЧУВАШИИ. Пластиковые **окна,** железные **двери.** Замер. Монтаж. Скидки.Т. 89050281182.

126.Теплицы из поликарбоната: 3х4, 3х6, 3х8, 3х10 – в наличии. Доставка по ЧР. Т. 8/8352/ 48-08-23.

128. Пластиковые ОКНА, деревянные. Бесплатно: замер, доставка, демонтаж. **Гарантия** 5 лет. **Скидки.** Т. 8-937-391-39-91.

134.Кирпич, керамблок. Заводские цены. Д-ка манипул. Т. 447353.

157.Пластиковые **ОКНА,** стальные **ДВЕРИ.** Дёшево. Т. 89276689303.

158.ОКНА, ДВЕРИ "БАРС". Заводское производство. Бесплатный замер. Рассрочка. Гарантия 10 лет. Скидки. Т. 8-927-668-93-03.

172.Гравмассу, керамблок, песок, щебень. Д-ка. Т. 89023277585.

224.Пчелосемьи, улья, мёд, готовые **рамки.** Тел. 89003303090.

230.Бетон, раствор, фундаментные **блоки.** Доставка по Чувашии. Т.: 89373918648, 89278535732.

238.Бетон, керамблоки, радиаторы. Доставка. Тел. 67-14-22.

249.БРУСЧАТКУ, плитку тротуарную, **керамзит,** песок в мешках. Замер. Доставка. Укладка. Т.: 8-903-322-04-79, 8-903-358-06-79.

253.КВАДРОЦИКЛ новый, бензиновый – 35000 руб. Т. 8-927-668-98-39.

261.Песок, гравмассу, торф, щебень, **чернозём.** Тел. 38-40-22.

294.Песок, гравмассу, щебень, бой кирпича. **Услуги КамАЗа.** Тел. 89053419146.

299.Грабли, косилки, ШПАГАТ. Доставка! Тел. 8-937-388-50-89.

304.ПОНИ. Т. 89279988227.

307.Пчелосемьи "КАРПАТКИ". Т. 89176534903.

308.Гравмассу, щебень, к/б блоки. Доставка. Т. 89278462410.

316.Гравмассу, песок, **керамзит,** щебень, бой кирпича, **к/б блоки.** Доставка. Т. 89051974019.

323. Песок карьерный, речной; **гравмассу,** щебень, **керамзит,** асфальтную крошку, **бетон,** раствор всех марок. Недорого. Т. 8-961-340-93-05.

326.Гравмассу, керамблоки, **песок,** керамзит, **щебень** – недорого. Доставка. Т. 89603128952.

340.Песок, ОПГС, **щебень,** асфальтную крошку, **торф, навоз;** вывоз мусора. Почасовая работа. Тел.: 89061326378, 484161.

341.Гравмассу, песок, щебень. Доставка. Т. 8-903-066-66-30.

342.ПЧЕЛОСЕМЬИ на 8 рамах **с расплодом.** Цена договорная. Тел. 89176572588.

КУПЛЮ

18.Бычков, тёлок, коров, лошадей. Т. 89625994706.

141.Коров, бычков и лошадей. Т. 89030659909.

РАБОТА

110.Монолитчики, плотники, **монтажники,** шлифовщики, **каменщики,** сварщики. Питание, спецодежда. Вахта. Т. 8-925-002-22-38.

309.Срочно **требуются мастера** отделочных работ. Соцпакет. Тел. 8-963-771-58-89.

СУТАТĂП

168.Лайăх кĕрекен **таптарнă çăм.** Т. 89170664146.

"Чăваш пичечĕ" акционерсен уçă обществин ĕçченĕсем тĕп экономистăн Надежда Михайловна Ильинан пиччĕшĕ
ГЕННАДИЙ
вилнĕ пирки чун-чĕререн хурланнине пĕлтереççĕ.

Çĕнтерӳçĕсене – пылак парне

Шупашкарти тăлăх ачасен çуртĕнче «Атăлçири спорт Олимпĕ» ăмăрту иртнĕ. «Ачалăха таврар» тупăшăва ашшĕ-амăшĕн хӳтлĕхĕсĕр юлнă ачасене социаллă пулăшу памалли общество проекчĕпе килĕшӳллĕн йĕркеленĕ. Унăн девизĕ: «Пĕр кун та – спортсăр». Спартакиада программинче – волейбол, дартс, кросс, шашка-шахмат, теннис, мини-футбол.

«Спорт Олимпне» парăнтаракансен çивĕч ăмăртăвĕсене федерацин Чăваш Республикинчи тĕп инспекторĕ Геннадий Федоров çитсе курнă. «Ачасем вăй-хал тĕлĕшĕнчен аталанма тăрăшни хавхалантарать. Эсир хăвăр ăсталăха тата команда вăйне кăтартрăр, – тенĕ Геннадий Семенович çамрăк спортсменсене. – Çĕнтерӳçĕсем авăн уйăхĕн 13-14-мĕшĕсенче спартакиадăн Шупашкарти финалĕнче тупăшĕç».

Çакна та палăртмалла: «Ачалăха таврар» тупăшу Раççей Федерацийĕн Президенчĕн федерацин Атăлçи округĕнчи полномочиллĕ представителĕ Михаил Бабич пулăшу кӳнипе иртет. Спорт уявĕнче çĕнтерӳçĕсене Диплломсемпе чысланă тата пылак парнесемпе хăналанă.

■ **А.СТЕПНОВ**

Алă ăстисене пулăшса

• *Ăсталăх класне ирттернĕ самант.*

Сĕнтĕрвăрри районĕ туристсене йышăнас енĕпе çулленех начар мар ĕçлет. Хулара çеç мар, яллă вырăнта та хăнасене тĕлĕнтермелли пайтах. Ку енĕпе халăх промысли пĕрремĕш вырăнта тăрать.

Çакна асра тытса ял тăрăхĕсен хушшинчи культурăпа туризмăн тĕп çурчĕ çумĕнче «Истоки» клуб йĕркеленĕ. Турист сезонĕ уçăлас умĕн декорацие хушма искусство енĕпе ĕçлекен А.Л.Кузнецова методистпа С.А.Иванова ӳнерçĕ сувенирсем хатĕрлес тĕлĕшпе ăсталăх класĕ ирттерчĕç.

Чăваш Енпе паллашма килекенсене чăваш тĕррипе илемлетнĕ салфеткăсем, хăва авса хатĕрленĕ савăтсапа, Сĕнтĕрвăрри чиркĕвĕсене тата хула çывăхĕнчи илемлĕ пейзажа сăнланă магнитсем илĕртеççĕ.

■ **Надежда ГЕОРГИЕВА**

Саламлатпăр

Çĕрпӳ районĕнчи Йĕкĕрвар ялĕнче пурăнакан Анатолий Витальевичпа Татьяна Васильевна МИХАЙЛОВСЕНЕ çемье çавăрса 30 çул пĕрле пурăннă ятпа чун-чĕререн саламлатпăр. Кил ăшшине упраса пурăнма çирĕп сывлăх, вăрăм ĕмĕр, иксĕлми хастарлăх сунатпăр. Кăçал çĕр-шывĕпех Культура çулталăкне паллă тăватпăр. Иккĕшĕ те клубра ĕçленĕ май çак çулталăкра пултарулăхра уйрăмах пысăк çитĕнӳсем, ăнăçусем тумашкăн вăйхăват тапсах тăтăр.

Сывăх çыннисем, тăванĕсем.

Çĕнĕ кĕнеке

Паллă романсене чăвашла вулар-и?

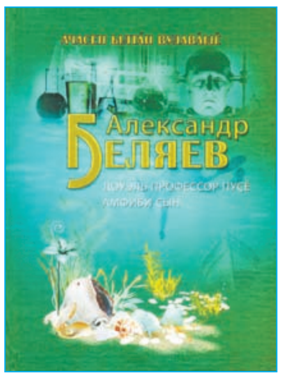

Аллăмра – капăр хуплашкаллă хитре кĕнеке: «Александр Беляев. «Доуэль профессор пуçĕ», «Амфиби çын». Вăл «Çĕнĕ вăхăт» типографире пичетленсе тухнă. Фантастика романĕсене вырăсларан чăвашла Алексей Леонтьев куçарнă. Çак кĕнекепе куçаруçă çĕнĕ ярăм – «Ачасен ылтăн вулавăшĕ» – пуçланă. Сăмах май, маларах Алексей Петрович Александр Гринăн хайлавĕсене вырăсларан тăван чĕлхене куçарса 5 том кăларнăччĕ. Вулакансем ăна хапăлласа йышăнчĕç. Никамшăн та вăрттăнлăх мар – паян ачасемпе çамрăксем кĕнеке питех вуласшăн мар, вăхăта ытларах компьютер умĕнче ирттереççĕ. Тата «чун çимĕçĕ» те нумай, тахăшне суйламалла. Кунта вĕсене «Ачасен ылтăн вулавăшĕ» ярăм пулăшĕ. Унта çамрăк ăрушăн чи лайăх, чи кирлĕ произведенисем пулĕç.

Александр Беляев / 1884-1942/ пĕтĕм пурнăç тăршшĕпе наука фантастикин жанрĕпе çырнă. «Тĕнче хуçи», «КЭЦ çăлтăр», «Нихçан пĕтми çăкăр», «Атлантидăн юлашки çынни», «Ариэль», «Эфирти кĕрешӳ», «Амфиби çын», «Доуэль профессор пуçĕ» романсемпе ытти произведенире çырăвçă наукăпа техникăн çав тери интереслĕ ыйтăвĕсене çутатнă.

Вулакансен тĕрлĕ ăрăвĕ уйрăмах килĕштерекеннисем, паллах, – «Амфиби çынпа» «Доуэль профессор пуçĕ». Сальватор тухтăр акула сухине куçарса лартса шывра та, çĕр çинче те пурăнакан çын «тăвать» /«Амфиби çын»/, Доуэль профессор генилĕхĕпе усă курса Керн профессор вилнĕ çын пуçне чĕртет /«Доуэль профессор пуçĕ»/. Генилĕхпе ырăлăх /Сальватор, Доуэль/ тата çăткăнлăхпа усаллăх /Керн, Зурита/... Вĕсен хушшинчи çивĕч, принциплă кĕрешӳ, ăслăлăхри халĕччен пулман çитĕнӳсем тата вĕсемпе харпăр хăйшĕн кăна усă курас тĕллевсем – акă А.Беляевăн вун-вун чĕлхене куçарса кăларнă романĕсен тĕп шухăшĕсем. «Амфиби çынпа» «Доуэль профессор пуçĕ» – писатель-фантастăн чăвашла пичетленсе тухакан чи малтанхи произведенийĕсем.

Паллă романсем вырăсла кăна мар, чăвашла та çăмăллăн вуланаççĕ. Пĕрре кăсăкланса кĕрсе каятăн та – кĕнекене алăран ярас килмест. Тăлмачăн чĕлхи сĕтеклĕ те питĕ пуян. Куçару ĕçĕнче шăпах вырăнлă, кирлĕ, тĕрĕс сăмахсем тупма пĕлнипе палăрать. Çĕнĕ сăмах тăвассипе те маçтăр. Чăн та, ĕçе юратса пурнăçлани куç кĕрет.

■ **Александр ВАСИЛЬЕВ**

Çанталăк

кăнтăрла	çĕрле
17.05	+ 18 + 7
18.05	+ 20 + 9
19.05	+ 22 + 9
20.05	+ 24 + 11
21.05	+ 25 + 16
22.05	+ 27 + 15
23.05	+ 22 + 15

чăваш халăх хаçачĕ

ЗОЛОТОЙ ФОНД ПРЕССЫ MMVIII

ХЫПАР

УЧРЕДИТЕЛЬСЕМ – ЧĂВАШ РЕСПУБЛИКИН МИНИСТРСЕН КАБИНЕЧĔ, "ХЫПАР" ХАÇАТ РЕДАКЦИЙĔ

Федерацин çыхăну, информаци технологийĕсен тата массăллă коммуникацисен сферинчи надзор службин Чăваш Республикинчи управленийĕнче 2013 çулхи çу уйăхĕн 31-мĕшĕнче ПИ ТУ21-00281 №-пе регистрациленĕ

“Хыпар” индексĕ – 54800, “Чăваш хĕрарăмĕ” – 11515,
“Хыпар”-шăмат кун”– 78353, “Сывлăх” – 11524,
“Çамрăксен хаçачĕ” – 54804, “Кил-çурт, хушма хуçалăх” – 54806

Директор-тĕп редактор А.П.ЛЕОНТЬЕВ

Номер редакторĕ Г.А.МАКСИМОВ

РЕДКОЛЛЕГИ:
М.М.АРЛАНОВ /тĕп редактор çумĕ-коммерци директорĕ/
А.П.ЛЕОНТЬЕВ /директор-тĕп редактор/
Г.А.МАКСИМОВ /тĕп редактор çумĕ/
С.Л.ПАВЛОВ /тĕп редактор çумĕ/
Н.Г.СМИРНОВА /культурăпа чăваш диаспорин пайĕн редакторĕ/
Ф.П.ЧЕРНОВ /яваплă секретарь-техника центрĕн пуçлăхĕ/

Дежурнăй редактор Н.Д.КОНОВАЛОВ

Адрес: 428019, ШУПАШКАР, ИВАН ЯКОВЛЕВ ПРОСПЕКЧĔ, 13, ПИЧЕТ ÇУРЧĔ, III ХУТ, “ХЫПАР”.

ТЕЛЕФОНСЕМ

Редакци телефонĕсем:
56-00-67 – директор-тĕп редактор
56-33-64 – тĕп редактор çумĕ
56-04-17 – тĕп редактор çумĕ
62-08-62 – секретариат, яваплă секретарь
пайсем:
28-85-01 – общество пурнăçĕпе политика пайĕ
56-05-21 – журналист тĕпчевĕсен тата куçару пайĕ
56-08-62 – экономика пайĕ
56-03-04, 28-85-91 – социаллă пурнăçпа вĕренӳ пайĕ
56-08-61 – культурăпа чăваш диаспорин пайĕ
56-04-26, 28-85-87 – хроникăпа хамăр корреспондентсен пайĕ
28-82-91 – корректорсем
56-45-94 – фотокорреспондент
бухгалтери – 28-83-64
коммерци дирекцийĕ,
28-83-70 – рекламăпа пĕлтерӳсен пайĕ
56-20-07 – çырăнтарупа реализаци пайĕ, hypar2008@rambler.ru
корр. пункчĕсем:
8-937-398-75-33 – Хĕрлĕ Чутай
/8-835-38/2-18-02, 2-11-95–Йĕпреç
28-85-71 – Чăваш Республикин Журналистсен союзĕн правленийĕ

Факс: (8352) 28-83-70
Электрон почта: hypar@mail.ru

Хаçата «Хыпар» Издательство çурчĕ» АУ техника центрĕнче калăпланă, «Чăваш Ен» ИПК» АУО типографийĕнче пичетленĕ. 428019, Шупашкар хули, И.Яковлев проспекчĕ, 13. 56-00-23 – издательство директорĕ.

РЕКЛАМĂПА ПĔЛТЕРӲСЕНЕ 316-мĕш пӳлĕмре йышăнаççĕ. Тел. 28-83-70.

Хаçатри рекламăсăр тӳлевлĕ информаци материалĕсем “Реклама çинчен” федераци саккунĕн 2 ст. килĕшӳллĕн “Аталану çулĕпе”, “Ят-сум”, “Ĕç тата çын”, “Самана таппи”, “Компетентлă” рубрикăсенче пичетленеççĕ.

Офсет пичечĕ. Калăпăшĕ 2 пичет листи. Рекламăпа пĕлтерӳсен чăнлăхĕшĕн вĕсене паракансем яваплă.

Пичете графикпа 21 сехетре алă пусмалла, 20 сехет те 45 минутра алă пуснă.

Тираж 8463. Заказ 1778.

Ĕç кунĕ 8 сехет те 45 минутран пуçласа 17 сехет те 45 минутчен, шăмат кунпа вырсарни кунсăр пуçне.